

Prijedlozi u poljskoj mikrosintaksi

Matišić, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:766160>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
KATEDRA ZA POLJSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

MATEJA MATIŠIĆ

PRIJEDLOZI U POLJSKOJ MIKROSINTAKSI

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Neda Pintarić, red. prof.

Zagreb, svibanj 2020.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. PRIJEDLOZI U POLJSKOM JEZIKU	2
2.1. Prijedlozi	3
2.2. Gramatička uloga prijedloga	4
2.3. Semantička uloga prijedloga	5
2.4. Vrste prijedloga	7
2.5. Osnovne postavke kognitivne lingvistike	8
3. ANALIZA PROSTORNIH PRIJEDLOGA U POLJSKOJ I HRVATSKOJ MIKROSINTAKSI	10
3.1. Do	11
3.1.1. <i>Usporedba s hrvatskim prijedlogom do</i>	13
3.2. Od	15
3.2.1. <i>Usporedba s hrvatskim prijedlogom od</i>	15
3.3. W	16
3.3.1. <i>Usporedba s hrvatskim prijedlogom u</i>	21
3.4. Z	30
3.4.1. <i>Usporedba s hrvatskim prijedlogom s</i>	33
3.4.2. <i>Usporedba s hrvatskim prijedlogom iz</i>	36
3.5. Na	36
3.5.1. <i>Usporedba s hrvatskim prijedlogom na</i>	41
3.6. Nad	45
3.6.1. <i>Usporedba s hrvatskim prijedlogom nad</i>	46
3.7. Pod	48
3.7.1. <i>Usporedba s hrvatskim prijedlogom pod</i>	50
4. ZAKLJUČAK	54
5. LITERATURA	56

6. SAŽETAK	59
-------------------------	-----------

1. UVOD

Prijedlozi su nepromjenjiva vrsta riječi čija je uporaba u poljskom jeziku veoma česta. To su riječi koje u rečenicama ne mogu nastupati samostalno, stoga se vežu u prijedložni izraz s imenskom riječju s desne strane. U prijedložnom izrazu oni upravljaju padežom riječi s kojom se vežu, no odabir padeža često može predstavljati problem. Problem izvornim govornicima kao i osobama koje uče poljski jezik može biti i odabir ispravnoga prijedloga. Zato je cilj ovoga rada pokazati koji se prijedlog veže s kojim padežom i kada je to slučaj, a zatim usporedbom s hrvatskim ekvivalentnim prijedlozima pokazati koje su razlike u značenju i uporabi.

Ovaj rad sastoji se od dvaju glavnih dijelova. U prvom dijelu dat ćemo teorijski uvid u to što prijedlozi jesu, koja je njihova uloga te kako ih možemo podijeliti. U drugom dijelu rada analizirat ćemo odabrane prijedloge i usporediti ih s njihovim hrvatskim ekvivalentima. Analizirat ćemo prijedloge *do, od, w, z, na, nad, pod* u njihovom osnovnom prostornom značenju. Analiza će se temeljiti na analizi Przybilske iz njene knjige *Polisemia przyimków polskich w świetle semantyki kognitywnej*, ali prema značenjskoj podjeli prijedloga Silića i Pranjkovića. Dakle, provest ćemo kognitivnolingvističku analizu odabranih prijedloga gdje će prijedlozi biti opisani sintaktičko-semantičkom metodom. Odnosno, značenje uključujemo u gramatički opis kako bismo utvrdili njegov utjecaj na odabir padeža. U radu se ograničavamo na osnovna prostorna značenja odabranih prijedloga, no iznimku ćemo napraviti kod prijedloga s kojeg ćemo povezati s instrumentalom, budući da njegovo osnovno prostorno značenje ne nastupa samo, već kao dio socijativnoga ili komitativnoga značenja. Nakon analize poljskoga prijedloga analizirat ćemo njegov hrvatski ekvivalent te ćemo kroz usporedbu vidjeti razlikuju li se međusobno u značenju i uporabi. Kod analize hrvatskih prijedloga pomoći će nam analiza Matovca iz njegove doktorske disertacije *Semantika hrvatskih prijedloga*. Završni dio rada zaključit ćemo tako da ćemo istaknuti glavne sličnosti i razlike među prijedlozima u poljskom i hrvatskom jeziku.

2. PRIJEDLOZI U POLJSKOM JEZIKU

Prijedlozi su, prema Matovcu (2013:6), jedna od najčešće korištenih vrsta riječi u hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku. U pisanom su poljskom jeziku prema Kamińska-Szmaj (1990:21) prijedlozi kao vrsta riječi po učestalosti odmah poslije imenica, pridjeva, glagola i priloga¹. Autorica je izdvojila dvadeset leksema koji se najčešće pojavljuju u uzorku od petsto tisuća riječi te je otkrila da se na prvom mjestu nalazi prijedlog *w*. Među tim leksemima prevladavaju riječi koje vrše gramatičku ulogu. I iako takvi leksemi u rječnicima ne čine veliki postotak, njihovo je pojavljivanje u tekstu veoma učestalo, najviše se ponavljaju zamjenice, nakon čega dolaze prijedlozi (Kamińska-Szmaj, 1990:96). Što se samih funkcionalnih stilova tiče, autorica je otkrila da se najviše prijedloga javlja u novinarskim tekstovima dok ih najmanje ima u dramskoj vrsti.

Usprkos čestoj uporabi, prijedlozi su dugo bili na margini lingvističkih istraživanja (Matovac, 2013:1). Tek u dvadesetom stoljeću, s razvitkom generativne gramatike, oni počinju zaokupljati pažnju lingvista (Matovac, 2013:1). Nagórko (2010:123,124) piše da su strukturalističke gramatike prijedloge vidjele s gramatičke strane, kao funkcionalne riječi koje vrše razne funkcije unutar teksta. Značenju nije pridavana velika pažnja. S razvitkom kognitivne lingvistike koja vidi značenje kao temelj jezika, analiza prijedloga počinje se temeljiti na proučavanju njihova značenja (Matovac, 2013:2). Kognitivna lingvistika smatra da su prijedlozi višeznačne jedinice čija su razna značenja međusobno povezana i sva su okupljena oko prototipnoga značenja iz kojega proizlaze (Matovac, 2013: 51).

U poljskom je jeziku literatura koja se tiče prijedloga dosta opširna te su se poljski lingvisti njima bavili i s teorijske i s analitične strane. Proučavala se klasifikacija prijedloga, zatim njihov odnos s imenicom s kojom se veže, s padežnim nastavkom i s glagolom koji mu prethodi (Przybilska, 2002:45,48). Ali proučavalo ih se i s kognitivnolingvističkoga stajališta za što je primjer „Polisemia przyimków polskich w świetle semantyki kognitywnej“ Przybilske.

S druge strane, u rječnicima se prijedlozi javljaju kao leksemi s mnoštvom značenja i pokojim primjerom. Rječnici nam ne daju detaljnije upute o uporabi prijedloga, a gramatike se uglavnom drže općenitoga znanja o njima, klasifikacije, akomodacije, upravljanja. Tek nam neki jezični savjetnici daju detaljnije upute o uporabi određenih prijedloga, primjerice *Polszczyzna płata nam figle: poradnik językowy dla każdego* i *Poradnik profesora Markowskiego*. Znanje o prijedlozima je raspršeno na više mjesta te se osoba koja uči jezik mora pozabaviti svim izvorima o prijedlozima kako bi došla do zaokruženoga i cjelovitoga znanja o njima i njihovoj uporabi. Stoga se nadamo da će ovaj rad uz kraći teorijski uvod pružiti sažet ali cjelovit prikaz uporabe određenih prijedloga prostornoga značenja u poljskoj i hrvatskoj mikrosintaksi.

U sljedećem potpoglavlju razmotrit ćemo što to prijedlozi jesu, kako ih možemo definirati i koja je njihova funkcija.

---

¹ Autorica u djelu na osnovi petotomne knjige *Słownictwo współczesnego języka polskiego: listy frekwencyjne* na temelju uzorka od 500 000 riječi koji kao osnovu ima tekstove pet funkcionalnih stilova objavljene od 1963. do 1967. godine proučava učestalost pojavljivanja vrsta riječi u cjelini i u svakoj vrsti teksta zasebno.

2.1 Prijedlozi

Podjela je leksema na vrste riječi (polj. *części mowy*) korisna jer nam pomaže grupirati one koji imaju zajednička semantička, morfološka i sintaktička svojstva. Načela su klasifikacije i članovi podjele kod nekih lingvista različiti. Prema različitim načelima klasifikacije imamo i različite definicije prijedloga.

Nagórko (2007: 117) navodi da postoje tri najpoznatija principa klasifikacije kojima su poljski lingvisti nastojali razlučiti poljske prijedloge od ostalih vrsta riječi². Strutyński (1997: 133, 134) navodi kako je kod klasifikacije nedostavno uzeti samo jedno načelo, trebamo uzeti sva tri kako bismo precizno izdvojili određenu klasu leksema od ostalih. Naime, podjela se prema formi i funkciji u rečenici ne slaže uvijek s podjelom prema značenju, tako da je klasična podjela na vrste riječi kombinacija podjele prema značenju i drugih dviju vrsta podjele (Bał, 2007: 159).

Bał (2007: 156, 158) prijedloge definira kao nepromjenjivu i nesamostalnu vrstu riječi koja nas informira o prostornim i vremenskim odnosima među predmetima i radnjama. To su riječi koje uspostavljaju odnose među objektima u izvanjezičnoj stvarnosti i među riječima u rečenici (Bał, 2007: 156). Prijedlozi ponajprije izražavaju prostorne odnose među predmetima npr. *na oknie* (nešto se nalazi na prozoru)(Bał, 2007: 183). Prijedlozi mogu ukazivati i na smjer kretanja predmeta, primjerice *zbliżać się ku szkole* (informira nas o kretanju prema školi) (Bał, 2007: 184).

„Słownik gramatyki języka polskiego“ govori nam da prijedlozi koji opisuju konkretne situacije najčešće izražavaju prostorne, vremenske, uzročne i svršne odnose te nam daje sljedeću definiciju: „(...) klasa wyrazów nieodmiennych i niesamodzielných składniowo (część mowy), pełniących funkcję łączącą i rządzących przypadkiem przyłączanej formy, jeśli jest ona formą wyrazu odmiennego, najczęściej rzeczownika, rzadziej przymiotnika lub liczebnika (...)” (Bralczyk i Gruszczyński, 2002: 198). Dakle, prijedlozi su riječi koje se ne sklanjaju, ne mogu se samostalno javljati u rečenici, vrše funkciju povezivanja drugih članova unutar rečenice te utječu na padež riječi s kojom se vežu.

Prijedlog se u hrvatskom jeziku veže s imenskom riječju (imenica, pridjev ili zamjenica), imenskim izrazom ili nepromjenjivom riječju (Matovac, 2013: 20). U poljskom se jeziku veže najčešće s imenicom, rjeđe s pridjevom ili brojem (Bralczyk i Gruszczyński, 2002: 198), zatim sa zamjenicom (Nowak, 2008: 71).

Prijedlog utječe na padež riječi s kojom se veže i s kojom čini prijedložni izraz (Berada et al. 1999: 127). Jedan prijedlog može zahtijevati više padeža, stoga utjecaj pri odabiru padeža u tom slučaju ima riječ koja prethodi prijedlogu, koju prijedlog spaja s riječju s kojom stoji u prijedložnom izrazu, što je najčešće glagol.

Glagol može semantički implicirati i formalno konotirati prijedložni izraz s određenim prijedlogom, tako da možemo reći da je taj prijedlog dio tog glagola, osobito ako je riječ o argumentu - dopuni obveznoj uz dani glagol npr. *ktoś/coś polega na czymś/ na kimś*

---

² Semantička klasifikacija Tadeusza Milewskog, fleksivna klasifikacija Zygmunta Salonija i sintaktička klasifikacija Romana Laskowskog.

(Przybilska, 2002: 48). Ukoliko glagol semantički implicira svoju dopunu, ali formalno ju ne konotira, odnosno moguće je koristiti i druge fraze (i one bez prijedloga), tada do izražaja dolazi značenjska strana prijedloga npr. *ktoś krzyczy do kogoś/ ktoś krzyczy na kogoś* (Przybilska, 2002: 48, 49).

Prema prethodno rečenome, mogli bismo zaključiti da prijedlozi imaju gramatičku ulogu, budući da povezuju riječi unutar rečenice te utječu na padež riječi s kojom se vežu u prijedložni izraz, i semantičku ulogu, budući da nose određeno i razlikovno značenje.

2.2. Gramatička uloga prijedloga

Jezična jedinica koju prijedlog čini s riječju s kojom se veže zove se prijedložni izraz (polj. wyrażenie przyimkowe). Zove se tako jer je nadređeni član te sintaktičke skupine upravo prijedlog, o kojemu ovisi flektivni nastavak drugoga člana (Wróbel, 2001: 233). U prijedložnom izrazu prijedlog najčešće prethodi riječi s kojom se veže, iznimka je vremenski prijedlog *temu* koji se uvijek nalazi nakon riječi s kojom se veže npr. *To się zdarzyło dwa lata temu* (Bralczyk i Gruszczyński, 2002: 198). Iznimka može biti i prijedlog *naprzeciw* koji nekada nastupa nakon riječi s kojom se veže npr. *Wyszedł ojcu naprzeciw* (Bralczyk i Gruszczyński, 2002: 198). Dozvoljeno je staviti drugu riječ ili više njih između prijedloga i riječi s kojom čini prijedložni izraz npr. *Janek myślał o miło spędzonych rok temu nad morzem wakacjach* (Bralczyk i Gruszczyński, 2002: 198). Ovo je poredak riječi koji u hrvatskom jeziku nije moguć. Iako, i u hrvatskom jeziku možemo između prijedloga i imenske riječi staviti drugu jezičnu jedinicu npr. *Otišao je s, navodno, troje ljudi* (Matovac, 2013: 15).

Imenska riječ s kojom se prijedlog veže u prijedložni izraz nije nužno imenica. Słownik języka polskiego (2002: 198) pokazuje nam da se prijedlozi mogu vezati s imenicom, pridjevom ili brojem koji im se nalaze s desne strane: *Schodzimy na dół; Ewa wyglądała na najpiękniejszą z kandydatek; To, co się da, podziel na dwa*. Također, u poljskom jeziku prijedlozi se mogu vezati s priložima npr. *Adam chciał przyjaźnić się z Adamem na poważnie* (Bralczyk i Gruszczyński, 2002: 198). Može se vezati i sa zamjenicom npr. *Weź to dla niego* (Nowak, 2008: 71). Tu riječ s desne strane, podređeni član, prijedlog povezuje s nadređenom riječju koja joj se najčešće nalazi s lijeve strane, što je najčešće glagol, a može biti i imenica (Przybilska, 2002: 52).

Nagórko (2010: 124) navodi sljedeće: „Gramatyczną własnością przyimków jest rekcja albo inaczej rząd, tj. selektywny wybór jednej określonej formy przypadka, co pozwala je odróżniać od spójników.”

Dakle, prijedlog kao relacijska riječ veže glavni i zavisni član rečenice te u prijedložnom izrazu utječe na padež zavisnoga člana, u tome se sastoji njegova gramatička uloga. S nominativom i vokativom ne veže se nijedan prijedlog, stoga te padeže nazivamo nezavisnima (Bąk, 2007: 185), tj. padežima subjekta (*przypadki podmiotu*). Neki se prijedlozi vežu s jednim padežom, dok se drugi mogu vezati s više njih. Prijedlozi „*u, do, od, dla, bez, z (ze), zza, obok, oprócz, koło, wśród*“ vežu se s genitivom npr. „*u cioci, do domu, do lasu, dla ciebie, bez wody*“ (Bąk, 2007: 184). Dativom upravljaju samo „*ku, przeciw, wbrew*“, npr. „*ku domowi, przeciw woli*“, lokativom upravljaju „*w, po, na, o przy*“, npr. „*w domu, po lekcjach*“ (Bąk, 2007: 184).

Bąk (2007: 184) također iznosi da prijedlozi „*na, nad, pod, przed, w, za, między, wtedy, gdy*“ upravljaju akuzativom i lokativom ili instrumentalom. Akuzativom upravljaju kada prijedložni izraz odgovara na pitanje *dokąd* (dokle) ili kada označava mjesto kojemu se nešto ili netko približava izvršavajući kretanju npr. „*pierścionek wkłada się na palec*“ (izraz informira o pokretu stavljanja prstena na prst), „*samolot wzniósł się nad las*“ (izraz odgovara na pitanje nad što se avion dignuo) (Bąk, 2007: 184).

Ako se ti isti prijedlozi nađu u izrazu koji odgovara na pitanje gdje, a predmet o kojem je riječ nalazi se nepokretan, tada navedeni prijedlozi upravljaju instrumentalom ili lokativom npr. „*pierścionek znajduje się na palcu*“ (prsten se nalazi nepokretno na prstu, stoga *na* upravlja lokativom), „*samolot nad lasem*“ (avion se već nalazi nad šumom, izraz odgovara na pitanje gdje, stoga se *nad* veže s instrumentalom) (Bąk, 2007: 184). Sekundarni prijedlozi uglavnom upravljaju genitivom (iznimke su prijedlozi *między, pomiędzy, naprzeciw, wbrew*) (Nowak, 2008: 32).

Detaljnije ćemo o vezi pojedinih prijedloga i padeža vidjeti kasnije u analizi.

2.3. Semantička uloga prijedloga

Prijedlozi se unutar rečenice vežu s imenskom riječju u sintaktičku cjelinu te utječu na padežni nastavak te riječi. Odnos upravljanja koji možemo vidjeti u tom slučaju nije upravljanje u tradicionalnom smislu, jer se jedan prijedlog može kombinirati s više padeža, stoga ovdje presudan utjecaj na odabir ima glagol (Matovac, 2013: 19). Prijedlog povezuje glagol (ili drugu imenicu) s imenskom riječju, te nesumnjivo ima gramatičku funkciju (Przybilska, 2002: 52).

Pitanje semantičke uloge prijedloga ono je oko čega se mišljenja razilaze, budući da neki lingvisti misle da u određenim pozicijama prijedlozi nemaju semantičko već samo gramatičko značenje (Przybilska, 2002: 55). Kada promatramo jedan prijedlog unutar više konteksta, čini nam se da ima mnogo nepovezanih značenja (Matovac, 2013: 42,44). Kognitivna lingvistika smatra da je moguće povezati sva značenja jednoga prijedloga te ih svesti na jedno izvorno, prototipno značenje iz kojega se izvode. I prema Matovcu (2013) i prema Przybilskoj (2002) osnovno značenje prijedloga prostorno je značenje. Premda se za neke prijedloge može činiti da nemaju svoje značenje, da su isključivo gramatičke riječi, kognitivna lingvistika smatra da ne postoje jezične jedinice koje nemaju značenje (Matovac, 2013: 50).

Semantička je uloga prijedloga ukazivanje na odnose u izvanjezičnoj stvarnosti (Przybilska, 2002: 52). Prijedlozi ukazuju na semantičko-sintaktičke odnose koji se javljaju između članova rečenice, a značenje im je uvjetovano kontekstom (Nowak, 2008: 33). Primjerice, u rečenici *Książka leży pod stołem* prijedlog *pod* opisuje prostorni odnos, ukazuje gdje se u izvanjezičnoj stvarnosti nalazi knjiga, u kojem je odnosu s obzirom na stol (Przybilska, 2002: 52). *Pod* ima značenje nalaženja u prostoru ispod čega. Sam je kontekst važan jer isti prijedlog može u drugom kontekstu imati nešto drugačije značenje. Primjerice, *pod* koji se veže s akuzativom u primjeru *Pies wszedł pod stół* također ima prostorno značenje bivanja ispod nečega, ali i značenje cilja do kojega se dolazi određenim kretanjem. Tako smo u prvom slučaju *pod* + instrumental imali značenje bivanja ispod nečega, dok u slučaju vezanja s akuzativom imamo značenje mjesta ispod koje je cilj kretanja (Przybilska, 2002: 429).

Možemo vidjeti kako nam sam prijedlog nije dovoljan, te kontekst i glagol koji mu prethodi utječe na značenje i odabir padeža. U prvoj rečenici ne bismo mogli staviti prijedlog *pod* s akuzativom, prema tome vidimo da glagol ima utjecaj na odabir padeža. Ali na tom primjeru možemo vidjeti i da sam prijedlog nosi značenje, jer u prvoj rečenici možemo odabrati i drugi prijedlog, *na* s lokativom, te taj prijedlog signalizira drugačiju položenost knjige, ona je na površini stola.

Matovac (2017: 28) piše: „Kombinacija prijedloga i padežnoga nastavka smatra se konstrukcijom sa specifičnim značenjem, a supojavljivanje pojedinoga prijedloga i padežnoga nastavka u pojedinoj prijedložno – padežnoj konstrukciji uvjetovano je njihovom semantičkom kompatibilnošću. Također, upotreba određene prijedložno – padežne konstrukcije uvjetovana je semantičkom kompatibilnošću s drugim jezičnim jedinicama s kojima se u iskazu supojavljuje, ponajprije s glagolom.“

Dakle, sam prijedlog ima određeno značenje koje može varirati u određenoj mjeri, ovisno o kontekstu i padežu. Na gornjem bismo primjeru s prijedlogom *pod* mogli zaključiti kako je osnovno značenje toga prijedloga smještenost jednoga objekta ispod drugoga. U slučaju da se taj prijedlog veže s instrumentalom, objekt koji želimo smjestiti u prostoru položen je ispod drugoga objekta, a u slučaju da se veže s akuzativom, kreće se tako da mu je cilj kretanja takva položenost. Određena razlika značenja postoji, ali u svakom slučaju osnovno značenje prijedloga, značenje podmjesnosti, ostaje. Sada ćemo razmotriti kako možemo podijeliti značenja prijedloga.

Matovac (2017: 48) prikazuje semantičku funkciju prijedloga prema Hagègeu koji daje podjelu na jezgrena i nejezgrena značenja, odnosno prva su vezana uz primjerice subjekt, a potonja su prostorno-vremenska ili odnosna značenja. Uobičajena je podjela značenja prijedloga na konkretna koja uključuju prostorna i vremenska i na apstraktna. Konkretna značenja upućuju na mjerljivost, prema Siliću i Pranjkoviću (2005: 245), a apstraktnija imaju logički složenija značenja – način, uzrok, posljedica, uvjet, dopuštanje (Matovac, 2017: 48)... Prema konkretnom značenju prijedloge možemo podijeliti na lokacijske (opisuju položaj objekta s obzirom na drugi objekt) ili odnosne i na direktivne koji „opisuju promjenu položaja ili smjer u kojemu se objekt nalazi“ (Matovac, 2017: 49), navedeno prema Coventry i Garrod (2004). Lokacijske prijedloge možemo podijeliti na mjesne (pokazuju jednostavne mjesne odnose) i projekcijske (njima određujemo položaj objekta u prostoru), a direktivne možemo podijeliti na one koji pokazuju pravac kretanja (perlativnost), približavanja (adlativnost) i udaljavanja (ablativnost) (Matovac, 2017: 49).

Silić i Pranjković (2005), na čiju ćemo se podjelu značenja osloniti kasnije u analizi, dijele značenja prijedloga na dimenzionalna i nedimenzionalna. Dimenzionalna su značenja prostorna i vremenska, dok su nedimenzionalna: odnosnost, potjecanje, način, cilj, uzročnost, usporednost, posvojnost, dijelnost, suprotnost, dopusnost, izuzimanje, socijativnost, sredstvo, kakvoća, uvjetnost, zamjena sličnost. Prostorno je značenje ono kojim ćemo se detaljnije baviti u analizi prijedloga, stoga ćemo ovdje razmotriti detaljnije kakva prostorna značenja postoje prema Siliću i Pranjkoviću. Za početak, prostorna značenja označavaju suodnos između trajektora i orijentira. Trajektor je objekt lokalizacije, predmet kojemu treba odrediti mjesto unutar odnosa između dvaju predmeta, a orijentir ili

lokalizator drugi je predmet pomoću kojega se prvome određuje mjesto (Silić i Pranjković, 2005: 245). Prostorna značenja mogu biti i statična i dinamična, odnosno odnos između trajektora i orijentira može biti odnos kretanja ili mirovanja. Osnovna su prostorna značenja koja Silić i Pranjković (2005: 245, 246) izdvajaju: predmjesnost (trajektor se kreće ili miruje s prednje strane orijentira), izamjesnost (trajektor se kreće ili miruje sa stražnje strane orijentira), nadmjesnost (trajektor se nalazi ili kreće iznad orijentira, bilo po njegovoj površini ili iznad nje), podmjesnost (trajektor se nalazi ili kreće ispod orijentira ili je u odnosu s njegovim donjim dijelom), unutar mjesnost (trajektor se nalazi ili kreće unutar granica orijentira), izvan mjesnost (trajektor se nalazi ili kreće izvan granica orijentira), primjesnost (trajektor se kreće ili miruje u neposrednoj blizini orijentira), prostorna udaljenost (trajektor „nalazi se ili kreće na većoj udaljenosti od“ orijentira), bočna prostornost (trajektor se nalazi ili kreće s jedne od bočnih strana orijentira), horizontalna prostornost (trajektor „nalazi se na čelnome ili začelnome dijelu u odnosu na“ orijentir), prostornost po dužini ili po širini (trajektor se kreće ili je smješten po dužini ili po širini orijentira), okomjesnost (trajektor se nalazi ili kreće sa svih strana oko orijentira, ili s više njih), središnja prostornost (u središnjem dijelu orijentira trajektorova je položenost), prekomjesnost (trajektor „nalazi se ili kreće poprijeko u odnosu na“ orijentir), visinska prostornost (smještenost trajektora određuje se s obzirom na neku točku po visini orijentira), međumjesnost (trajektor je okružen s dva ili više orijentira), umjestomjesnost (trajektor dolazi na mjesto orijentira), prostorna sučeljenost (trajektor se nalazi ili kreće na određenoj udaljenosti od orijentira na način da su im prednje strane sučeljene), usmjerena prostornost (trajektor se kreće u smjeru orijentira; razlikuju opću direktivnost i direktivno-graničnu lokalnost, s obzirom na to je li riječ o fiksiranoj granici kretanja), ablativna prostornost (trajektor se udaljuje od lokatora). Zbog jednostavnosti, kasnije ćemo usmjerenu prostornost nazivati adlativnošću, a ablativnu prostornost ablativnošću.

2.4. Vrste prijedloga

Prijedloge možemo podijeliti prema tome s kojim se padežom vežu, što smo vidjeli u poglavlju o njihovoj gramatičkoj funkciji. Možemo ih podijeliti i prema tome kakve odnose izražavaju, što smo istražili u prethodnom poglavlju. S obzirom na njihovu građu i postanak možemo ih podijeliti na prvotne (polj. *pierwotne*; proste) i sekundarne (polj. *wtórne*, pochodne).

Prvotni prijedlozi imaju jednostavnu morfološku strukturu te se smatra da nikada u rečenici nisu vršili drugu funkciju (Bralczyk i Gruszczyński, 2002: 199). Njih možemo dalje podijeliti na monosilabične (polj. *jednosylabowe*), kao što su *na*, *do*, *od* i asilabične (polj. *asylabiczne*), npr. *z*, *w* (Nowak, 2008: 32). Prvotni prijedlozi mogu imati dvije usporedne forme. Neki od njih mogu dobiti nastavak *-e*, npr. *we wtorek*, *ze snu*, *ode mnie* (Bralczyk i Gruszczyński, 2002: 199).

Poradnia Językowa PWN piše kako uporaba prijedloga s nastavkom *-e* ovisi o fonetskom obliku riječi s kojom se veže. Ukoliko riječ počinje suglasničkom skupinom koristi se prijedlog *s -e* kako bi bilo lakše izgovoriti prijedložni izraz. Uz primjere poput *we wtorek*, *we Francji*, *ze żwiru*, *ze źródła*, prijedlog *s -e* nastupa i ispred oblika zamjenice *ja*, npr. *beze mnie*. Iako u

standardnom jeziku u sljedećim primjerima treba koristiti prijedlog bez –e, na jugu je Poljske u regionalnoj uporabi moguće vidjeti: *we wojnie, we wodzie, ze sokiem*³.

Sekundarni prijedlozi sastavljeni su od više od jednog morfema. Prema Nowaku (2008: 26), nastali su ili vezanjem primarnih prijedloga s drugim riječima, ili su rezultat leksikalizacije imenica, veznika, priloga i frazema. Prema Janowskoj (2018: 44) sekundarni prijedlozi najčešće imaju porijeklo u imenicama i priložima.

Više je mogućih podjela. Lesz-Duk (2007: 67) sekundarne prijedloge dijeli na *jednosegmentowe* i *wielosegmentowe*. Prvi mogu nastati spajanjem prijedloga i prijedloga npr. *ponad, poprzez*, prijedloga i oblika imenice npr. *wskutek, wobec, gwoli*. Dio tih leksema ima oblik imenice u instrumentalu npr. *celem, skutkiem, drogą*, a češći su oni koji imaju isti oblik kao prilozi npr. *dookoła, naprzeciwko, wewnątrz*. Drugu vrstu sekundarnih prijedloga čine prijedlozi poput *z powodu, w trakcie, z uwagi na* te iako ih neki lingvisti vide kao prijedloge, drugi smatraju da su to prijedložne konstrukcije koje pokazuju tendenciju leksikalizacije (Lesz-Duk, 2007: 67).

Biel (2016: 9) prijedloge dijeli na 3 klase. Prvi su primarni (polj. proste, pierwotne) prijedlozi, kategorija koja je ista kao i kod Lesz-Duk i kod Nowaka. Kao drugu zasebnu skupinu izdvaja (polj. złożone) prijedloge koji su višeslogovni: *ponad, spoza, zza*. Treća je skupina sekundarnih prijedloga (polj. wtórne, sekundarne, niewłaściwe). Ovdje izdvaja izraze koji vrše prijedložnu funkciju, premda prvotno nisu bili prijedlozi npr. *na skutek, na podstawie* i leksikalizirane forme poput *celem, drogą, podczas* (Biel, 2016: 9).

2.5. Osnovne postavke kognitivne lingvistike

Za sam kraj ovoga teorijskoga dijela, dat ćemo kratak pregled osnovnih postavka kognitivne lingvistike budući da je metoda kojom ćemo se služiti pri analizi prijedloga sintaktičko-semantička metoda kognitivnolingvističke analize.

Sama se kognitivna lingvistika razvija sedamdesetih godina 20. stoljeća, riječ je o nazivu za više međusobno povezanih pristupa koji počivaju na zajedničkoj pretpostavci o značenjskoj osnovi jezika (Matovac, 2013: 2). Proučavanje prijedloga zauzimalo je važno mjesto unutar kognitivne lingvistike. Time konačno opis prijedloga daje važnost njihovom značenju te nastoji povezati razna značenja u značenjsku mrežu koja se grana oko prototipnoga značenja.

Temeljna je postavka kognitivne lingvistike ta da ne postoje jezične jedinice bez značenja. Semantička je pak struktura odraz naše kognitivne strukture, tako da se jezične jedinice odnose na koncepte u ljudskom umu. Naša konceptualna struktura proizlazi iz tjelesnoga iskustva, što znači da i značenje proizlazi iz njega (Matovac, 2013: 52). Temeljno je tjelesno iskustvo čovjeka iskustvo prostora (Matovac, 2013: 52). Stoga je temeljna pretpostavka kognitivne lingvistike ta da je jezik prostorno uvjetovan (Matovac, 2013: 52). Samo je značenje „posljedica uobličavanja toga sadržaja raznim kognitivnim procesima“ (Matovac, 2013: 53). Značenje je podložno promjenama te razna značenja jedne jezične jedinice prema

³ <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/w-we-z-ze-itp;10544.html> pristupljeno 1.1.2020

kognitivnoj lingvistici možemo povezati u značenjsku mrežu (Matovac, 2013: 54). Semantičke strukture, budući da su istovjetne konceptualnoj strukturi koja počiva na tjelesnom iskustvu, trebaju se poimati kao kategorije organizirane oko prototipa (Matovac, 2013: 57). Prototip je, ističe Matovac (2013: 57), središnji član oko kojega su organizirane kategorije koje su njime motivirane. Dakle, riječ je osnovnom značenju jezične jedinice koje motivira sva ostala njena značenja. To je osnovno značenje prostorno. Proizlaženje ostalih značenja iz osnovnoga nije slučajno, već se pretpostavlja da nastaju na temelju poveznica koje govornici pronalaze između postojećega značenja i novoga koncepta (Matovac, 2013: 85).

Mi ćemo se u upotrebi ove metode ograničiti upravo na prostorno značenje prijedloga, no nećemo nastojati objasniti povezanosti značenjskih mreža s prototipom, nego ćemo se fokusirati na značenjski opis i vezu značenja i gramatičkih obilježja određenih prijedloga.

3. ANALIZA PROSTORNIH PRIJEDLOGA U POLJSKOJ I HRVATSKOJ MIKROSINTAKSI

Cornish (2012: 4) ističe da je mikrosintaksa područje upravljanja gdje nas gramatički odnos upućuje u to što se veže s čime i na koji način: „A purely grammatically-determined (micro-syntactic) relation has none of the implications associated with macro-syntax: it simply indicates „what goes with what“, and „in what way“, at the level of grammatically-determined textualisation.“

Proučavanje mikrosintaktičkih odnosa trebalo bi nas poučiti stvaranju ispravnih sintagmi, što može biti osobito korisno kod uporabe prijedloga gdje često dolazi do nedoumica. Problem može stvarati odabir padeža nakon određenoga prijedloga, kao i odabir pravilnoga prijedloga u određenom kontekstu. Stoga ćemo u ovoj analizi razmotriti rekciju pojedinih prijedloga, ali i kontekst u kojemu se prijedlog veže s određenim padežom. Pristupit ćemo analizi sa stajališta kognitivne lingvistike. Takav pristup u gramatički opis uključuje značenje te vidi njegovu važnost u motiviranju nastanka jezične strukture (Belaj, 2014: 39).

Kognitivnogramatički opis kakav ćemo koristiti utemeljen je prema Belaju (2014: 42) „na značenju i uporabnom kontekstu“. U analizi ćemo vidjeti da je značenje presudno za odabir prijedloga kao i toga kojim padežom izabrani prijedlog upravlja u slučaju da može upravljati s više njih. Primjerice, ako želimo koristiti prijedlog *w*, a kontekst nas upućuje da je riječ o mirovanju, koristimo statični glagol, tada ćemo prijedlog vezati uz imensku riječ u lokativu. Ako će nam kontekst signalizirati kretanje, tada ćemo isti prijedlog vezati uz akuzativ. Takav je primjer u skladu s Belajevim (2014) tumačenjem prema kojemu i padeži nose određeno značenje. On nam o tom značenju piše: „Tako se kroz genitivnu uporabu u različitim kontekstima, iz kojih proizlaze i različita specifična značenja toga padeža, ostvaruju različiti aspekti konceptualne sheme *ishodišta*, za dativne su uporabe karakteristične varijante konceptualne sheme *usmjerenosti*, akuzativ je uvijek vezan uz neki aspekt shematičnoga koncepta *cilja*, lokativ uz shemu *smještenosti*, a instrumental uz shemu *paralelizma*“ (Belaj, 2014: 257). U radu ćemo vidjeti i kako uporaba padeža utječe na određeni prijedlog.

U ovoj analizi razmotrit ćemo isključivo prijedloge u njihovom prostornom značenju. U poglavlju o semantičkoj ulozi prijedloga vidjeli smo kako značenje prijedloga prema Siliću i Pranjkiću (2005) možemo podijeliti na dimenzionalno i nedimenzionalno, a među dimenzionalnima nalaze se prostorna. Dakle, analizirat ćemo uporabu pojedinih prijedloga, njihovo upravljanje padežima, u prostornom kontekstu. Prijedlog *s* s instrumentalom bit će iznimka budući da ga ne možemo promatrati izvan njegovoga komitativnoga i socijativnoga značenja koje spada pod nedimenzionalna značenja. No osnovom će tih značenja biti prostorno značenje na koje ćemo se fokusirati.

Zatim ćemo usporediti tu upotrebu s upotrebom ekvivalentnih prijedloga u hrvatskom jeziku. Razmotrit ćemo u kojim se prostornim značenjima i s kojim padežima koriste hrvatski prijedlozi te na koji se to način razlikuje od uporabe njihovih poljskih ekvivalenata.

Poljski su prijedlozi koje ćemo analizirati *do, od, w, z, na, nad i pod*. Njihovi su hrvatski ekvivalenti *do, od, u, s, iz, na, nad, pod*.

3.1. Do

- (1) Wicio wziął walizkę i poszedł do drzwi wagonu. (NKJP)
- (2) Przystawiłeś mi rewolwer do skroni. (NKJP)
- (3) Nie mogli przecież zasiąść do stołu bez Pii, piętnastoletniej córki Susanny! (NKJP)

Poljski se prijedlog *do* veže s imenskom riječju u genitivu, te nosi dimenzionalna i nedimenzionalna značenja. Adlativnost je njegovo osnovno prostorno značenje, odnosno on označava kretanje trajektora prema cilju. U primjerima (1) i (2) možemo vidjeti takvu uporabu prijedloga *do*. U ta dva primjera percipiramo orijentir kao nešto u što se ne može ući, riječ je o nečemu što bismo mogli percipirati kao točku, stoga trajektor može doći samo do njegove površine kao cilja. Ako kretanje u prostoru percipiramo kao horizontalno i vertikalno, ovaj prijedlog koristimo kako bismo označili vertikalno kretanje u navedenim primjerima. U primjeru (3) imamo također adlativno kretanje trajektora u smjeru orijentira koji je cilj tog kretanja. Trajektor ovdje zauzima svoje mjesto uz površinu orijentira, odnosno sjeda za stol.

- (4) Janek idzie/wszedł do domu. (Przybilska, 2002)
- (5) Dzieci idą do namiotu. (Przybilska, 2002)
- (6) Pociąg wjechał do tunelu. (Przybilska, 2002)
- (7) Piłka wpadła do koszu. (Przybilska, 2002)
- (8) wsunąć rękę w rękaw/do rękawa, wsadzić rękę w kieszeń/do kieszeni. (Przybilska, 2002)
- (9) lać wodę do wanny, sypać mąkę do worka, nabić gaz do butli (Przybilska, 2002)

U poljskom jeziku prijedlog *do* s genitivom koristimo i kako bismo govorili o horizontalnom adlativnom kretanju trajektora do cilja koji percipiramo kao spremnik. Dakle, orijentir je trodimenzionalan predmet, a cilj trajektorovoga kretanja zapravo je u unutrašnjosti takvoga orijentira, trajektor ulazi u orijentir. Primjer toga vidimo u primjerima (4) - (6), dok u primjeru (7) vidimo istu takvu vrstu kretanja samo u vertikalnom smjeru. Isto adlativno kretanje, bilo da je riječ o vertikalnome ili horizontalnom smjeru, imamo i u primjerima (8) i (9). Prema Przybilskoj (2002), u primjerima pod (8) moguće je koristiti i prijedlog *w* s akuzativom, a u primjerima pod (9), gdje imamo trajektor koji je supstancija i orijentir koji je trodimenzionalan spremnik, možemo koristiti samo prijedlog *do* s genitivom.

- (10) Jadę do miasta/ Jadę na miasto. (Berada et al. 1999)
- (11) Idę do ogrodu/ Idę na ogród. (Berada et al. 1999)
- (12) Doszedł do wsi Górka/Pojutrze wyjeżdżamy na wieś. (Berada et al. 1999)

Do s genitivom koristimo i kada govorimo o kretanju trajektora do cilja koji možemo percipirati kao ravnu površinu, a cilj je trajektorova kretanja smjestiti se na tu površinu. Vidimo to u primjerima (10) – (12). Vidimo da se u tim primjerima može koristiti i prijedlog *na* s akuzativom, ali postoji značenjska razlika. *Do* s genitivom u primjeru (10) koristila bi osoba koja se nalazi izvan grada i ide u grad, dok bi osoba koja se nalazi unutar grada te izlazi na drugo mjesto unutar njega koristila *na* s akuzativom (Berada et al. 1999: 130). *Do* ćemo

koristiti i kada ćemo htjeti izraziti konkretno mjesto. U primjeru (11) to znači da *do* koristimo kada idemo u točno određeni vrt, dok *na* koristimo kada sam orijentir nije određen, odnosno idemo u neki neodređeni vrt (Berada et al. 1999: 131). Isto vrijedi i za primjer (12).

(13) Idę do hali targowej, do magazynu, do świetlicy, do kasy. (Markowski, 2007)

Markowski (2007) nam daje još neke slućajeve kada ćemo u standardu koristiti *do* s genitivom i to uz imenice koje oznaćavaju prostorije i njihove dijelove, što vidimo u primjeru (13).

(14) Iść do akademii, fabryki, izby, kopalni, pogotowia, portierni, sali, stołówki, świetlicy, zakładu (kao mjestu rada). (Markowski, 2007)

(15) Iść do bloku, bramy, budynku, do hali, do hurtowni, do kasy, do magazynu, poczekalni, sklepu, szkoły, wejścia, wydziału (kao dio ureda), wyjścia. (Markowski, 2007)

(16) Idę do dyskoteki. (Markowski, 2007)

Također, *do* ćemo koristiti u slućajevima u kojima uporaba prijedloga *na* postoji u razgovornom jeziku, rijeć je o primjerima pod (14) (Markowski, 2007). U primjeru (15), prema Markovskom (2007), samo je uporaba prijedloga *do* ispravna. U primjeru (16) možemo koristiti prijedlog *do* ako govorimo o zgradi u koju idemo, no ako nemamo na umu zgradu već sam događaj na koji smo se uputili, koristit ćemo prijedlog *na* s akuzativom (Markowski, 2007).

(17) Jechać do Belgii, do Kazachstanu. (Markowski, 2007)

(18) Jechać do Lublina, Paryża, Wolicy. (Markowski, 2007)

(19) Jechać do Toskanii, do Meklemburgii. (Markowski, 2007)

(20) Jechać do Małopolski, do Wielkopolski. (Markowski, 2007)

Do s genitivom koristit ćemo i kada govorimo o toponimima, kao u primjerima (17) – (20), i to kada govorimo o određenim državama, gradovima i selima, geografskim regijama izvan Poljske te o dvije poljske geografske regije (Markowski, 2007).

(21) Po pół godzinie zorientowałem się, że stoję do złęgo okienka. (NKJP)

(22) Woda stoi do połowy ścian, pływają w niej maszyny i inne urządzenia. (NKJP)

Do je s genitivom moguće koristiti i u statičnom znaćenju, odnosno kada želimo smjestiti trajektor u blizinu orijentira, ali na način da se trajektor nalazi tamo, ne kreće se. To možemo vidjeti u primjerima (21) i (22). U primjeru (21) trajektor je smješten pored orijentira, u njegovoj je blizini, dok je u primjeru (22) trajektor također smješten pored orijentira, ali oznaćava se toćna granica njegovoga poloźaja koja ukazuje na dodirivanje trajektora i orijentira. Matovac (2013) smatra da takvi primjeri implicitno ukazuju na kretanje trajektora, adlativno kretanje trajektora je u osnovi ovoga prostornoga odnosa, možemo zamisliti kako se trajektor kretao do mjesta blizu orijentira u kojemu sada stoji. Tako u primjeru (22) možemo zamisliti adlativno kretanje vode do razine na kojoj se sada nalazi.

Da zaključimo, poljski se prijedlog *do* s genitivom koristi kako bi primarno ukazao na adlativno kretanje trajektora prema orijentiru, bilo da orijentir promatramo kao toćku,

trodimenzionalan objekt ili otvorenu površinu. S time na umu, kretanje je ili kretanje do njegove površine ili do njegove unutrašnjosti. Kretanje može biti i u vertikalnome i u horizontalnom smjeru. Prijedlog *do* može imati i statično značenje kojim trajektor smještamo u blizinu orijentira.

3.1.1. Usporedba s hrvatskim prijedlogom *do*

Kada pogledamo primjere od (1) do (4) poljskoga prijedloga *do*, možemo vidjeti da su njegovi semantički, prijevodni ekvivalenti u hrvatskome prijedlozi *do*, *na*, *za*, *u*. Već prema tome možemo zaključiti da je uporaba hrvatskoga prijedloga *do* ponešto različita od uporabe njegovoga formalnog ekvivalenta u poljskom jeziku. Stoga ćemo ovdje promotriti uporabu hrvatskoga prijedloga *do* te ćemo je usporediti s njegovim poljskim formalnim ekvivalentom *do*.

(23) Sutra idem do Zagreba. (Matovac, 2013)

(24) Došli smo do kraja rive. (Matovac, 2013)

(25) Išli smo do šume. (Matovac, 2013)

U hrvatskom se jeziku prijedlog *do* također veže s imenskom riječju u genitivu. Takav prijedložni izraz također ima osnovno prostorno značenje adlativnoga kretanja. Koristit ćemo ga ako želimo pokazati put kretanja trajektora do orijentira kojega ćemo promatrati kao točku, kao cilj do čije površine trajektor mora doći. Vidimo to u primjerima (23) i (24). Matovac (2013) nam kaže kako je riječ o približavanju i trajektorovom kretanju na način da dostiže orijentir, ali ne i da ulazi u njega. Ako pogledamo primjere (23) i (25) mogli bismo pomisliti da to nije točno, budući da možemo zamisliti ulazak trajektora u orijentir. No, Matovac (2013: 179) nam objašnjava, prema Šarić (2007), da u takvim primjerima uporaba prijedloga *do* naglašava sam put kretanja, više nego cilj. Ujedno, moguće je da trajektor uopće ne stigne do cilja. Interpretacija prema kojoj trajektor ulazi u orijentir pripisana je razgovornom jeziku, navodi Matovac (2013: 179), prema Šarić (2007). Ako bismo u hrvatskom jeziku htjeli naglasiti sam cilj kretanja u koji trajektor treba dospjeti tada bismo koristili prijedlog *u* s akuzativom.

Možemo vidjeti da hrvatski prijedlog *do* koristimo u istim slučajevima kao i poljski prijedlog *do* kada govorimo o dolaženju trajektora do površine orijentira, kako možemo vidjeti u primjerima (1) i (24). Kada je riječ o dolasku u orijentir, situacija je nešto drugačija. Poljski prijedlog koristimo kako bismo pokazali ulazak u orijentir, bilo da je riječ o predmetu kao u primjerima od (5) do (9) ili o otvorenim površinama kao u primjerima od (10) do (12). Možemo vidjeti da i u hrvatskom jeziku možemo koristiti prijedlog *do* u tom kontekstu, ali postojat će razlika u značenju. U hrvatskom će jeziku veći fokus biti na samom putu, stoga ćemo navedene poljske primjere prevoditi u hrvatski s prijedlogom *u* s akuzativom, a ne s prijedlogom *do* s genitivom.

(26) Idem do trgovine. (Matovac, 2013)

(27) Idem do grada. (Matovac, 2013)

Matovac (2013) nam nudi još jedno objašnjenje takvih konstrukcija gdje trajektor ulazi u orijentir kada se koristi prijedlog *do*. U primjerima (26) i (27) imamo adlativno kretanje

trajektora koje završava njegovim ulaskom u orijentir, ali implikacija sadržana u prijedložnom izrazu je ta da se trajektor kratkotrajno zadržava unutar orijentira (Matovac, 2013).

(28) Volim sjediti do prozora u sredstvima javnog prijevoza. (Matovac, 2013)

(29) Cesta prolazi tik do kuće. (Matovac, 2013)

(30) Trčali smo jedan do drugoga. (Matovac, 2013)

Prijedlog *do*, navodi Matovac (2013) prema Šarić (2008), prijedlog je blizine. U tu skupinu pripadaju prijedlozi „*uz, kod, kraj, pokraj, pored, blizu, u blizini, do i pri*“ (Matovac, 2013: 136, 137). Riječ je o prijedlozima koji ukazuju na blizinu dvaju predmeta. Prijedlog *do* tako uz dinamično značenje može imati i statično u kojemu jednostavno ukazuje na blizinu trajektora i orijentira, kao u primjeru (28). Kod samoga adlativnog kretanja dolazak trajektora do orijentira također upućuje na neku blizinu, ali ona nije u prvom planu, dok kada je riječ o mirovanju uz nešto, odnosno nema adlativnoga kretanja, blizina je u prvom planu (Matovac, 2013). Primjer (29) također nam ukazuje na blizinu budući da, iako koristimo glagol kretanja, trajektor je smješten u blizini orijentira, bez da orijentir vidimo kao cilj adlativnoga kretanja. Odnosno, ovdje trajektor prolazi putem koji je u blizini orijentira. Kada je značenje prijedloga *do* prostorno te on upućuje na blizinu, orijentir može biti samo neživa stvar. Ako je u takvom kontekstu riječ o osobi, tada nam značenje nije više samo prostorno, nego socijativno, što je nedimenzionalno značenje (Matovac, 2017). Iako, kako vidimo u primjeru (30), osnova je toga socijativnog značenja prostorna blizina trajektora i orijentira, a zatim i istovremenost kao i zajedničko djelovanje. Napomenimo još uz primjer (29), da kada bismo maknuli česticu *tik* dobili bismo rečenicu u kojoj ne bismo koristili prijedlog *do*. I u drugim bismo rečenicama toga tipa, gdje su i trajektor i orijentir stvari koje miruju, a glagol izražava kretanje, isto tako mogli koristiti prijedlog *do* samo s česticom *tik*. Kada bi glagol bio glagol mirovanja mogli bismo koristiti prijedlog *do* bez čestice (Iako moramo priznati da bi takve rečenice zvučale pomalo nezgrapno, stoga se u hrvatskome u tom kontekstu koriste prijedlozi *uz* i *kraj*). Pretpostavljamo da to proizlazi iz toga što kada koristimo glagol kretanja u tom kontekstu, tada nas prijedlog upućuje na dolazak trajektora do površine orijentira, što je značenje prijedloga kakvo nam se javljalo u prethodnim primjerima. Do takvoga značenja ne dolazi kod uporabe čestice s prijedlogom, jer zajedno imaju značenje nalaženja u blizini.

Mogli smo vidjeti da hrvatski prijedlog *do* dijeli sa svojim poljskim ekvivalentom osnovno značenje adlativnoga kretanja. Oba ukazuju na kretanje trajektora do cilja koji percipiramo kao površinu, oba također ukazuju i na statično nalaženje trajektora u blizini orijentira. Razlika nastupa kada orijentir poimamo kao spremnik. Poljski prijedlog tada označava ulaženje u orijentir, što u hrvatski prevodimo prijedlogom *u*, dok hrvatski prijedlog u takvom kontekstu naglasak stavlja na sam put kretanja, a ako je kojim slučajem riječ o ulasku u orijentir, tada je značenje drugačije nego u poljskome budući da hrvatski prijedlog ukazuje na kratkotrajno zadržavanje trajektora u orijentiru.

Kada je riječ o značenju prijedloga koje ukazuje na smještenost trajektora blizu orijentira, u poljskom jeziku prijedlog koristimo uz glagol mirovanja (primjeri (21) i (22)), u hrvatskome je isto tako u primjeru (28). Primjeri (29) i (30) pomalo su drugačiji, jer iako izražavaju blizinu, koriste glagole kretanja te u poljskome ne bismo mogli istim prijedlogom izraziti ove

situacije. No, kako smo mogli vidjeti primjer (29) je jedinstven i u hrvatskom jeziku, budući da prijedlog ne možemo koristiti bez čestice.

3.2. *Od*

Poljski je prijedlog *od* s prijedlogom *do* parni prijedlog. Matovac (2013) ih, prema Kovačević i Matas Ivanković (2007), naziva parnim prijedlozima budući da izražavaju suprotne prostorne odnose, a također se često mogu pojavljivati zajedno. Temeljno je prostorno značenje prijedloga *do* adlativno kretanje, približavanje trajektora cilju, dok je temeljno prostorno značenje prijedloga *od* udaljavanje trajektora od ishodišta.

(31) Odchodzi od drzwi, stoi przez chwilę przed wyjściem na taras, patrzy w ciemny park. (NKJP)

(32) Nie oddalała się od domu, nie chodziła do kościoła. (NKJP)

(33) Z ulgą wstałem od stołu. (NKJP)

U primjerima od (31) do (33) možemo vidjeti ablativno kretanje trajektora od ishodišta, udaljavanje od njega u nekom, neodređenom smjeru. U primjeru (1) kod prijedloga *do* imali smo adlativno kretanje trajektora prema orijentiru kao cilju kretanja, ovdje u primjeru (31) imamo suprotno kretanje, odnosno ablativno kretanje trajektora od orijentira, udaljavanje od njega. Kod prijedloga *do* u primjeru (3) imali smo radnju gdje osoba sjedne za stol, te smo na taj način također imali adlativnu radnju kod koje smo koristili prijedlog *do*, što ne promatramo na isti način u hrvatskom jeziku, stoga u tom kontekstu ne koristimo hrvatski ekvivalent *do*. Za suprotnu bismo radnju u poljskom jeziku stoga koristili prijedlog *od*, kako možemo vidjeti ovdje u primjeru (33). Ipak, ne možemo u poljskome jeziku za svaku adlativnu radnju u kojoj koristimo prijedlog *do* koristiti za suprotnu ablativnu radnju prijedlog *od*. To ne možemo činiti za ona prostorna značenja prijedloga *do* koja označavaju ulazak u orijentir, jer prijedlog *od* ne označava izlaženje iz orijentira. U tom bismo kontekstu koristili poljski prijedlog *z* s genitivom.

(34) Ręczniki leżą na drugiej półce od dołu. (Słownik języka polskiego PWN)

Osim za označavanje kretanja, prijedlog *od* možemo koristiti i za ukazivanje na statičnost, kako vidimo u primjeru (34). Prijedložni je izraz taj koji označava mjesto na kojemu je neki predmet smješten, u primjeru imamo policu na kojoj su smješteni ručnici, a prijedložni izraz tu policu smještava u prostoru. Ako usporedimo sa statičnim značenjem prijedloga *do*, možemo također vidjeti određenu suprotnost između dvaju prijedloga. *Do* će nam ukazivati na blizinu, dok će nam *od* ukazivati na udaljenost.

(35) Przechadzał się od ściany do ściany. (NKJP)

Spomenuli smo da su prijedlozi *do* i *od* parni prijedlozi suprotnoga prostornog značenja. Često se mogu javljati zajedno, u prostornom značenju takvo supojavljivanje ukazuje na kretanje trajektora koje je ablativno-adlativno te se ponavlja. Primjer toga vidimo pod (35) gdje se trajektor ablativno kreće od ishodišta koje je zid te adlativno odlazi do cilja svoga kretanja, drugoga zida, koji zatim postaje ishodište novoga ablativnoga kretanja. Riječ je o kretanju koje se ponavlja, na što upućuje i glagol ali i sama konstrukcija.

3.2.1. *Usporedba s hrvatskim prijedlogom od*

Prijedlog *od* hrvatski je formalni ekvivalent poljskoga prijedloga *od*. S hrvatskim prijedlogom *do* čini parni prijedlog, stoga ima suprotno značenje od njega. Dakle, osnovno mu je prostorno značenje ablativnost.

(36) Vojvoda odrinu poručnika od vrata. (HJK)

(37) Mavro se udalji od kuće i stane na mjestu gdje nije bilo svjetla. (HJK)

Iz primjera (36) i (37) možemo vidjeti upućivanje prijedloga na trajektorovo udaljavanje od orijentira. Uporaba hrvatskoga prijedloga ovdje se poklapa s uporabom njegovoga poljskog ekvivalenta u istom kontekstu.

(38) Napokon, da izbjegne svu smutnju, skoči od stola. (HJK)

Ovdje nam je zanimljiv primjer (38). U poljskom smo jeziku naveli primjere sjedanja za i ustajanja od stola, te smo u tim slučajevima koristili prijedloge *do* i *od*. U hrvatskom jeziku ne možemo koristiti prijedlog *do* ako sjedamo za stol, no kako vidimo u primjeru (38), možemo koristiti prijedlog *od* ako ustajemo od stola, ako prestajemo za njim sjediti.

(39) (...) zaustavlja se kod zapadnog zida i na prostoru visine pola metra od poda, vrlo dobro održavanog parketa iz hrastovine, registrira dva kovčega od svijetlosmeđe svinjske kože i jednu putnu torbu također od svinjske kože (...) (HJK)

Prijedlog *od* koristit ćemo i kada želimo pokazati smještenost trajektora u prostoru, a prijedložni nam izraz signalizira gdje je smješten predmet. U primjeru (39) akter radnje uočava smještenost dvaju kovčega na visini pola metra od poda. Prijedlog nam signalizira udaljenost od orijentira. Vidjeli smo da u poljskom jeziku *od* s genitivom možemo koristiti kako bismo izrazili istu stvar (primjer (34)).

(40) Kad sam se vratio u dućan, seljaka više nije bilo, a otac je šetao velikim koracima od zida do zida i nije se ni osvrnuo na mene. (HJK)

U hrvatskom jeziku, kao i u poljskome parni prijedlozi *do* i *od* supojavljuju se kako bi označili ablativno-adlativno kretanje trajektora koje se ponavlja, kako možemo vidjeti u primjeru (40). U hrvatskom jeziku samo supojavljivanje tih dvaju prijedloga također implicira višestrukost kretanja.

Mogli bismo zaključiti da u prostornom značenju poljskoga prijedloga *od* i njegovoga hrvatskog ekvivalenta nema neke razlike. Oba prijedloga nose temeljno prostorno značenje ablativnosti, odnosno udaljavanja trajektora od orijentira. Također, oba prijedloga mogu ukazivati na prostorni položaj nekog predmeta ističući tako njegovu udaljenost od orijentira. Za oba smo prijedloga vidjeli da su suprotnoga značenja od prijedloga *do* u hrvatskome i poljskom jeziku, samo što u poljskom jeziku to suprotno značenje ne obuhvaća ablativno kretanje trajektora iz spremnika, što bi bilo suprotno od adlativnoga kretanja u orijentir-spremnik, kako možemo vidjeti kod jednog od značenja prijedloga *do* (primjeri (4)-(9)). U hrvatskom jeziku također prijedlog ne nosi to značenje ablativnoga kretanja iz spremnika, ali zato ni hrvatski prijedlog *do* ne nosi značenje adlativnoga kretanja u koje bi bilo ekvivalentno toj uporabi njegovoga poljskog ekvivalenta.

3.3. W

Prijedlog *w* javlja se najčešće u poljskom pisanom jeziku (Kamińska-Szmaj, 1990: 96). Isto nam potvrđuje Przybilska (2002: 205) koja uz podatak da se taj prijedlog koristi uz lokativ i akuzativ, dodaje da je češća uporaba s lokativom.

W + lokativ

- (41) Kredki są w pudełku. (Przybilska, 2002)
- (42) To jest lustro w złoconych ramach. (Przybilska, 2002)
- (43) Obie linie krzyżują się w punkcie c. (Przybilska, 2002)
- (44) Cukierek w kolorowym papierku. (Przybilska, 2002)
- (45) Mucha lata w szklance. (Przybilska, 2002)
- (46) Jurek leży w łóżku/ na łóżku. (Przybilska, 2002)

Prvo ćemo razmotriti prostornu uporabu prijedloga s lokativom. Sam lokativ već upućuje na to da se koristi statični glagol te da je riječ o smještenosti predmeta (Matovac, 2013). Ono na što upućuje prijedlog *w* s lokativom, prvenstveno je smještenost trajektora unutar orijentira koji percipiramo kao spremnik, kako vidimo u primjerima od (41) do (46). Prijedlog *w* s lokativom koristimo kada imamo trajektor, koji može biti stvar (kredki) ili živo biće (*mucha*), koji se svojom površinom nalazi unutar orijentira koji može biti trodimenzionalan (*w pudełku*), dvodimenzionalan (*w ramach*), jednodimenzionalan ili bez dimenzija (*w punkcie*), te koji djelomično (kao u primjeru (44)) ili u potpunosti (kao u primjeru (41)) prekriva trajektor (Przybilska, 2002). Glagol uz mirovanje može označavati i kretanje unutar čega (primjer (45)).

U primjerima poput primjera (46) moguće je zamijeniti konstrukciju *w* + lokativ s *na* + lokativ. Premda, prema Przybilskoj (2002), vjerojatno ne bi bila riječ o sinonimnim konstrukcijama jer svaka budi drugačije asocijacije. Konstrukcija *w* + lokativ asocira na nalaženje trajektora unutar orijentira koji ga barem dijelom prekriva, dok *na* + lokativ asocira na nalaženje na površini čega, na neprekrivenost. Przybilska (2002) tako ističe kako bi nas u primjeru *Jurek leży w łóżku* konstrukcija *w* + lokativ asocirala na nekoga tko se nalazi u krevetu i vjerojatno je pokriven, dok bi u drugome slučaju zamislili nekoga tko raskriveno leži na krevetu, te u tome slučaju krevet ne bismo vidjeli kao spremnik kao što bismo u prvom slučaju.

- (47) Dzieci bawią się w domach. (Przybilska, 2002)

U prostornom značenju *w* s lokativom koristit ćemo kada je riječ o više predmeta koji su orijentir (primjer (47)) (Przybilska, 2002). Mogli smo vidjeti da i trajektor može biti u množini (*dzieci*).

- (48) Pracował w ciszy. (Przybilska, 2002)
- (49) Całą twarz miał w kurzu. (Przybilska, 2002)
- (50) Cukier w kawie. (Przybilska, 2002)

Orijentir može biti i svjetlosni i zvukovni fenomen, toplina, hladnoća, vlaga i sl., može biti supstancija (*w kurzu*), a može biti i supstancija određene vrste koju je teško razlučiti od trajektora koji je u njoj (*w kawie*)(Przybilska, 2002).

(51) Chopic w okularach. (Przybilska, 2002)

(52) Mężczyzna w szarym garniturze. (Przybilska, 2002)

(53) Dziewczynka w opasce na włosach. (Przybilska, 2002)

W koristimo kada imamo osobu kao trajektor koji se nalazi u orijentiru koji je na njemu kao odjeća ili kakav odjevni ili ukrasni predmet (primjeri od (51) do (53)) (Przybilska, 2002). Orijentir može biti odjeća, naočale, traka za kosu: *garnitur, okulary, opaska, sukienka, kapelusz, rękawiczki, kolczyki...* Przybilska (2002) napominje kako ipak ne možemo isto primijeniti na mašnu, odnosno nije ispravna konstrukcija *dziewczynka w czerwonej kokardce*, nego *dziewczynka z czerwoną kokardką*.

(54) Trzymał zapaloną zapałkę w palcach. (Przybilska, 2002)

(55) Pies w kagańcu. Więzień w kajdankach. (Przybilska, 2002)

Prijedlog koristimo kada kao orijentir imamo objekt sastavljen iz barem dva dijela koja svojom silom djeluju na trajektor, kao u primjeru (54), ili kada orijentir na neki način ograničava trajektor koji dijelom prekriva, kao u primjeru (55) (Przybilska, 2002).

(56) w Krakowie, w Moskwie (Przybilska, 2002)

(57) w Podgórzu, w Bronowicach (Przybilska, 2002)

(58) w Małopolsce, w Wielkopolsce; ali: na Mazowszu, na Śląsku (Przybilska, 2002)

(59) w Tatrach, w Sudetach, w Himalajach (Przybilska, 2002)

(60) w Niemczech, we Francji, w Rosji (Przybilska, 2002)

(61) w Europie, w Azji, w Afryce, w Ameryce; ali: na Antarktydzie (Przybilska, 2002)

Prema primjerima od (56) do (61) možemo vidjeti da prijedlog koristimo kada govorimo o nekim toponimima. Kada je riječ o nalaženju u gradu (primjer (56)); kada je riječ o gradskim kvartovima koji su još nedavno bili administrativno zasebni dijelovi ali sada čine gradsku četvrt (pod primjerom (57) imamo Krakovske četvrti; na + lokativ koristi se za četvrti koje se nalaze na periferiji grada), s nazivima centralnih povijesnih regija Poljske (primjer (58)), s nazivima planinskih vrhova ako su u pluralii tantum (primjer (59)), s nazivima država koje su se povijesno smatrale samostalne i organizirane oko nekakvoga centra (primjer (60)), s nazivima kontinenata koji se ne nalaze na periferiji (primjer (61))(Przybilska, 2002). Možemo vidjeti da se kod uporabe toponima javljaju i konstrukcija *w+ lokativ* i na + lokativ, objašnjenje koje nudi Przybilska (2002), koje nam pomaže s uporabom je to da *w* s lokativom koristimo kada govorimo o nečemu što je smješteno u centru, središtu – grad, regija, kontinent, dok drugu konstrukciju koristimo kada govorimo o nečemu što je na periferiji.

(62) w centrum, w stolicy; na granici, na krawędzi, na przedmieściach, na uboczu (Przybilska, 2002)

(63) Byłem w mieście/ Byłem na mieście. (Przybilska, 2002)

(64) w mieszkaniu, w pokoju, w kuchni, ali: na werandzie, na korytarzu, na poddaszu (Przybilska, 2002)

S prethodnim objašnjenjem na umu, *w* ćemo koristiti i kada govorimo o smještenosti u nečemu što percipiramo centralnim, *na* kada imamo nešto što je rubno ili periferno smješteno (Przybilska, 2002). U nekim je slučajevima moguće koristiti i prijedlog *w* i *na*, no tada postoji značenjska razlika. Primjerice, ako kažemo *w mieście* imamo na umu grad kao zasebnu prostornu jedinicu omeđenu od periferije, sela, jedinicu koja ima centar (Przybilska, 2002). Ako bismo koristili *na mieście* grad bismo percipirali kao otvoreni prostor, odnosno, kako to Przybilska (2002) objašnjava, *Byłem w mieście* reći će netko tko je s periferije stigao u grad kao prostornu jedinicu u središtu, a *Byłem na mieście* reći će netko tko je bio smješten u kući, zgradi, zatvorenom prostoru u gradu te je napušta kako bi stupio na drugu površinu unutar grada. Podjelu na središte i periferiju možemo zamijetiti i kod uporabe prijedloga *w* uz dijelove zgrada, prostorije, kako vidimo u primjeru (64) (Przybilska, 2002).

W + akuzativ

Prijedlog *w* signalizira nam takvo prostorno značenje gdje će nešto biti sadržano u orijentiru koji ćemo promatrati kao spremnik, dok nam sam akuzativ signalizira kretanje. Tako da će osnovno prostorno značenje konstrukcije *w* + akuzativ biti kretanje trajektora u orijentir koji percipiramo kao spremnik.

(65) Janek idzie/wszedł w dom / do domu; Piłka wpadła w kosz / do koszu; Pociąg wjechał w tunel / do tunelu; Dzieci idą w namiot / do namiotu; Ptak wleciał w klatkę / do klatki. (Przybilska, 2002)

(66) wsunąć rękę w rękaw/do rękawa, wsadzić rękę w kieszeń/do kieszeni (Przybilska, 2002)

Prijedlog s akuzativom koristimo kada imamo trajektor koji je živo biće ili stvar koji kretanjem dopijeva u orijentir u kojemu se sada nalazi, kako možemo vidjeti u primjerima (65) i (66). Premda, Przybilska (2002) navodi da se u primjerima u kojima bismo prema svemu navedenome koristili *w* s akuzativom, gdje trajektor zauzima mjesto unutar orijentira kao spremnika, u suvremenom poljskom jeziku radije koristi *do* s genitivom (primjer (65)). Uporabu konstrukcije *w* + lokativ možemo u takvim slučajevima vidjeti kao stilistički obojenu npr. *wejść do domu* neutralan je izraz, dok je *wejść w dom* zastarjeli; *wsiąść do tramwaju* dio je standardnoga jezika, dok je *wsiąść w tramwaj* varšavski regionalizam (Przybilska: 2002). Iako, Przybilska (2002) navodi kako još postoje slučajevi u kojima konstrukcija *do* s genitivom ne prevladava, pa je moguće koristiti obje forme, kao u primjeru (66).

(67) lać wodę do wanny, sypać mąkę do worka, nabić gaz do butli (Przybilska, 2002)

(68) Owinął cukierek w kolorowy papierek. (Przybilska, 2002)

Kada govorimo o trajektoru kao supstanciji, kao u primjeru (67), a orijentir je trodimenzionalni spremnik, preferira se uporaba *do* + genitiv (Przybilska, 2002). Prijedlog *w* s akuzativom koristit ćemo i kada imamo orijentir koji je materijal koji se stavlja na trajektor, u ovome je slučaju orijentir taj koji se kreće, stavlja (primjer (68))(Przybilska, 2002).

(69) Jurek wbił gwóźdź w ścianę; Balon wzbił się w powietrze (Przybilska, 2002)

(70) Rzucił kamień w wodę/ do wody; Andrzej wszedł w błoto/do błota. (Przybilska, 2002)

Prijedlog s akuzativom koristit ćemo kada imamo orijentir koji je supstancija ili materijal u koji trajektor dopijeva, kao u primjeru (69). U slučajevima kada imamo posla sa

supstancijom u plinovitom stanju (*powietrze*) i koherentnom supstancijom (*ściana*) koristimo *w* + akuzativ, bez mogućnosti uporabe *do* + genitiv (Przybilska, 2002). U slučaju kada imamo orijentir koji predstavlja tekuću, sipku ili ljepljivu supstanciju možemo koristiti i *do* + genitiv, kao što vidimo u primjeru (70). Iako, u tim slučajevima dolazi do značenjske razlike. Prijedložni izraz s prijedlogom *w* koristit ćemo ako je radnja izvršena slučajno, dok ćemo konstrukciju s *do* koristiti ukoliko je radnja izvršena namjerno (Przybilska, 2002).

(71) Dzieci pobiegły w krzaki; Wszedł w tłum. (Przybilska, 2002)

(72) Śliwka wpadła do kompotu/ Wpadł jak śliwka w kompot. (Przybilska, 2002)

Kada orijentir vidimo kao zbir nečega (*krzaki, tłum*) rabimo konstrukciju *w* + akuzativ, bez mogućnosti uporabe konstrukcije *do* + genitiv (Przybilska, 2002), kao u primjeru (71). Postoje slučajevi kada ćemo koristiti *do* + genitiv, a to je kada ćemo orijentir vidjeti ne kao zbir nego kao spremnik koji ima određene granice, a tako se primjerice percipira šuma, stoga će ispravno biti *poszedł do lasu* (Przybilska, 2002). *W* + akuzativ javljat će se u frazemima. Primjerice, u svakodnevnoj bismo uporabi ispravno trebali reći *Śliwka wpadła do kompotu*, dok ne bi bilo neispravno reći *Wpadł jak śliwka w kompot* budući da je riječ o frazemu (Przybilska, 2002).

(73) Matka wyszła w pole; Wróg wkroczył w granicę kraju; Wejść w ulicę; Pojechać w góry. (Przybilska, 2002)

Često će se koristiti *do* s genitivom i *na* s akuzativom ako govorimo o točki koja je cilj do kojega se dolazi, a ne *w* s akuzativom kako bismo možda mogli misliti. Markowski (2007) nam govori kako je ipak sve učestalija uporaba prijedloga *na* koja može biti pogrešna, što ćemo vidjeti kasnije. U mnogim ćemo slučajevima koristiti *do* a ne *w*: *iść do akademii, sali, bloku, magazynu, ogrodu* (Markowski, 2007: 195, 196)... Iznimke koje nam Przybilska (2002) navodi navedene su u primjeru (73).

(74) Wzięła dziecko w ramiona; Wziął nóż w jedną rękę. (Przybilska, 2002)

Prijedlog ćemo koristiti kada imamo kretanje koje za cilj ima smještanje predmeta u nešto što vrši neku vrstu pritiska na nj, što ga prima, obuhvaća, kao u primjeru (74). Ovdje je također moguće koristiti konstrukciju *do* + genitiv u određenim slučajevima, kao što je zadnja rečenica: *do jednej ręki* (Przybilska, 2002).

(75) Deszcz dudnił w szyby; Janek uderzył ręką w stół. (Przybilska, 2002)

W s akuzativom koristimo kada kao trajektor imamo određeno oruđe, materijal, predmet kojim se djeluje na orijentir koji na neki način pruža otpor, kao u primjeru (75). Orijentir može biti i osoba, dio tijela i neki predmet, isto vrijedi i za trajektor. Moguća je uporaba prijedloga *o* s akuzativom u zadnjemu primjeru: *Janek uderzył ręką o stół* (Przybilska, 2002). Postoji ipak značenjska razlika. U oba slučaja možemo zamisliti put ruke koja ide prema orijentiru, samo što je u primjeru s prijedlogom *o* riječ o nenamjernom kretanju, dok prijedlog *w* upućuje na kretanje prema orijentiru kao svom cilju (Przybilska, 2002). Ujedno, uporaba konstrukcije *w* + akuzativ u drugoj rečenici upućuje na radnju gdje postoji jednostruki kontakt, dok bi primjerice prijedlog *po* s lokativom upućivao na višestruko izvršavanje radnje, kretanje: *Janek bił Piotra po plecach* (Przybilska, 2002).

(76) Zawodnik celował z łuku w środek tarczycy/do tarczy. Myśliwy mierzył z dubeltówki w niedźwiedzia/do niedźwiedzia. (Przybilska, 2002)

Prostorno značenje prijedloga *w* s akuzativom vidimo i kada postoji usmjerenost trajektora na orijentir (primjer (76)), do čega dolazi kada koristimo glagole koji označavaju pucanje, strijeljanje, tučnjavu (Przybilska, 2002). Uz neke od tih glagola u navedenom kontekstu možemo sinonimno koristiti i prijedlog *do* s genitivom (Przybilska, 2002).

(77) jechać w Tatry, Bieszczady, Alpy (Przybilska, 2002)

(78) jechać w Krakowskie, jechać w Kieleckie (Przybilska, 2002)

(79) w górę, w dół, w przód, w tył, w bok, w prawo, w lewo, w środek, w głąb (Przybilska, 2002)

Konstrukciju *w* + akuzativ koristimo kada govorimo o toponimima samo kada govorimo o planinskim lancima u pluralii tantum (primjer (77)) i kada govorimo o regijama Poljske sa sufiksima *-skie, -ckie* (primjer (78))(Przybilska, 2002). Prijedlog ćemo koristiti i kada imamo prostornu imenicu kojom označavamo dijelove u prostoru, premda ne i kada govorimo o stranama svijeta (primjer (79)) (Przybilska, 2002).

Mogli bismo zaključiti da se prijedlog *w* s lokativom koristi kako bi se pokazala smještenost trajektora u orijentiru koji percipiramo kao spremnik, dok nam prijedlog *w* s akuzativom ukazuje na kretanje trajektora u taj isti orijentir. Kod prvoga imamo statično značenje prijedložne konstrukcije, dok nas druga upućuje na adlativno kretanje. U oba je slučaja riječ o takvome prostornome značenju koje Silić i Pranjeković (2005) nazivaju intralokalnošću ili unutarumjesnošću.

3.3.1. Usporedba s hrvatskim prijedlogom *u*

Prijedlog je *u* treća najčešće korištena riječ u hrvatskom jeziku (Matovac, 2013:7). Formalni je ekvivalent poljskom prijedlogu *w*. Hrvatski se prijedlog također veže s lokativom i akuzativom, ali i s genitivom. Tako da bismo mogli reći da hrvatski prijedlog *u* s lokativom odgovara poljskom prijedlogu *w* s lokativom, a *u* s akuzativom odgovara prijedlogu *w* s akuzativom. U poljskom jeziku postoji prijedlog *u* koji se veže s genitivom, stoga bi on odgovarao hrvatskom prijedlogu *u* koji se veže s genitivom. Matovac (2013:124) navodi prema Derksen (2008) i Šarić (2008) da je u hrvatskom jeziku porijeklo prijedloga *u* koji se veže s genitivom drugačije od prijedloga *u* koji se veže s lokativom i akuzativom. Također, njegova je uporaba u hrvatskom jeziku sve rjeđa te ga potiskuje prijedlog *kod* (Matovac, 2013: 124)(Reći ćemo *ručak kod Ane*, a ne *ručak u Ane*.).

Ovdje ćemo razmotriti uporabu hrvatskoga prijedloga *u* koji se veže najprije s lokativom, a zatim s akuzativom te na koji se način njegovo prostorno značenje i distribucija razlikuju od značenja i distribucije poljskoga ekvivalenta.

U + lokativ

Osnovno je prostorno značenje prijedloga *u* izricanje unutrašnjosti nečega, izriče „mjesto u granicama“, kako nam kaže Rišner (2006: 119). Anić (2000: 1227) nam piše da prijedlog *u* s lokativom koristimo kada želimo pokazati da se nešto nalazi unutar nečega. To se osnovno

značenje podudara sa značenjem poljskoga mu ekvivalenta. Možemo to vidjeti i usporedimo li primjere od (80) do (84) s poljskim primjerima od (41) do (46).

(80) Osigurači su na svom mjestu u kutiji nasred hodnika. (hrWac)

(81) Kad se Mjesec nađe u točki najbližoj Zemlji (...) (hrWac)

(82) Čuvajte ih u frižideru tako da dno šparoga bude zamotano u papir. (hrWac)

(83) Udarci se mjere na razbijenom staklu u okviru trokuta od 130 mm. (hrWac)

(84) Stariji par leži u krevetu. / Moja sestra leži na krevetu nasuprot meni. (hrWac)

Prijedložni izraz možemo koristiti kada je trajektor, koji može biti osoba ili više njih (*stariji par*) ili predmet (*osigurači*), smješten unutar nekog predmeta koji možemo percipirati i kao trodimenzionalan (*kutija*) i kao bez dimenzija (*točka*). Predmet također možemo percipirati kao nešto što je u određenoj mjeri prekriveno orijentir. U svakom slučaju, orijentir doživljavamo kao spremnik. Kao što možemo vidjeti u primjeru (84) kao i u poljskom jeziku možemo koristiti i prijedlog *na* s lokativom, ali i kod nas se javljaju značenjske razlike kao i u poljskome. Budući da prijedlog *na* i u hrvatskom jeziku signalizira smještenost na površini nečega, također bismo mogli reći da ga prati konotacija otkrivenosti, dok bi sama smještenost unutar nečega podrazumijevala određenu prikrivenost. Tako bismo primjer (84) mogli i u hrvatskom jeziku protumačiti isto onako kako se tumači primjer (46) u poljskom jeziku: uporaba prijedloga *u* pretpostavlja određeni stupanj prikrivenosti, odnosno pokrivenosti trajektora, dok uporaba prijedloga *na* pretpostavlja smještenost trajektora na površini i otkrivenost.

(85) A mi sjedimo u tišini pod stoljetnim pinijama (...) (HJK)

(86) I dim u svjetlosti plamena žigice. (HJK)

Na primjerima (85) i (86) možemo vidjeti da prijedlog *u* s lokativom koristimo i kada imamo kao orijentir predmet koji je zvukovni ili svjetlosni fenomen u kojemu se nalazi trajektor.

(87) U prašini kruna leži. (HJK)

(88) Osim u kavi, kofeina ima u čaju i čokoladi (...) (HJK)

Koristimo ga i kada je orijentir supstancija (primjer (87)) ili nešto što sadrži trajektor u sebi te je nemoguće golim okom utvrditi razliku među njima (primjer (88)).

(89) Svijet se u kućama pozatvarao. (hrWac)

Trajektor također može biti množina osoba ili predmeta, a orijentir u kojemu se nalazi također može predstavljati neku množinu (primjer (89)). Prema primjerima od (85) do (89) možemo vidjeti da u hrvatskom jeziku prijedlog koristimo u istim slučajevima kada i njegov poljski ekvivalent.

(90) On se u odijelu osjeća kao plivač u vodi. (HJK)

(91) Objesila je folije da se suše, dok je Krsto Brodnjak otraga gledao njezine noge u čizmama i bedra u debeloj suknji (...) (HJK)

(92) Čovjek u šeširu (polukrupno) najavljuje radiostanicu „Štef“. (HJK)

(93) Sve djevojke u nakitu bajnom. (HJK) Naga? Gola? Samo u naušnicama misliš? (hrWac)

(94) Cvijet u kosi ili mornarska traka na glavi. (hrWac)

U hrvatskome, kao i u poljskome, *u* s lokativom možemo koristiti kada želimo smjestiti trajektor u orijentir koji se nalazi na njemu, odnosno kada je taj orijentir odjeća ili obuća. U poljskom je jeziku moguće imati kao orijentir i naočale, nakit, traku za kosu. U hrvatskom jeziku orijentir može biti obuća i odjeća, čovjeka možemo smjestiti i u šešir i u nakit i u naočale. Kako vidimo u primjeru (94), ne možemo ga smjestiti u traku za kosu, takav primjer nismo mogli pronaći u korpusu, reći ćemo da se traka nalazi na glavi ili kosi. Možemo u primjerima od (90) do (93) vidjeti poklapanje hrvatske uporabe prijedloga *u* s uporabom njegovoga poljskog ekvivalenta. U primjeru (94) vidimo gdje se uporaba hrvatskoga prijedloga *u* maloj mjeri razlikuje od uporabe njegovoga poljskog ekvivalenta.

(95) U zubima još drži lulicu(...) (HJK)

(96) Privodio je ljude u liscama (...); (...)kao pseća njuška u brnjici(...) (HJK)

Kada imamo objekt sastavljen iz barem dva dijela koji silom djeluju na trajektor (primjer (95)) i kada imamo orijentir koji ograničava i dijelom prekriva trajektor (primjer (96)), tada koristimo prijedlog *u* s lokativom. Ako usporedimo s primjerima (54) i (55), možemo zaključiti kako i poljski i hrvatski prijedlog koristimo u istom kontekstu da bismo izrazili isto značenje.

(97) u Zagrebu, u Milanu, u Parizu (hrWac)

(98) Inače, mladi je glazbenik rođen u Litvi, a s roditeljima glazbenicima je 1978. godine emigrirao u Austriju. (hrWac)

(99) Negdje možda u Australiji, Americi ili Aziji.; ali: Tu pretpostavku potkrepljuje i meteor koji je 1997. otkriven na Antarktici. (HJK)

Prijedlog *u* kao i njegov poljski ekvivalent koristimo za izražavanje nalaženja u prostoru gdje je orijentir označen toponimom, razlika je u slučajevima u kojima prijedlog koristimo. Prema primjerima (97), (98) i (99) vidimo da prijedlog koristimo u istom kontekstu kada govorimo o smještenosti u gradu, državi ili kontinentu. Što se država tiče, u hrvatskom jeziku koristimo prijedlog *u* kako bismo označili smještenost unutar neke države za koje se u poljskome koristi prijedlog *na* (*Litva*, *Ukrajina*, *Bjelorusija*). Kada je riječ o kontinentima, uporaba je u hrvatskome ista kao i ona u poljskome, koristimo prijedlog *u* osim kada govorimo o Antarktici.

(100) Đurđica Delić u Sesvetama će braniti naslov državne prvakinje. (hrWac)

S primjerom smo (57) vidjeli da se dosta jasno može odrediti kada se prijedlog *w* koristi za govor o gradskim četvrtima. U hrvatskome bi bilo malo teže ustanoviti pravilo, odnosno teže je ustanoviti koji je razlog zbog kojega u nekim slučajevima koristimo prijedlog *u* a u drugim *na*. U primjeru (100) imamo jednu zagrebačku četvrt s kojom koristimo prijedlog *u*. U poljskom smo jeziku vidjeli da ulogu igra kada je četvrt postala dio grada, ako bismo u hrvatskom jeziku i mogli ustanoviti takvo pravilo, bilo bi dosta nepraktično, jer bi osobi koja uči jezik bilo jednostavnije uz svaku četvrt naučiti dani prijedlog, nego proučavati povijest svake četvrti kako bi došla do prijedloga koji joj treba.

(101) a) U Šleskoj , Pomeraniji i Istočnoj Pruskoj, krajevima koje je Poljska nakon 2. svjetskog rata dobila od Njemačke, Poljaka je bilo vrlo malo.; Rijetki su slučajevi prijevara koji su namjerni, zbog već spomenutog strogog nadzornog sustava, pa ih primjerice u Malopoljskoj regiji ima četiri prijavljene, od ukupno 1400 projekata. (hrWac)

b) Iz zatvora u Turopolju dovezen je na suđenje za Fimi mediu, ovoga puta kao svjedok obrane.; Dobro je poznato koliko su obrtnici, primjerice, brojni i jaki u Međimurju, a koliko u Podravini i Prigorju. (hrWac)

Kao što možemo vidjeti na primjeru (101), u hrvatskom jeziku koristimo prijedlog *u* kako bismo govorili o poljskim regijama, pa i onima za koje u poljskom jeziku postoji prijedlog *na*. U istom primjeru pod b), vidimo neke primjere uporabe prijedloga *u* uz hrvatske regije. Pretragom korpusa vidjeli smo da neke regije imaju mogućnost korištenja oba prijedloga, *na* i *u*, npr. Kvarner.

(102) Kod većine svjetskih planinskih divova do baza vam taj posao obavlja nekakva radna snaga: u Andama mazge, u Africi deve, na Himalaji jakovi, u Pamiru kamazi i magarci, u Alpama žičare i tako dalje. (hrWac)

Sve primjetnije topljenje leda na Alpama i Himalaji neće bitno utjecati na svjetsku vodenu bilancu. (hrWac)

Našli smo Hrvate u Alpama, u planinama Balkanskoga poluotoka, u Karpatima i Tatrama, u češkim Krkonošima i Sudetima, napokon i na obalama Saale. (HJK)

Alerić i Gazdić-Alerić (2013: 284,285) preporučuju nam uporabu prijedloga *na* ukoliko je riječ o zemljopisnim imenima koja označavaju uzvisine. U primjeru (102) možemo vidjeti kako postoji i uporaba prijedloga *u* i *na*. Različita uporaba vjerojatno dolazi od različitoga značenja koje želimo priopćiti. Prijedlog će *u* kao i u poljskom jeziku signalizirati smještenost nečega unutar orijentira i njegovu prekrivenost, dok će prijedlog *na* upućivati na položenost na površini orijentira. Vidimo da *na Alpama* koristimo da govorimo o ledu koji se topi, koji se vjerojatno nalazi na površini a ne u dubini Alpa, a *u Alpama* koristimo u primjeru gdje želimo u unutrašnjost planina smjestiti ljude.

Rišner (2006: 119) nam također pokazuje kako postoji temeljna razlika između prijedloga *u* i *na*, a to je ta da *u* koristimo za izricanje unutrašnjosti, a *na* za izricanje mjesta „(...) na gornjoj površini, vanjskoj ili unutrašnjoj strani čega, ulazu ili izlazu, početku ili završetku i na kakvoj visini.“ Razlika je ista kao i kod njihovih poljskih ekvivalenata.

U primjeru (99) možemo vidjeti uporabu sličnu onoj poljskoga ekvivalenta u primjeru (61). Prijedlog također koristimo kako bismo izrazili smještenost unutar čega što poimamo kao centralno, dok prijedlog *na* koristimo kako bismo smjestili nešto u ono što smatramo perifernim, što je u skladu s objašnjenjem koje nam nudi Rišner. Jedina je razlika predgrađe, poljski mu jezik pridaje prijedlog *na*, hrvatski prijedlog *u*. Još je jedna razlika u uporabi ta da u hrvatskom jeziku koristimo samo prijedlog *u* ako govorimo o gradu, ne možemo koristiti prijedlog *na* kao što možemo u poljskom jeziku (primjer (63)).

(103) u gradu, u predgrađu, u centru; na granici, na rubu (hrWac)

(104) u sobi, u kuhinji, u kupaoni; na hodniku, na tavanu (hrWac)

Na primjerima pod (104) možemo vidjeti da prijedlog koristimo s istim prostorijama kao i u poljskim primjerima pod (64). U poljskim smo primjerima dali tumačenje Przybilske prema kojemu prostorije koje poimamo kao centralne vežemo s prijedlogom *u*. Prema tom objašnjenju i uporabi prijedloga, periferne bi prostorije bile veranda, tavan i hodnik, prostorije koje vjerojatno ne vidimo kao spremnike u kojima se zadržavamo čineći svakodnevne kućne aktivnosti. Od tih je prostorija jedino hodnik mjesto koje se nalazi u svakoj kući, ali riječ je o takvoj prostoriji u kojoj se uglavnom kratkotrajno zadržavamo i koja povezuje druge prostorije jedne s drugima i s ulazom.

Možemo vidjeti da je to pravilo u određenoj mjeri primjenjivo u hrvatskom jeziku. No, može nam se činiti kako u hrvatskom postoji iznimka, a to je imenica *potkrovlje*. Budući da su *tavan* i *potkrovlje* sinonimi, kako je moguće da jedna imenica predstavlja perifernu prostoriju i veže se s prijedlogom *na*, a druga imenica predstavlja istu tu prostoriju i veže se s prijedlogom *u*?

Objašnjenje koje ovdje nudimo je to da, iako je riječ o sinonimima, te dvije imenice nisu potpuni sinonimi te u nama bude različite asocijacije. Iako je tavan prostorija, asocira nas na mjesto na kojemu se odlažu stvari koje nam više nisu potrebne, na mjesto koje iako se nalazi pod krovom te čini spremnik možemo percipirati kao prostor koji je uvijek otvoren za nova odlaganja. Zbog takvoga poimanja riječ je o perifernoj prostoriji. Upravo bismo ga zbog njegove uporabe mogli percipirati kao otvorenu površinu na koju bismo nešto mogli smjestiti. Ovdje bi nam se moglo predbaciti to da uz imenice *skladište*, *magazin* i *spremište* koje bi bile iste namjene koristimo prijedlog *u*. To bismo mogli objasniti položajem prostorija. Posljednje tri imenice predstavljaju prostorije koje postoje ili kao samostalne zgrade ili kao prostorije koje su dio nekog većeg kompleksa, stoga ih i smatramo zasebnim spremnicima što vjerojatno određuje njihovu uporabu s prijedlogom *u*, dok je *tavan* uvijek smješten na vrhu kuće te se često proteže cijelom njegovom površinom. Ujedno, navedene tri prostorije često se javljaju kao veoma ključne prostorije ili samostalne prostorije zbog čega ih ne bismo mogli nazvati perifernima. Tako da bi prema ovom našem objašnjenju *tavan* dolazio s prijedlogom *na* i zbog uporabe koja ga vidi kao otvoren prostor za odlaganje i zbog njegovoga položaja na kući, a te nas obje stvari upućuju na njegov periferni položaj. *Tavan* ne označava nužno samo odlagalište starih stvari, može biti i prostor za život, ali mogli bismo pretpostaviti da prvotno nije imao to drugo značenje, stoga kada je jednom značenje prošireno, prijedlog koji se koristio nije se mijenjao.

Potkrovlje ima oba značenja kao i tavan. No, ova nas imenica više asocira na uređenu prostoriju pod krovom. Što ne znači da je ne možemo koristiti i u drugom značenju, ali pretpostavljamo da bismo prije rekli kada bismo htjeli nešto odbaciti *Stavit ću te kutije na tavan*, nego *Stavit ću te kutije u potkrovlje*. Isto tako, što se stanovanja tiče, prije ćemo reći *Živim u potkrovlju te zgrade*, a ne *Živim na tavanu te zgrade*. Potkrovlje bismo stoga mogli percipirati kao centralnu prostoriju upravo zbog toga što je riječ o prostoriji u kojoj netko stanuje. Iako ove druge konstrukcije nisu neispravne, nose sa sobom ponešto drugačije slike te je moguće da su upravo ovakve asocijacije dovele do uporabe tih imenica uz različite prijedloge.

U + akuzativ

Temeljno je prostorno značenje prijedloga *u* s akuzativom adlativno kretanje trajektora u orijentir koji poimamo kao spremnik. Možemo vidjeti da je to također temeljno značenje njegovoga poljskog ekvivalenta, no ipak postoji jedna važna razlika.

Spomenuli smo i kod poljskoga prijedloga *do* i kod *w* da oba vrše adlativno kretanje trajektora u orijentir koji percipiramo kao spremnik. U hrvatskom jeziku mogli smo vidjeti prijedlog *do* u uporabi s orijentirima kao spremnikom (primjeri (26) i (27)), ali uz te smo primjere naveli posebne napomene budući da značenje nije isto kao kada koristimo hrvatski prijedlog *u* ili poljski prijedlog *do*. Važna bi razlika između hrvatskoga prijedloga *u* i njegovoga poljskog ekvivalenta bila upravo u tome što prijedlog *u* koristimo u svim slučajevima adlativnoga kretanja u orijentir sa značenjem ulaska u nešto, bez mogućnosti uporabe nekog alternativnog prijedloga u istome značenju. U poljskom jeziku prijedlog *w*, iako nosi isto to značenje, ipak ne koristimo u svim slučajevima s takvim značenjem, nego ili preferiramo uporabu prijedloga *do* ili možemo koristiti i prijedlog *w* i *do*.

(105) Mlečići zađoše u kuću.; U svakom slučaju nije joj se išlo u tramvaj. (HJK)

Prema sljedećim ćemo primjerima vidjeti da je prijedlog *u* semantički ekvivalent poljskih prijedloga *w* i *do*. Vidjeli smo kako se u standardnom poljskom jeziku koristi prijedlog *do* kako bi se govorilo o ulasku u kuću ili tramvaj, dok je uporaba prijedloga *w* zastarjela ili regionalna. U hrvatskom jeziku, kako vidimo prema primjeru (105), imamo samo uporabu prijedloga *u* u takvom kontekstu.

(106) Poklonik sam lijepog govora, moj padiša, iako znam da slavuje u kretku zatvaraju radi njihove lijepe pjesme.; Prije sedam godina sam se javio na natječaj za to mjesto, ali je moja molba bila bačena u koš, iako sam ispunjavao sve uvjete. (HJK)

(107) Prignuo malko leđa i glavu, oborio oči i stoji pred kanonikom uvlačeći jednu ruku u rukav druge. (HJK)

(108) (...)pa izlije vodu u drugu čistu čašu (...);,; pokušala je usmrtiti svoga supruga otrovom za glodavce koji je nasula u bocu Cocte i stavila u frižider. (HJK)

Ako usporedimo primjer (65) i (106), također možemo vidjeti preferiranu uporabu prijedloga *do* u poljskom jeziku, a u hrvatskome uporabu prijedloga *u*. U primjeru (66) imamo mogućnost uporabe i prijedloga *w* i *do*, s druge strane u primjeru (107) opet imamo mogućnost uporabe u istom kontekstu samo prijedloga *u*. U primjeru (67) možemo koristiti samo prijedlog *do*. Riječ je, dakle, o slučajevima kada imamo trajektor koji je supstancija a orijentir trodimenzionalni predmet. U hrvatskom jeziku ponovno imamo samo prijedlog *u* (primjer (108)).

(109) »Kako janjetinu s ražnja ili ribu s gradela zamotati u najlon«, pita se Mihić. (hrWac)

Zatim imamo slučajeve kada je jasna uporaba prijedloga *w* u poljskom jeziku te u hrvatskome također koristimo prijedlog *u*. Prvo imamo primjer (109) gdje imamo orijentir koji je materijal koji se stavlja na trajektor, kao i u primjeru (68).

(110) Nad ormarom zabita su u zid dva velika čavla, na kojima je mala daščica, a na njoj velik brod, dug dvije stope.; Bijeli dim sunu u zrak, i gvozdeno zrno raskrha hrastova vrata. (HJK)

(111) On bi s nekom čudnom nasladom gledao za njim, kako juri, preskače preko ograda, gazi u blato (...) No kad mu je ruka nesvjesno posegnula za bombom, svjesno je osjetio mogućnost samo za jedan čin, da je baci preda se u vodu. (HJK)

U primjeru (110) imamo uporabu prijedloga *u* u kontekstu adlativnoga kretanja trajektora u orijentir koji je supstancija ili materijal, kao i u poljskom jeziku (primjer (69)). Ako usporedimo primjere (111) i (70), možemo ponovo vidjeti jednu mogućnost u hrvatskome a dvije u poljskom jeziku. U poljskom jeziku imamo posla sa značenjskom razlikom, jedan prijedlog koristimo ako je radnja slučajna, drugi ako je namjerna, dok u hrvatskom jeziku ne postoji takvo razlikovanje.

(112) Četa se zavuče u grmlje. (HJK)

(113) Kad je zašao u ulicu, u kojoj se nalazila veterinarova kuća, zareži pas iznenada, načulivši uši.; Već je prošla kraj reformatškog manastira i zašla daleko u polje, kad se naglo ustavila, jer joj je na susret dolazio pijan seljak.; U planine obično zalazimo u većim ili manjim skupinama, rjeđe pojedinačno.; (...) odnosno da se vrati u granice prije izbijanja izraelsko-arapskog rata 1967. godine. (HJK)

Ali: Klara se svrati sa ocem u svoj stan, a mladi junak, oprostiv se s njima, iziđe na ulicu.; Arsen se provuče kroz njih i stane na polje. (HJK)

U primjeru (112) koristimo prijedlog *u* kada orijentir percipiramo kao zbir čega, kao i u poljskom jeziku. U primjeru (113) prijedlog koristimo kada govorimo o ulici ili polju, kao što možemo vidjeti i u poljskom primjeru (73), iako to u poljskom jeziku čini iznimku. Naime, napisali smo kako Markowski preporučuje uporabu prijedloga *do*, te kako je uporaba prijedloga *w* često pogrešna u tim kontekstima s adlativnim kretanjem. U usporedbi s time, u primjeru (113) imamo uporabu prijedloga *u*, ali i mogućnost uporabe prijedloga *na* s akuzativom. Mogli bismo zamijetiti značenjsku razliku kod uporabe tih prijedloga. Čini se da ćemo prijedlog *u* koristiti s imenicom *ulica* ako govorimo o ulasku u ulicu iz druge ulice, dok bismo *na ulicu* mogli koristiti kada govorimo o izlasku iz nekog zatvorenog prostora, kuće, zgrade. Kada govorimo o imenici *polje*, vjerojatnije je da ćemo koristiti prijedlog *u* ako želimo ukazati na naš odlazak unutar okvira polja, u usporedbi s uporabom prijedloga *na* koji ćemo koristiti ako želimo ukazati na naš položaj na polju kao površini.

Kada govorimo o adlativnom kretanju s imenicama *planine* i *granica*, koristit ćemo prijedlog *u*. Ako bismo koristili prijedlog *na* s imenicom *planine*, bilo bi to tada također s određenom značenjskom razlikom. Mogli bismo prihvatiti objašnjenje Przybilske prema kojemu uporaba prijedloga *na* u kontekstu adlativnoga kretanja upućuje na orijentir kao površinu i otkrivenost, dok uporaba prijedloga *w* upućuje na zakrivenost i percipiranje orijentira kao spremnika. Vjerujemo da bi se isto moglo primijeniti na hrvatske prijedloge *na* i *u* te da to objašnjava primjere pod (113). Stoga, ako bismo rekli da idemo *na planinu* mislili bismo na sam vrh na koji se upućujemo, za razliku od uporabe prijedloga *u* s kojim bismo označavali odlazak unutar okvira planine, što nužno ne isključuje vrh, ali se ne fokusira na njega.

(114) Otišle su u vrt; doći će naskoro.; Po noći su donosili neke vreće i jastuke u skladište, koje je bilo u jednoj magazii u dvorištu. (HJK)

U hrvatskom jeziku prijedlog *u* s akuzativom koristimo i kako bismo govorili o adlativnom kretanju u razne orijentire koje poimamo kao spremnik koji mogu biti razne zgrade ili prostori otvorenoga tipa, npr. *skladište*, *vrt*, *zgrada*. Vidimo to u primjeru (114). Spomenuli

smo već to značenje hrvatskoga prijedloga *u*, ali smatramo da je važno ponoviti to potkrijepljeno primjerima budući da u poljskom jeziku u tom kontekstu dolazi do primjene prijedloga *do*. Također, valja napomenuti da Rišner (2006:120) ističe kako se prijedlog *u* s lokativom koristi kako bi se govorilo i o zgradama i o institucijama (postoje neki primjeri kada se koristi prijedlog *na* koje ćemo navesti kasnije), te napominje kako se često razlika kakvu smo spomenuli da ima od prijedloga *na* gubi. Ono što često odlučuje o uporabi prijedloga *u* ili *na* zapravo je ustaljenost uporabe (Rišner, 2006). Možemo primjer (114) usporediti s primjerima od (13) do (15) iz poglavlja s poljskim prijedlogom *do*. To je glavna razlika uporabe prijedloga *u* i njegovoga poljskog ekvivalenta.

(115) Da bi slučaj riješio, odmah je uzeo u ruku sjekiru. (HJK)

Prijedlog *u* koristit ćemo i kada imamo adlativno kretanje koje smješta predmet u nešto što vrši neku vrstu pritiska na njega, kao u primjeru (115).

(116) U cijeloj gužvi Tyson je, navodno, ugrizao Lewisa za nogu, no najdeblji kraj izvukao je Jose Sulaiman, predsjednik WBC-a, koji je pao u nesvijest nakon što je glavom udario u stol.; To je, čini se, razgnjevalo Krpinu, koji je nakon zaključenja sjednice došao do Hermana i, prema riječima svjedoka, htio ga udariti u glavu. (HJK)

(...) Repa je izpražnjenom čašom udario o stô i rekao (...); Vjetar bi kadikad lako udario o nju.; Pendrek je ispao i lupio o pločnik. (HJK)

(117) Bura je fijukala i bacala im snijeg u oči. (HJK)

Prijedlog koristimo i kada, kao i u poljskom jeziku, trajektor koji je oruđe, materijal, predmet koji se koristi kako bi se djelovalo na orijentir koji na neki način pruža otpor. Vidimo to u primjerima (116) i (117). U poljskom smo jeziku vidjeli da postoje određene razlike između uporabe prijedloga *w* i *o*, budući da smo vidjeli da prvi prijedlog možemo zamijeniti potonjim. Razlika je ta da prvi koristimo kada govorimo o radnji koja je slučajna dok drugi koristimo za radnju koja je namjerna. U primjeru (116) imamo dvije rečenice s prijedlogom *u* i udaranjem gdje u prvoj vidimo nenamjernost radnje, a u drugoj vidimo ciljano udaranje. Zatim imamo dvije rečenice s prijedlogom *o*, budući da isto možemo koristiti taj prijedlog u tom kontekstu, gdje možemo također vidjeti da prva pokazuje namjeru a druga je ne pokazuje. Stoga možemo zaključiti da se značenjska razlika koja se u ovom kontekstu javlja u poljskom jeziku između prijedloga *w* i *o* ne javlja u hrvatskom jeziku između njihovih formalnih ekvivalenata. Valja napomenuti da prijedlog *o* ne možemo koristiti kao zamjenu za prijedlog *u* u primjeru (117).

(118) On je pogleda prijateljski i upita je, bi li imala srca pucati u čovjeka.; Kako to izgleda kad se kuhar odluči na samoubojstvo nacrtao je Midhat Ajanović, a što se dogodi kad Wilhelm Tell ide ciljati u jabuku na sinovljevoj glavi, ali malo je kratkovidan, crta Ico Voljevic. (HJK)

Kao i u poljskom jeziku, prijedlog koristimo kako bismo iskazali ciljanje ili neku vrstu usmjerenosti na orijentir kao u primjeru (118). Ali ponovo, u poljskome postoji opcija uporabe prijedloga *do*, što u hrvatskome ne postoji.

(119) a) Povećavanje broja ljudi koji odlaze u Alpe stvorilo je potrebu povezivanja alpinista radi izmjene već stečenih iskustava.; Prvi od dva kronometra posljednjeg tjedan Toura 2004. bit će zapravo uspon od 1100 metara na Alpe, s prosječnim nagibom od čak osam stupnjeva. (HJK)

b) Da skupiš sve ljude, pa ćete u Velebit kidati cestu.; Kao što u zapadnom svijetu spominju Petrarca i Leonarda da Vinci, tako možemo i mi smatrati pretečom našeg planinarstva hrvatskog pjesnika Petra Zoranića, koji se god. 1536. popeo na Velebit i Dinaru(...) (HJK)

Kao i u poljskom jeziku, prijedlog *u* koristimo kako bismo govorili o toponimima. Koristimo ga kako bismo govorili o adlativnom kretanju u planine, regije, države, gradove. U primjeru (119) vidimo prve rečenice pod a) i b) s prijedlogom *u* i planinama i druge dvije pod a) i b) s prijedlogom *na* i planinama. I premda smo već vidjeli da Alerić i Gazdić-Alerić (2013) preporučuju uporabu prijedloga *na* kada govorimo o mjestima na uzvisini, ne znači da je pogrešno koristiti prijedlog *u*. Naime, i ovdje postoji razlika u značenju. Prijedlog *u* možemo u tom kontekstu koristiti da označimo nečiji odlazak u planine, ne nužno na sam vrh planine, dok ćemo prijedlog *na* koristiti ako ćemo misliti na odlazak na sam vrh.

(120) Zatim smo otputovali Buginoj rodbini u Podravinu (...); Hrušt s tvojih trepavica odavno je odletio u Pomeraniju. (HJK)

Na primjeru (120) vidimo da prijedlog *u* u hrvatskom jeziku koristimo kako bismo govorili o adlativnom kretanju u hrvatske i poljske regije, za razliku od poljskoga ekvivalenta koji se koristi samo s određenim regijama.

(121) u desnu stranu, u lijevu stranu, u bočnu stranu; u desno, u lijevo, u bok; u sredinu, u dubinu (HJK)

U poljskom smo jeziku vidjeli i uporabu prijedloga *w* s imenicama koje označavaju dijelove prostora (primjer (79)). Što se tiče imenica *lijevo*, *desno*, *bočno* prijedlog *u* možemo koristiti tako da nakon navedene imenice koristimo imenicu *strana*, kako vidimo u primjeru (121). Premda, kako možemo vidjeti, uporaba je moguća i bez te dodatne imenice.

(122) Jest, imam da mu nešto naručim, jer prekosutra odlazi u Zagreb. (HJK)

Jedna je velika razlika u uporabi hrvatskoga prijedloga njegova uporaba s nazivima gradova. Kada je riječ o adlativnom kretanju, poljski jezik koristi uz imena gradova prijedlog *do* s genitivom, a ne *w* s akuzativom. U hrvatskom jeziku, budući da prijedlog *do* ne koristimo uvijek u istim kontekstima kao i njegov poljski ekvivalent, koristimo prijedlog *w* s akuzativom da govorimo o adlativnom kretanju u gradove. Primjer toga možemo vidjeti pod (122). U hrvatskom jeziku osobito možemo vidjeti kako se uporaba prijedloga *u* s lokativom precrtava na uporabu s akuzativom, odnosno uporaba s oba padeža koristi iste imenske riječi i iste kontekste, samo što uporaba s lokativom upućuje na statično značenje, a uporaba s akuzativom na adlativno kretanje. Mogli smo vidjeti kod poljskoga prijedloga *w* s lokativom uporabu uz imena gradova, no ne dolazi do precrtavanja uporabe kod akuzativa budući da postoji prijedlog *do* koji preuzima to značenje.

Možemo zaključiti da nam i poljski prijedlog *w* i njegov hrvatski ekvivalent pokazuju unutararmjesnost, odnosno smještavaju trajektor unutar orijentira. Ako prijedlog vežemo s lokativom pokazuje nam statičnu unutararmjesnost, ako ga vežemo s akuzativom pokazuje nam dinamičnu, odnosno tada je riječ o adlativnom kretanju. Postoje neke manje razlike između uporabe poljskoga prijedloga i njegovoga hrvatskog ekvivalenta, kao što je uporaba prijedloga s akuzativom u poljskom jeziku s nekim zemljopisnim imenima, a u hrvatskome imamo mogućnost šire uporabe, uporabe s više zemljopisnih imena.

Glavna je razlika u uporabi upravo u postojanju poljskoga prijedloga *do* koji nosi značenje adlativnoga kretanja trajektora u orijentir koji percipiramo kao spremnik, tako da njega koristimo u slučajevima u kojima bismo prema značenju prijedloga *w* koristili taj prijedlog. U hrvatskom jeziku nemamo slične alternative, stoga prijedlog *u* koristimo u svim slučajevima adlativnoga kretanja u orijentir koji percipiramo kao spremnik.

3.4. Z

Poljski prijedlog *z* možemo vezati s genitivom i s instrumentalom. Prijedlog u konstrukciji s genitivom imaće osnovno prostorno značenje kretanja trajektora iz unutrašnjosti čega, dakle iz orijentira koji poimamo kao spremnik, prema van, kao i ablativno kretanje od orijentira koji ćemo pojmiti kao površinu. U povezanosti s instrumentalom, prijedlog će imati osnovno prostorno značenje združenosti koje je dio apstraktnijega značenja socijativnosti.

Z + genitiv

Prijedlog *z* koristimo s genitivom kako bismo govorili o ablativnom kretanju trajektora kao u primjerima od (123) do (135). S jedne strane, orijentir ćemo poimati kao trodimenzionalan spremnik iz kojega se trajektor kreće, odnosno udaljava, izlazi. Orijetir koji možemo percipirati kao spremnik imamo u primjerima od (123) do (129).

(123) Wyszedł z domu. (NKJP)

U primjeru (123) prijedlog *z* koristimo s genitivom kako bismo označili ablativno kretanje trajektora, trajektor ovdje izlazi iz trodimenzionalnoga predmeta, iz orijentira koji percipiramo kao spremnik te tim kretanjem prestaje biti unutar orijentira i sada je smješten izvan njega. To je osnovno prostorno značenje prijedloga *z* s genitivom ako govorimo o orijentiru kao spremniku.

(124) W chwili kiedy wyjął pugilares, aby zapłacić fiakra, wyleciał mu z kieszeni jakiś papier i upadł w rynsztok. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

(125) Rzeka wystąpiła z swych brzegów. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

(126) Kiedy go prowadzono na wieżę, wydarł się z rąk straży i z trzeciego piętra rzucił się na bruk. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

U primjerima (124), (125) i (126) možemo vidjeti različite primjere orijentira i trajektora. Trajektor može biti osoba, živo biće, predmet ili supstancija, bilo što što može biti sadržano u orijentiru kao spremniku, a orijentir je bilo što što može u sebi sadržavati trajektor. Imamo tako u primjeru (125) trajektor rijeku koja izlazi iz svoga korita, nije više sadržana u njemu. U primjeru (126) imamo trajektor koji je osoba koja se nalazila u rukama straže koju promatramo kao orijentir. Osoba se otrgnula iz tih ruku i promatramo to kao trajektorov izlazak iz orijentira, stoga koristimo prijedlog *z* s genitivom.

(127) Oczy miał wciąż utkwione w Warszawę, która wylaniała się z mgieł i kurzu, coraz wyraźniejsza i bardziej ponętna. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

U primjeru (127) imamo grad, Varšavu, kao trajektor koji izranja iz orijentira koji nije čvrsti predmet ali ga svejedno promatramo kao spremnik koji nešto sadržava.

(128) Drugi list z Wilna do ciebie piszę. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

U primjeru (128) orijentir je grad iz kojega pismo dolazi. Općenito ovaj prijedlog možemo koristiti kada govorimo o izlaženju iz gradova, sela, država, ali i raznih objekata, kao i predmeta i supstancija (magla iz primjera (125)), dakle kada je riječ o ablativnom kretanju s orijentirom koji percipiramo kao spremnik. Prijedlog koji bi označavao suprotno prostorno kretanje bio bi prijedlog *w* s akuzativom (iako, i prijedlog *do* s genitivom u nekim slučajevima može označavati suprotno kretanje).

(129) a) Rozebraliśmy go (...) przemocą z kraciastego płaszcza. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

b) W środku [polany] stał spróchniały pniak starego świerka, obdarty z kory. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

c) Obcierała twarz z potu, a oczy z łez. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

d) Zdjął czapkę oraz kurtkę i otrząsał się z deszczu. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

(130) a) Jechać z Małopolski/z Toskanii/z Lublina/z Polski. (NKJP)

b) Jechać z Mazur/z Ukrainy/ z Kuby/ z Syberii (NKJP)

c) Jechać z Kieleckiego/z Alp (NKJP)

Vidjeli smo da prijedlog *do* označava adlativno kretanje u gradove, regije, neke države, pa u primjeru (130)a) možemo vidjeti da prijedlog *z* s genitivom ukazuje na suprotno ablativno kretanje. Iako smo rekli da je prijedlog *od* suprotan prijedlogu *do*, on ne pokriva takvo suprotno značenje izlaženja iz orijentira. Tako da prijedlog *z* možemo vezati uz zemljopisna imena koja označavaju gradove, države, strane i poljske regije. S prijedlogom *do* vidjeli smo da postoje iznimke, tako da uz neka od tih zemljopisnih imena koristimo prijedlog *na* (sve poljske regije osim Malopoljske i Velikopoljske, otoci, države poput Ukrajine, Bjelorusije, neke regije poput Sibira, Kavkaza, te regije koje završavaju na -yzna), a uz neke koristimo *w* (uz regije koje završavaju na -ckie, -skie, uz neke države s kojima je moguće koristiti i *do* – Litwa, Łotwa). Pod (130)b) možemo vidjeti da prijedlog *z* označava i značenje suprotno onome prijedloga *na*, a pod c) možemo vidjeti da izražava značenje suprotno značenju prijedloga *w*.

U primjeru (129) imamo prostorno značenje prijedloga *z* s genitivom gdje je orijentir taj koji uklanjamo od trajektora, skidamo ga, oduzimamo. Možemo to promatrati i kao kretanje trajektora iz orijentira, primjerice u primjeru (129) a) riječ je o nasilnom skidanju kaputa s osobe, možemo to vidjeti kao udaljavanje osobe od kaputa. U svakom slučaju, riječ je o udaljavanju od orijentira, odnosno o tome da se trajektor više ne nalazi u njemu. Isto je i u primjeru b) gdje imamo panj kao trajektor koji se više ne nalazi u kori koja je orijentir. Možemo zamisliti panj koji je još uvijek u zemlji, stoga možemo pretpostaviti da nije on taj koji se micao, nego je kora ta koja se udaljila od njega. Ono što je važno kod toga prostornog značenja je to da orijentir više ne sadrži trajektor, odnosno, trajektor je izašao iz orijentira, pa makar i orijentir bio taj koji se kretao.

U primjerima pod c) i d) imamo orijentire poput kiše, znoja, suza kojih se akter rješava. Mogli bismo u primjeru d) zamisliti kišu na osobi koja je prekriva, te na taj način čini spremnik u

kojemu se nalazi. Osoba otresa kišu sa sebe te na taj način izlazi iz tog spremnika, odnosno miče spremnik, kišu, sa sebe.

(131) Zsiadł z konia i pieszo poszedł w stronę jeziora. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

(132) Usiadła, pociągnęła nerwowo chustkę spadającą z ramion. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

(133) a) Po południu zaczął przeciągać wiatr chłodny z północy, marszcząc i mącąc wody jeziora. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

b) Chodził w zgrzebnej koszuli, rozdartej z przodu i z tyłu, przy tym zawsze bosy. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

(134) Chłopcem zakręciło w miejscu i zwaliło go z nóg. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

(135) Silny wiatr dął z gór. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

Kada govorimo o uporabi prijedloga z s genitivom u primjerima od (131) do (135), možemo vidjeti da orijentir više ne poimamo kao spremnik. Ovdje bismo ga prije mogli pojmiti kao površinu (mogli bismo ga tako pojmiti i u nekim primjerima pod (130) budući da neke regije možemo smatrati površinama, pa shodno tome i koristimo prijedlog *na*). U primjeru (135) imamo trajektor koji se ablativno kreće s orijentira kao površine, a ne iz njega kao spremnika. Vjetar puše s planina. Trajektor se ablativno kreće napuštajući površinu na kojoj se nalazi. Isto imamo u primjerima (131) i (132), osoba je sišla s konja i marama je padala s ramena, trajektor se u oba slučaja maknuo s površine orijentira.

U primjeru (134) imamo osobu koja stoji (na nogama) te je zatim srušena s nogu, više ne stoji na njima. Trajektor je osoba koja se ablativnim kretanjem maknula s orijentira – nogu. Doduše, ovdje je riječ o izrazu koji je frazem.

U dva primjera koja imamo pod (133) prijedlog z koristimo s genitivom kako bismo označili kretanje iz određenoga smjera ili smještenost na određenoj strani. Imenska riječ koju vežemo s prijedlogom neka je strana svijeta, lijeva ili desna strana, prednja, stražnja strana. U primjeru pod a) imamo kretanje vjetra sa sjevera, mogli bismo to pojmiti kao njegovo napuštanje sjevera, ablativno kretanje gdje je jasno ishodište kretanja.

Pomalo je drugačiji primjeri pod b). Ovdje nemamo ablativno kretanje, pa čak ne bismo situaciju percipirali kao kretanje. Košulja je ovdje trajektor, a prijedlog se koristi s genitivom kako bi ukazao na mjesto koje je, u ovom slučaju, poderano. Odnosno, prijedlog možemo koristiti kako bismo pokazali u određenom smjeru i uputili na određeno mjesto, tako možemo rabiti konstrukcije tipa *z przodu, z prawej strony, z lewej strony*.

Prijedlog z s genitivom u ovom je značenju suprotnoga prostornog značenja od prijedloga *na* s akuzativom. Prijedlog *na* s akuzativom ukazuje na adlativno kretanje trajektora na površinu orijentira, dok s s genitivom, kada je riječ o orijentiru kao površini, ukazuje na ablativno kretanje trajektora s te površine.

Z + instrumental

Prijedlog se z veže s instrumentalom kada označava združenost dviju stvari ili osoba, kao što vidimo u primjerima (136) i (137). Jedna od dviju stvari ili osoba je trajektor, a druga je orijentir.

(136) Na dworze padał śnieg z deszczem i zacinął zimny, północny wiatr. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

(137) Zgromadzają się posłowie, przychodzi król z senatem. (Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski))

Važno je ovdje napomenuti kako je značenje prijedloga z s instrumentalom ono koje Silić i Pranjković (2005: 250) nazivaju socijativnim, što spada pod nedimenzionalna značenja, odnosno neprostorna značenja. To ne znači da takvo značenje ne ukazuje i na prostorni odnos, ali možemo vidjeti i prema primjeru (137) da sama socijativnost ukazuje na nešto više.

Ako analiziramo primjer (136), možemo vidjeti da ovdje dolazi do prostornoga i vremenskoga značenja, odnosno trajektor i orijentir nastupaju zajedno u prostoru i vremenu. To je značenje komitativnosti (Matovac, 2013). Trajektor (*snijeg*) i orijentir (*kiša*) nastupaju u prostoru združeni, zajedno padaju u prostoru, u međusobnoj su blizini. To se zbiva istovremeno, vrijeme je stoga također važan aspekt toga odnosa.

Slično je i s primjerom (137). Što se prostornoga odnosa ovdje tiče, kralj i senat dolaze zajedno, ali to ne upućuje na blizinu njihovoga prostornog odnosa. Odnosno, jasno je to da dolaze u vremenskom i prostornom zajedništvu, dakle istovremeno i u prostoru zajedno i vjerojatno blizu. Ali, ne možemo jasno odrediti je li ta prostorna blizina uistinu bliska (kao snijeg i kiša), kreću li se jedan pored drugoga u neposrednoj fizičkoj blizini, ili se ipak nalaze u malo daljem prostornom odnosu. Taj prostorni odnos može biti još nejasniji u nekim drugim slučajevima, primjerice ako bismo rekli *matka jest z dziećmi*, ne bismo mogli sa sigurnošću reći o kakvom je prostornom odnosu riječ, osim da su u nekoj vrsti fizičke blizine. Ako bi bila riječ o dvoje djece, možda bi oboje bili u neposrednoj blizini majke, a možda bi z upućivalo samo na njihovu zajedničku smještenost u jednoj kući gdje bi svako dijete moglo biti u zasebnoj prostoriji od prostorije u kojoj se nalazi majka. Zato je ovdje i treći aspekt socijativnosti važan jer upućuje na to da postoji određena vrsta odnosa ili zajedničkoga djelovanja. Majka ovdje vjerojatno pazi na djecu, a djeca su pod nadzorom majke. Ako se vratimo na primjer (137), također možemo pretpostaviti nekakvo zajedničko djelovanje kralja i senata.

Dakle, mogli bismo zaključiti kako je osnovno prostorno značenje prijedloga z s instrumentalom značenje prostorne združenosti trajektora i orijentira, ali takve združenosti koja je temelj nedimenzionalnoga značenja te je dio njega. Na taj način prijedlog ima temeljno prostorno značenje koje je dio socijativnoga značenja, ali i prostorno značenje koje je dio značenja komitativnosti koje podrazumijeva samo prostornu i vremensku združenost trajektora i orijentira.

3.4.1. Usporedba s hrvatskim prijedlogom s

Formalni je ekvivalent poljskoga prijedloga z hrvatski prijedlog *s*. Ako poljski prijedlog vežemo s instrumentalom te nam to daje socijativno značenje, tada i u hrvatskom jeziku njegov ekvivalent također vežemo s instrumentalom kako bismo dobili isto to značenje. Malo je drugačije ako poljski prijedlog vežemo s genitivom, što ćemo vidjeti u analizi njegovoga ekvivalenta.

S + instrumental

Matovac (2013) nam spominje kako je uporaba hrvatskoga prijedloga *s* s instrumentalom učestalija od njegove uporabe s genitivom. Napominje i kako je njegovo prostorno značenje neizravnije, što smo mogli vidjeti i kod poljskoga prijedloga. Njegovo je temeljno značenje, kao i značenje njegovoga ekvivalenta, značenje socijativnosti. Odnosno, postoji prostorni aspekt toga značenja, aspekt koji ukazuje na prostornu ali i vremensku združenost, a često postoji i aspekt koji ukazuje na zajedničko djelovanje. Matovac (2013) nam pokazuje kako prijedlog u tom kontekstu možemo zamijeniti veznikom *i*, premda bi došlo do male značenjske razlike budući da veznik ukazuje na ravnopravnost dviju stvari, dok prijedlog ukazuje na to da je prvospomenuti predmet konceptualno istaknutiji. Isto bismo mogli ustvrditi i za ekvivalent u poljskom jeziku.

(138) Ladašići zasad proizvode svježi, dimljeni i polutvrđi kozji sir s maslinama, vlascem, orahom, bosiljkom, zelenim paprom i portugiscem. (HJK)

(139) Ljudi se začude, poču s djecom na ono mjesto, odgrnu snijeg i prestrave se. (HJK)

U primjerima (138) i (139) možemo vidjeti kako prijedlog *s* uspostavlja zajedništvo između trajektora i orijentira. Riječ je prvenstveno o prostornom i vremenskom zajedništvu, ali i o njihovom međusobnom odnosu koji je osobito vidljiv u primjeru (139). Matovac (2013) nam spominje kako se prostorno – vremensko podudaranje naziva komitativnošću, te je riječ o pojmu koji je nadređen socijativnosti budući da svaka komitativnost ne pretpostavlja socijativnost. Tako možemo i u hrvatskome, kao i u poljskom jeziku, vidjeti da uporaba prijedloga *s* s instrumentalom prvenstveno nosi značenje istovremenosti i prostorne blizine, a zatim i zajedništva u smislu odnosa i zajedničkoga djelovanja trajektora i orijentira. Taj odnos može biti različit od primjera do primjera, a prostorna se blizina također može razlikovati od slučaja do slučaja, nekad može biti riječ o neposrednijoj fizičkoj blizini, a nekada ta blizina može biti metaforička, kako je Matovac (2013) imenuje. U takvoj vrsti blizine trajektor i orijentir mogu biti fizički veoma udaljeni, ali ono što sačinjava njihovu metaforičku blizinu zajedničko je djelovanje, kao primjerice ako kažemo *Mama je sa sinom razgovarala preko telefona* (Matovac, 2013).

Možemo zaključiti kako se uporaba poljskoga prijedloga z s instrumentalom u prostornom značenju poklapa s uporabom njegovoga hrvatskog ekvivalenta s s instrumentalom. Oba nose značenje socijativnosti koje podrazumijeva prostornu združenost kao i istovremenost i međusobni odnos. Također, oba nose značenje komitativnosti koje podrazumijeva samo prostornu i vremensku združenost. Iako nije riječ o čisto prostornom odnosu, prostorna je blizina u osnovi toga značenja.

S + genitiv

(140) I hod mu bio takov, ko da je sad sjahao s konja. (HJK)

(141) U zjenicama se zatim krijesila ukočena svjetlost, kao u mačka kad gleda, u najmračnijoj noći, kako da skoči s krova na krov bližnje kuće. (HJK)

(142) Slaveni, koji su došli sa Sjevera, imaju isto tako kao i Germani drugu umjetnost, nego što je ona, što su je na Sredozemnom moru stvorili Grci i Rimljani, doselivši se ovamo tisuće godina prije njih; oni svi zajedno nijesu prvobitno poznavala prikazivanja ljudskoga lika. (HJK)

S s genitivom koristimo kako bismo pokazali ablativno kretanje trajektora od orijentira koji poimamo kao površinu. Dakle, suprotno kretanje od ablativnoga kretanja koje izražava s s genitivom bilo bi adlativno kretanje koje izražava prijedlog *na* s akuzativom. Primjere takvoga kretanja imamo u primjerima od (140) do (142). U primjeru (140) možemo vidjeti ablativno kretanje trajektora s površine orijentira koja je jasno određeno ishodište kretanja. U primjeru (142) orijentir je strana svijeta koja je ishodište kretanja, ali koju bismo također mogli pojmiti kao površinu budući da smo na njoj imali smještenu grupu ljudi.

(143) Svi ukrasi s prednje strane su skinuti, a jedino što je ostalo su cigle. (HJK)

Značenje može biti i statično. Primjer toga možemo vidjeti pod (143) i možemo to usporediti s poljskim primjerom pod (133) b).

Možemo vidjeti kako je u ovom aspektu hrvatski prijedlog istoga prostornog značenja kao i njegov poljski ekvivalent. Prijedlog *z* koji s genitivom ukazuje na ablativno kretanje s orijentira koji promatramo kao površinu, možemo izjednačiti s hrvatskim prijedlogom *s* s genitivom koji izražava isto značenje.

(144) Kad je njegova pobjednička vojska prije dvije godine sišla s Alpa(...) (HJK)

Prijedlog ćemo s genitivom koristiti i kada nam je orijentir zemljopisno ime koje predstavlja planinu, dakle, nešto što percipiramo kao površinu, gdje suprotnu kretanju označava prijedlog *na*. Često može biti riječ upravo o kretanju koja znači silaženje s površine orijentira, bilo da je riječ o orijentiru koji je predstavljen zemljopisnim imenom ili da je riječ o nekom drugom predmetu. Možemo primjer pod (144) usporediti s poljskim primjerom pod (130)c). U hrvatskom primjeru imamo samo kretanje s površine nečega, u poljskom primjeru imamo isti primjer (*z Alpa*), ali imamo i drugačije mogućnosti uporabe koje u hrvatskom jeziku ne postoje s tim prijedlogom. Prijedlog *iz* je prijedlog s kojim bismo ostvarili te druge mogućnosti.

Matovac (2013) nas upućuje da je uporaba prijedloga s instrumentalom učestalija, iako nije čistoga prostornog značenja. Njeno je osnovno značenje značenje socijativnosti, dok je osnovno značenje prijedloga s genitivom značenje ablativnoga kretanja gdje orijentir predstavlja površinu. Prijedlog s oba padeža „u osnovi ima zajedničku prostornu sliku koja upućuje na kontakt i površinu“ (Matovac, 2013:145). Razlika je među njima u značenju koje se dalje razvija od toga prostornog značenja.

Možemo vidjeti da je u poljskom jeziku uporaba ista, samo što postoji jedna velika razlika. Glavna je razlika u uporabi prijedloga *z* s genitivom i njegovoga hrvatskog ekvivalenta u tome što poljski prijedlog upućuje i na ablativno kretanje kada imamo orijentir koji percipiramo kao spremnik, dok u hrvatskom jeziku nemamo tu mogućnost. Odnosno, prijedlog *s* s genitivom koristimo za izricanje ablativnoga kretanja samo kada orijentir percipiramo kao

površinu. Ako želimo izreći ablativni odnos gdje je orijentir spremnik, a kretanje suprotno tome bilo bi ono izrečeno prijedlogom *w* s akuzativom, koristit ćemo prijedlog *iz* s genitivom. Tako da možemo reći da je ekvivalent poljskom prijedlogu *z* s instrumentalom prijedlog *s* s instrumentalom, ekvivalent prijedlogu *z* s genitivom (gdje imamo orijentir koji je površina) je prijedlog *s* s genitivom, a ekvivalent istom prijedlogu *z* s genitivom (gdje je orijentir spremnik) prijedlog je *iz* s genitivom.

3.4.2. Usporedba s hrvatskim prijedlogom *iz*

Hrvatski prijedlog *iz* veže se s genitivom te nosi osnovno prostorno značenje ablativnoga kretanja iz orijentira koji percipiramo kao spremnik. Navedeni je prijedlog stoga ekvivalentom poljskoga prijedloga *s* koji također označava ablativno kretanje iz orijentira koji percipiramo kao spremnik. Odnosno, zapravo je ekvivalent samo dijela toga prijedloga budući da ne upućuje na ono značenje koje se tiče orijentira koji percipiramo kao površinu.

Matovac (2013) napominje kako prijedlogu *iz* možemo dati navezak ukoliko riječ nakon njega počinje glasovima *s*, *š* ili *ž*. Tada prijedlog glasi *iza*, što može predstavljati problem budući da isti oblik nosi drugi prijedlog, stoga bi izraz *iza sna* bilo teže protumačiti bez širegaa konteksta (Matovac, 2013). Matovac (2013) stoga napominje kako se taj prijedlog s naveskom rijetko upotrebljava, nalazimo ga uglavnom u književnim tekstovima.

(145) Pogleda bijesnim okom nož, izvadi lisnicu iz džepa i preda je Lini koja ga je, zgražajući se, promatrala. (HJK)

(146) Otiđe iz kuće žaleći što žena nije dozvolila da još malo brblja s Vojnićem. (HJK)

Prostorni odnos ablativnoga kretanja koji je osnovno značenje prijedloga *iz* možemo vidjeti u primjerima (145) i (146). Orijetir je objekt koji promatramo kao spremnik, u njemu se nalazio trajektor te se sada kreće ablativno, napušta njegovu unutrašnjost kao ishodište toga kretanja. Kretanje koje je suprotno tom kretanju izražava se prijedlogom *u* s akuzativom.

(147) a) Otputovati je morala iz Zagreba(...) (HJK)

b) Uzalud se trudio Alfred da sazna za uzrok zbog kojega je bio izgnan iz Francuske. (HJK)

c) Prije osam dana Pavao se Petrović vratio iz Slavonije (...) (HJK)

Suprotni prijedlog *u* s akuzativom koristimo i kako bismo izrazili kretanje u regije, gradove ili države, dakle imenska riječ s kojom se veže zemljopisno je ime. Prijedlog *iz* koristimo kako bismo s istim zemljopisnim imenima označili kretanje u suprotnom smjeru, odnosno izlazak iz regija, gradova, država. Države koje nećemo moći koristiti s ovim prijedlogom otočke su države. Uz ta bismo imena koristili prijedlog *s*, a za suprotno adlativno kretanje prijedlog *na* s akuzativom (s *Kube*, ali: *iz Japana*).

Mogli smo vidjeti da je s poljskim prijedlogom stvar slična, no pomalo drugačija, budući da smo uzeli dva hrvatska ekvivalenta za jedan poljski prijedlog. Prijedlog se *iz* slaže uporabom s poljskim prijedlogom *s* koji vežemo s genitivom, ali samo u slučaju u kojem orijentir promatramo kao spremnik.

3.5. *Na*

Prijedlog *na* na drugom je mjestu uporabe prijedloga, odmah nakon prijedloga *w*. Najčešće ga se koristi s lokativom, a nakon toga s akuzativom (Przybilska, 2002). Profesor Markowski (2007: 195) ističe kako je sve češća uporaba prijedloga *na* danas, osobito tamo gdje bismo očekivali prijedloge *do* (za smjer) i *w* (za mjesto), osobito u razgovornom jeziku. U standardnom jeziku ta tendencija smatra se pogrešnom, pa dolazi i do hiperkorekcije gdje se u izrazima koji tradicionalno sadrže prijedlog *na* neispravno koriste *do* i *w*.

Na + lokativ

(148) Data produkcji jest wytłoczona na denku opakowania. Pokrowiec na walizce. (Przybilska, 2002)

(149) Muszelki na piasku. Korek utrzymuje się na wodzie. (Przybilska, 2002)

(150) Lampa wisi na haku u sufitu. (Przybilska, 2002)

(151) Fotel na kófkach. (Przybilska, 2002)

(152) Dziecko trzymało balonik na sznurku. (Przybilska, 2002)

(153) Kurz osiada na meblach. (Przybilska, 2002)

Osnovno je prostorno značenje prijedloga *na* smještenost trajektora na površini orijentira. Lokativ upućuje na to da je riječ o samoj smještenosti. Prema Siliću i Pranjkoviću (2005) riječ je o prostornom značenju nadmjesnosti, gdje se trajektor kreće po ili zadržava na površini orijentira. U primjerima od (148) do (153) možemo vidjeti takvu uporabu prijedloga. Trajektor je u tim primjerima predmet kao i živo biće. Površina na kojoj se nalazi je na dnu ili vrhu (primjer (148)) orijentira. Važna je razlika od uporabe prijedloga *w* gdje dolazi do prekrivenosti trajektora, uz prijedlog *na* trajektor je otkriven, a orijentir se poima kao površina, a ne kao spremnik.

Orijentir može biti sipka ili tekuća stvar ili kruti predmet (primjer (149)). Također, može biti riječ o vješalici ili višenju trajektora s orijentira (primjer (150)). Trajektor (*fotel*) može se nalaziti na orijentiru koji je njegov dio (*na kófkach*) (primjer (151)). Orijentir može vezati trajektor i onoga koji vrši radnju (primjer (152)), a trajektor može biti i supstancija ili zbir predmeta (primjer (153)) (Przybilska, 2002).

(154) Grzali się na słońcu. Czekał długo na mrozie. (Przybilska, 2002)

(155) na wschodzie, na północy, na biegunie (Przybilska, 2002)

Prijedlog koristimo i kada želimo smjestiti trajektor u određene vremenske uvjete pri čemu ti uvjeti djeluju na njega (primjer (154)). Kada kažemo da je netko *na słońcu* to ne podrazumijeva istu vrstu prostornoga odnosa kakvu vidimo u primjerima od (148) do (153), ali svejedno imamo na umu neku vrstu prostornoga odnosa. Ovdje prijedlog ne nosi osnovno značenje nadmjesnosti, trajektor nije smješten na površini orijentira, ali postoji značenje prisutnosti i blizine orijentira.

Na primjeru (155) vidimo da prijedlog koristimo i da bismo govorili o smještenosti čega na polovima ili stranama svijeta (Przybilska, 2002).

(156) Dom stoi na równinie. (Przybilska, 2002)

Prijedlog *na* koristimo kako bismo trajektor smjestili na orijentir koji je otvorena površina poput polja, dvorišta, predgrađa (primjer (156)). Ta površina može imati granice (*na boisku, na lotnisku*), no percipiramo je kao ravnju, nezaslonjenu površinu zbog čega koristimo danu konstrukciju (Przybilska, 2002). Moguć je i orijentir bez jasnih granica (*na skrzyżowaniu*)(Przybilska, 2002).

(157) Sklep znajduje się w podwórzu/ Dzieci bawią się na podwórzu. (Przybilska, 2002)

(158) mieszkać na przedmieściach, na peryferiach, na uboczu, na obrzeżach/ mieszkać w centrum, w śródmieściu (Przybilska, 2002)

(159) na brzegu, na granicy, na krawędzi, na horyzoncie, na widnokręgu (Przybilska, 2002)

S određenim je orijentirima moguća uporaba prijedloga *na* s lokativom i *w* s lokativom, ovisno o kontekstu, kao u primjeru (157). Reći ćemo *Sklep znajduje się w podwórzu* čime ćemo pokazati smještenost dućana unutar dvorišta na način da je dijelom zakriven, čime dvorište gledamo kao spremnik unutar kojega se nalazi dućan (Przybilska, 2002). S druge strane, reći ćemo *Dzieci bawią się na podwórzu* što će dovesti do našeg viđenja orijentira kao otvorenoga prostora (Przybilska, 2002). Već smo spomenuli kada smo govorili o uporabi prijedloga *w* s lokativom da tu konstrukciju koristimo kada želimo pokazati smještenost nečega oko centralne točke, u centru. Konstrukciju *na* s lokativom koristimo kada je riječ o području udaljenome od centra, perifernome i mjestu koje nema jasno određene granice. Odabir jedne od tih dviju mogućih konstrukcija ovisi o govorniku i njegovom položaju i percepciji položaja onoga o čemu govori. Ako ćemo primjerice govoriti o stanovanju, tada ćemo isključivo *w* s lokativom koristiti u: *mieszkać w centrum, w śródmieściu*, a isključivo *na* s lokativom u: *mieszkać na przedmieściach, na peryferiach, na uboczu, na obrzeżach* (Przybilska, 2002). *Na* koristimo govoreći o rubnim mjestima, površinama, kao u primjeru (159)(Przybilska, 2002).

(160) Płakał na weselu. Jego ojciec zginął na wojnie. (Przybilska, 2002)

(161) Byliśmy na grzybach/ na jagodach/ na kawie. (Przybilska, 2002)

Prijedlog koristimo kada imamo osobu kao trajektor koja je usko vezana i vremenski i prostorno uz događaj koji je orijentir (primjer (160)). Možemo zamijeniti prijedlog prijedlogom *podczas* s genitivom, ali samo kada prijedložni izraz označava samo vremensku stranu događaja (Przybilska, 2002). Ako bismo zadnju rečenicu preobrazili na taj način: *Jego ojciec zginął podczas wojny*, dobili bismo, prema Przybilskoj (2002), drugačije značenje. Prva nam verzija govori o tome da je otac sudjelovao u ratu pa poginuo, dok druga implicira samo nastupanje dviju radnji istovremeno, nije nužno da se otac nalazio u ratu kada je poginuo. Prijedlog koristimo i kada je orijentir događaj ili situacija u kojoj se trajektor nalazi, ali koji izražavamo metonimijom, kako vidimo u primjeru (161) (Przybilska, 2002). U primjerima (160) i (161) kao što vidimo nije riječ o čistom prostornom odnosu trajektora i orijentira, vidimo da orijentir može biti događaj ili situacija, ali prijedlog *na* ovdje koristimo kako bismo trajektor smjestili u takav orijentir u prostornom značenju, kao i u vremenskome.

(162)a) Spotykano je na Mazowszu , Podlasiu, w Rzeszowskiem. (NKJP)

b) Ale z drugiej strony ta książka nie różni się od wielu innych wydawanych w Polsce, Rosji, na Słowacji, Ukrainie, Litwie. (NKJP)

c) Z kolei na Wolinie, przeważnie w sierpniu, odbywa się Festiwal Wikingów. (NKJP)

d) Ja mieszkam na Krzykach, gdzie było bezpiecznie. (NKJP)

Uz zemljopisna imena prijedlog *na* koristimo s lokativom kako bismo pokazali smještenost na nečemu što percipiramo kao površinu, što mogu biti neke države (one za koje ćemo kasnije vidjeti da uz njih koristimo prijedlog *na* s akuzativom kako bi označili kretanje u njih), otoci, regije te neki kvartovi. Primjer toga vidimo pod (162).

Na + akuzativ

Kao što smo vidjeli kod prijedloga *w*, akuzativ koristimo kako bismo ukazali na kretanje. U ovom je slučaju također riječ o adlativnom kretanju, a prijedlog *na* signalizira nam položenost na površini orijentira, odnosno nadmjesno značenje. Stoga, prijedlog *na* s akuzativom ukazuje na adlativno kretanje trajektora koje kao cilj svog kretanja ima površinu orijentira. Kod ovoga nadmjesnog značenja (za razliku od prijedloga *nad*) dolazi do dodirivanja trajektora i orijentira.

(163) wejść na chodnik, wyjść na korytarz, przejść na drugą stronę ulicy, zejść na ziemie, wyjść na ulicę (Przybilska, 2002)

(164) nakleić znaczek na list, nabić mięso na widelec, naciągnąć czapkę na uszy (Przybilska, 2002)

(165) Książka upadła na podłogę. Piotr wyszedł na pole. (Przybilska, 2002)

Prijedložni izraz oblika *na* s akuzativom koristimo za izražavanje prostornih odnosa kakve vidimo u primjerima od (163) do (165). U primjeru (163) imamo glagole koji impliciraju i polaznu točku kretanja trajektora i cilj tog kretanja (Przybilska, 2002). Trajektor tako dolazi na površinu orijentira. U primjeru (73) kod prijedloga *w* vidjeli smo da uz imenicu *ulica*, možemo koristiti i prijedlog *w* ako govorimo o ulasku u nju. Razlika je između toga primjera i primjera s prijedlogom *na* u različitoj percepciji osobe koja koristi prijedlog. Prijedlog *w* koristili bismo kada želimo ukazati na ulazak u ulicu, vjerojatno iz druge ulice te tada percipiramo ulicu kao spremnik u koji ćemo se smjestiti. Prijedlog *na* koristiti ćemo kada percipiramo ulicu kao površinu na kojoj se smještavamo. Kako vidimo u primjeru (163) riječ je o izlasku osobe na površinu ulice, dakle osoba se nalazi na nekom mjestu unutra, na mjestu koje promatramo kao spremnik, koje je centralno, pa izlazeći iz takvoga mjesta ulicu promatra kao periferno mjesto na koje se izlazi, kao površinu za razliku od spremnika u kojemu jest.

U nekim nas slučajevima sam prefiks glagola upućuje na odabir prijedloga *na* s akuzativom, budući da sam ukazuje na kretanje trajektora do dodira s površinom orijentira (Przybilska, 2002). Možemo to vidjeti u primjeru (164) gdje imamo kretanje trajektora koje završava dodiranjem s površinom orijentira.

U primjeru (165) također možemo vidjeti adlativno kretanje trajektora koje završava dodirivanjem s površinom orijentira. U drugoj je rečenici riječ o otvorenoj površini koju bismo s obzirom na percepciju osobe koja govori, prema Przybilskoj (2002), mogli nazvati perifernom, za razliku od centra u kojemu se nalazi. Takvu zadnju vrstu kretanja izražavaju najčešće glagoli koji imaju prefiks *wy-* (*wybiegły na koritarz, został wywieziony na Sybir*) (Przybilska, 2002). Ako imamo glagol koji ne implicira kretanje trajektora u određenom

smjeru, tada možemo uz konstrukciju *na* s akuzativom koristiti i *na* s lokativom: *Postawił wazon na stół/na stole* (Przybilska, 2002).

(166) Wciągnęła na nogi kolorowe pończochy. Włożyła pierścionek na palec. (Przybilska, 2002)

(167) Zawodnik upadł na plecy. Kobieta uklękła na oba kolana. (Przybilska, 2002)

Prijedlog *na* s akuzativom koristimo i kako bismo pokazali adlativno kretanje trajektora koji dopijeva na vanjsku površinu orijentira kao u primjeru (166). Ovdje je riječ o radnjama kojima se nešto oblači ili navlači na nešto, u ovim primjerima orijentir je dio tijela. Orijentir može biti dio tijela i kada je riječ o promjeni pozicije trajektora koja završava njegovim kontaktom s imenovanim dijelom na kojemu se sada nalazi, kako vidimo u primjeru (167) (Przybilska, 2002).

(168) Okna pokoju wychodzą na ulicę. Z wieży roztacza się widok na miasto. (Przybilska, 2002)

Prijedlog *na* u prostornom značenju koristimo i kada imamo nepokretan trajektor koji orijentir smještava u prostoru (Przybilska, 2002). U primjeru (168) možemo vidjeti da je cijela konstrukcija statična, iako glagoli koji se koriste jesu glagoli kretanja. U prvoj rečenici prema glagolu bismo mogli zaključiti da je riječ o adlativnom kretanju, budući da sam glagol inače ukazuje na takvu vrstu kretanja, ali tumačeći cijelu sliku koja nastaje uporabom tog glagola i prijedloga s akuzativom vidimo da je situacija zapravo statična.

(169) Dzik rzucił psa na jakie cztery metry wysokości. (Przybilska, 2002)

(170) na metr, na trzy metry wysokości, na odległość paru kroków, na łokieć koło domu (Przybilska, 2002)

(171) Dom wysoki na dziesięć piętr. Słonina gruba na palec. (Przybilska, 2002)

Prijedlog ćemo *na* koristiti i kada želimo izraziti prostornu udaljenost, mjeru toga koliki je put kretanja. U takvim konstrukcijama najčešće se rabe riječi tipa: *odległość, wysokość, głębokość* (Przybilska, 2002). Primjere toga možemo vidjeti pod (169) i (170). Značenje je prijedloga tada također značenje adlativnoga kretanja, kao i u primjeru (171). U tome primjeru vidimo da s lijeve strane prijedloga možemo staviti i pridjev koji nam precizira o kakvoj je točno prostornoj udaljenosti riječ: *wysoki, szeroki, długi* (Przybilska, 2002).

(172) jechać na Wrocław, lecieć na Paryż (Markowski, 2007)

Prijedlog *na* koristimo i uz zemljopisna imena. Vidjeli smo da kada je riječ o ulasku u gradove i određene države koristimo prijedlog *do*. U primjeru (172) možemo vidjeti uporabu prijedloga *na* s imenom gradova. Takav prijedložni izraz nikako nije sinoniman izrazu s prijedlogom *do*. Markowski (2007) nam napominje kako u tom slučaju imamo posla sa značenjem „u smjeru“. Dakle, uporaba prijedloga *na* s imenom grada bila bi jednaka hrvatskoj uporabi prijedloga *do* s genitivom uz ime grada, budući da se oba prijedloga fokusiraju na sam put koji vodi do grada, odnosno na smjer kojim se netko kreće.

(173) jechać na Normandię, kierować się na Tatry (Markowski, 2007)

Primjer (173) prema Markovskom (2007) možemo tumačiti na isti način, iako to značenje kretanja u smjeru ne nosi svaka uporaba prijedloga *na* sa zemljopisnim imenima regija ili planina. No definitivno nosi svaka uporaba prijedloga *na* s imenima gradova.

(174) jechać na Śląsk, na Mazowsze, na Podlasie (Markowski, 2007)

(175) jechać na Kielecczyznę (Markowski, 2007)

(176) jechać na Białoruś, na Litwę, na Łotwę, na Słowację, na Ukrainę, na Węgry, na Morawy, na Bukowinę, na Syberię, na Wołoszczyznę (Markowski, 2007)

Markowski (2017) nam savjetuje uporabu prijedloga *na* s akuzativom kako bismo govorili o adlativnom kretanju kada je riječ o većini naziva regija Poljske (primjer (174)), uz sve nazive geografskih regija na –izna/-yzna (primjer (175)), s nazivima nekih država i regija izvan Poljske (primjer (176)).

(177) jechać na Wolin, Hel, Sumatrę (Markowski, 2007)

(178) jechać na Bielany, Krzyki (Markowski, 2007)

Prijedlog *na* s akuzativom također koristimo kada govorimo o adlativnom kretanju s nazivima otoka i poluotoka (primjer (177)), te nazivima kvartova (primjer (178)) (Markowski, 2007).

3.5.1. Usporedba s hrvatskim prijedlogom *na*

Hrvatski se prijedlog *na*, kao i njegov poljski ekvivalent, veže s lokativom i akuzativom. S lokativom kako bi označio položaj trajektora na površini orijentira, s akuzativom kako bi ukazao na adlativno kretanje trajektora na površinu orijentira. Možemo vidjeti da se to slaže sa značenjem poljskoga ekvivalenta. Također smo vidjeli kod prijedloga *w* da prema Rišner (2006) prijedlog *na* koristimo za izricanje smještenosti na površini, nekoj strani orijentira, visini i početku ili završetku.

Na + lokativ

(179) Ogledam se naokolo i s grozom ugledam da sam na dnu duboka ponora... (HJK)

(180) Ako se bude od badže plaćalo, ja ću načiniti dimnjak na kući. (HJK)

(181) Vidjeli su se dugi potezi na vodi, prevučeni lakom sjenom, a površina je postala nekud nemirna, puna života, drhtanja i šara. (HJK)

(182) Sad ustane ban, pa strese čizme, kao da je prašina na njima. (HJK)

Na s lokativom koristimo kako bismo pokazali smještenost trajektora na površini orijentira, kao u primjerima od (179) do (182). U usporedbi s poljskim primjerima vidimo da hrvatski prijedlog koristimo u istim slučajevima. Trajektor, koji može biti bilo kakav predmet, smješten je na površini orijentira. Ta površina može biti i na vrhu predmeta (primjer (180)) i na dnu (primjer (179)).

(183) Ja sam danas cijeli dan bila na suncu i na kiši, a tebi je lako, ti si čekao pod krovom, dok kiša ne prestane. (HJK)

(184) Na sjeveru diže se tamna zagrebačka gora, obrasla gustom šumom, iz koje proviruje suri Medvedgrad i crkvice svetoga Jakova na vrhu gore. (HJK)

Uporaba se prijedloga poklapa i u primjerima (183) i (184). Vidimo tako u primjeru (183) da orijentir može biti sunce ili kiša, a trajektor nije u tome slučaju smješten na njihovu površinu. Dolazi do određenoga dodirivanja trajektora i orijentira, ali u slučaju sunca to dodirivanje je više utjecaj koji sunce vrši na trajektor, a u slučaju kiše orijentir završava na trajektoru. U

svakom slučaju, prijedlog *na* koristimo da pokažemo nečiju smještenost u određenim vremenskim uvjetima gdje oni vrše utjecaj na trajektor.

U primjeru (184) možemo vidjeti da, kao i u poljskom jeziku, prijedlog koristimo da bismo pokazali smještenost trajektora na određenoj strani svijeta, kao i smještenost na površini orijentira u drugom prijedložnom izrazu.

(185) na aerodromu, na raskrižju, na terenu (HJK)

(186) Jedne večeri nastane silna vika i gungula na dvorištu.; U dvorištu zaruže kola. (HJK)

Primjer (185) možemo usporediti s primjerom (156). Vidimo da također koristimo prijedlog *na* kako bismo smjestili trajektor na određenu vrstu prostora koja može biti s jasnim granicama (aerodrom) ili bez jasnih granica (raskrižje), a promatramo je kao površinu a ne kao spremnik. Neke od takvih vrsta prostora možemo promatrati i kao površinu i kao spremnik, pa ovisno o našoj percepciji koristimo odgovarajući prijedlog. U primjeru (186) vidimo da možemo uz imenicu *dvorište* koristiti i prijedlog *na* i *u*. Kao i u poljskom jeziku, odabir će prijedloga ovisiti o tome vidimo li orijentir kao spremnik i nešto što će prikrivati trajektor, ili ga vidimo kao površinu, a trajektor se nalazi otkriven na njemu.

(187) na periferiji, na kraju, na rubu (HJK)

(188) na granici, na horizontu, na obzoru, na vidiku (HJK)

Razlika uporabe prijedloga *u* i *na* također je razlika između centra i periferije. Kao i kod poljskih ekvivalenata, *u* ćemo koristiti s mjestima koja vidimo kao centralna (u centru), a *na* s mjestima koja vidimo kao periferna, što možemo vidjeti u primjeru (187). Razlika je od poljskog jezika u tome što u hrvatskome jeziku koristimo prijedlog *u* s imenicom *predgrađe*. Tako da ćemo u poljskome reći *dom na przedmieściu*, a u hrvatskome *kuća u predgrađu*. Razlika je vjerojatno u različitoj percepciji predgrađa.

U primjeru (188) možemo vidjeti još neke imenice s kojima se prijedlog veže koje predstavljaju rubna mjesta. Ako usporedimo s primjerom (159) možemo vidjeti da je razlika u uporabi samo kod imenice *vidokrug*. U poljskome ćemo reći *na widnokregu*, dok ćemo u hrvatskome koristiti prijedlog *u*, stoga ćemo reći *u vidokrugu*.

(189) Na vjenčanju nam je pjevao župni zbor 'Panis angelicus' i bilo je krasno. (HJK)

(190) Idem na kavu/na kolače/na sok. (hrWac)

Primjer (189) možemo usporediti s primjerom (160). Prijedlog *na* koristimo kada trajektor smještavamo u orijentiru koji je događaj. Kao i u poljskom jeziku možemo zamijeniti prijedlog izrazom *za vrijeme*, ali također bismo to mogli tumačiti na takav način da nam nova konstrukcija daje samo vremensku dimenziju. Odnosno, kada koristimo prijedlog *na* imamo trajektor koji je vremenski i prostorno prisutan u orijentiru, dok izraz *za vrijeme* ne upućuje nužno na prostornu prisutnost, već samo u vremensko poklapanje.

S imenicom *rat* u hrvatskom jeziku koristi se prijedlog *u*, a ne *na* kao u poljskom jeziku. Ali također možemo koristiti izraz *za vrijeme*.

U primjeru (190) vidimo istu uporabu kao i kod poljskoga ekvivalenta, gdje je događaj koji je orijentir predstavljen metonimijom.

(191)a) Na Krku/na Islandu. (HJK)

b) Već drugu godinu u organizaciji ZKHS-a na Savi održan je turnir u uličnoj košarci " Stjepan Radić ". (hrWac)

c) Na Kvarneru boravi nešto manje od 17.000 turista, što je također 30 posto više nego lani. (HJK)

Prijedlog *na* koristimo i uz zemljopisna imena kako bismo označili smještenost trajektora na orijentiru koji ćemo uglavnom promatrati kao periferno mjesto ili površinu. Tako u hrvatskom jeziku koristimo prijedlog *na* uz imena otoka i nekih otočnih država (primjer (191a)), uz imena nekih kvartova (primjer (191b)), nekih regija (primjer (191c)). Možemo vidjeti da uporaba prijedloga u hrvatskome odgovara uporabi poljskoga ekvivalenta. Glavna je razlika ovdje u uporabi s imenima država. Naime, poljski se prijedlog koristi s imenima nekih država poput Litve, Slovačke, Ukrajine. Hrvatski se prijedlog *na* ne koristi s imenima država, osim kada je riječ o nekim otočkim državama, ali tu se uporaba podudara s uporabom u poljskom jeziku.

Na + akuzativ

(192) skrenuti na nogostup, izaći na hodnik, izaći na ulicu, sići na ulicu/zemlju (hrWac)

(193) Majkama i očevima koji to žele nude se besplatne naljepnice koje mogu zalijepiti na prijevozno sredstvo koje će voziti njihov mladac (...) I udari svjetina u glasan plač, a fratar položi slabu ruku na glavu junaka. (HJK)

Prijedlog *na* koristimo s akuzativom kako bismo označili adlativno kretanje trajektora na površinu orijentira. Vidimo to u primjerima (192) i (193). U primjeru (192) možemo vidjeti uporabu prijedloga *na* s raznim imenicama koje predstavljaju ono što percipiramo kao površinu. Kao i u poljskom jeziku s nekim bismo od tih imenica mogli koristiti prijedlog *u*, ali to također ovisi o percepciji. Kako vidimo, kada izlazimo iz nekog mjesta kao zgrade, vidimo to mjesto kao spremnik, stoga mjesto na koje izlazimo najčešće vidimo kao površinu te koristimo prijedlog *na*. Tako da kao površinu na koju izlazimo vidimo i hodnik i ulicu. Ako bismo izašli iz jedne sobe u drugu, budući da bismo obje promatrali kao spremnike, koristili bismo prijedlog *u*. Isto tako, kao i u poljskome, kada koristimo glagol *sići* često ćemo koristiti prijedlog *na* budući da ćemo često sići na nešto što percipiramo kao površinu (ali: *sići u jamu*; jamu percipiramo kao spremnik).

U primjeru (193) vidimo uporabu prijedloga *na* kod adlativnoga kretanja trajektora koje završava dodir s površinom orijentira.

(194) Njih su Britanci prepoznali kao par koji je stavljajući prsten na ruku najviše iznenadio. (HJK)

(195) Mrtvac škripne zubima, ljutito pogleda Jakova pa se svali na leđa. (HJK)

Kao i u poljskom jeziku prijedlog *na* s akuzativom koristimo kada neki odjevni predmet ili nakit stavljamo na površinu tijela, tada je također riječ o adlativnom kretanju koje završava dodir s površinom orijentira (primjer (194)). U primjeru (195) vidimo uporabu

gdje je orijentir dio tijela na kojemu se osoba nalazi, odnosno osoba mijenja poziciju završavajući na tom dijelu tijela, dolazeći tamo također adlativnim kretanjem.

(196) Videoteka se sastoji od jedne prostorije koja izlazi na ulicu, ali je ta prostorija s obližnjim vlasničnim stanom povezana izoliranim hodnikom. (HJK)

Prijedlog koristimo i kada, iako možemo zamisliti statičnu sliku, glagol upućuje na adlativno kretanje trajektora koji je pomoću orijentira smješten u prostoru. Vidimo to u primjeru (196) gdje, iako prostorija nije ta koja se kreće i zapravo izlazi na ulicu, sam glagol smještavajući tu prostoriju u prostoru upućuje na adlativno kretanje koje završava dodiranjem trajektora i orijentira.

(197) To su podmukli tsunamiji: provala vulkana uopće nije vidljiva, a najednom se, usred mirnog oceana, uzdigne golemi val koji se velikom brzinom proširi na udaljenost više stotina kilometara. (HJK)

Prijedlog možemo koristiti i kako bismo izrazili mjeru koja označava koliki je put kretanja, kako vidimo u primjeru (197). U takvom primjeru također imamo adlativno kretanje trajektora koje završava dodiranjem s površinom orijentira, iako nam ta površina možda nije toliko jasna kao u drugim primjerima. Fokus je ovdje više na samom kretanju i na udaljenosti koju trajektor prolazi. Takva se uporaba poklapa s uporabom poljskoga ekvivalenta.

(198) Starinsko, drveno zdanje na kat sa zidanim prizemljem, pokriveno sindrom, golemo i zaprašeno brašnom, doimlje se na prvi pogled kao nekakva utvrda iz davnine, koja čuva prijelaz preko vode. (HJK)

Ako pogledamo poljski primjer pod (171) možemo vidjeti da postoji određena razlika u uporabi prijedloga *na*. Naime, iako se u oba jezika prijedlogom može izraziti mjera adlativnog kretanja, u poljskome jeziku prijedlog izražava i mjeru koja označava debljinu, udaljenost i visinu, što bismo ponovno mogli vidjeti kao statičnu sliku. Tako da je u poljskom jeziku moguća konstrukcija: *Dom wysoki na dziesięć piętr*. U hrvatskom jeziku nikako ne bismo mogli reći: *Kuća visoka na deset katova*. Doduše, mogli bismo koristiti prijedlog *na* da kažemo: *kuća na kat, zgrada na dva kata* (primjer (198)), odnosno da složimo konstrukciju bez pridjeva prije prijedloznoga izraza. Dani je kontekst, kakav vidimo u primjeru (198), jedini u kojem prijedlog *na* možemo koristiti za izražavanje mjere visine. Takva je konstrukcija frazeologizirana. Ako bismo usporedili s drugim primjerom: *Słonina gruba na palec*, vidjeli bismo da nikako ne možemo istim prijedlogom izreći taj odnos u hrvatskome. Ne možemo reći da je nešto debelo *na prst*, nego ćemo reći da je *debelo poput prsta* ili da je *debljine prsta*. Pretragom korpusa možemo vidjeti da se ovakav oblik izražavanja visine, širine, duljine javlja u poljskom jeziku, dok se u hrvatskome javlja samo u obliku navedenoga frazeologiziranoga izraza.

(199a) Za razliku od drugih, moja je oprema dolazila avionom na Krk ili u Pulu i tek bismo tada razgovarali o isplati. (HJK)

b) Povratak na Savu bit će poseban izazov. (HJK)

c) To znači da će na Kvarner gosti moći stizati u većem broju i izvan glavne sezone. (HJK)

Prijedlog *na* s akuzativom koristit ćemo i da izrazimo adlativno kretanje gdje je orijentir predstavljen zemljopisnim imenom. Uporaba se prijedloga *na* s akuzativom prećtava na uporabu istog prijedloga s lokativom. Dakle, možemo ga koristiti s imenima otoka (kao i

nekim otočnim državama), nekih kvartova i nekih regija. Mogli smo u primjeru (172) vidjeti da se poljski ekvivalent koristi s imenima gradova kako bi označio kretanje u smjeru određenoga grada. U hrvatskome smo vidjeli da se takvo značenje označava prijedlogom *do*. Vidjeli smo i da u poljskom jeziku možemo reći *idę na miasto* i *idę w miasto*, gdje sintagmu s prijedlogom *na* koristi osoba koja se već nalazi u gradu, pa samo izlazi u neko drugo područje unutar grada, dok sintagmu s prijedlogom *w* koristi osoba koja se nalazi izvan grada te odlazi u grad. U hrvatskom jeziku ne možemo prijedlog *na* koristiti kako bismo izrazili takvo značenje. Možemo reći *idem u grad* ili *idem do grada* (što smo objasnili kod prijedloga *do*, gdje smo rekli da označava kratkotrajnost bivanja u takvom orijentiru), ali ne možemo reći *idem na grad*.

Vidjeli smo da prijedlog *na* možemo koristiti i s uzvisinama, pa tako i s imenima planina, ako govorimo o adlativnom kretanju na vrh planine. Primjer smo toga imali kod analize prijedloga *u* pod (119)b). Po tome smo vidjeli i mogli zaključiti da često zapravo možemo izabrati između prijedloga *na* i *u*, ovisno o tome kako percipiramo orijentir.

Mogli bismo zaključiti da je osnovno prostorno značenje poljskoga prijedloga *na* i njegovoga hrvatskog ekvivalenta isto. Ako se veže s lokativom označava položenost trajektora na površini orijentira, a ako se veže s akuzativom označava adlativno kretanje koje za cilj ima smjestiti ga na površinu orijentira. Razlike koje ovdje postoje uglavnom su manje razlike kod kojih u jednom jeziku s određenom imenicom možemo koristiti prijedlog *na*, dok u drugome ne možemo. Također, u poljskom jeziku prijedlog upućuje na smjer kretanja prema kada se koristi uz imena gradova, dok u hrvatskom jeziku nema to značenje i ne koristi se uz ta imena.

3.6. *Nad*

Nad je jedan od sekundarnih prijedloga koji se u poljskom pisanom jeziku javlja rjeđe. Upravlja instrumentalom ili akuzativom (Przybilska, 2002) te nosi osnovno prostorno značenje nadmjesnosti.

Nad + instrumental

(120) Lampa wisi wysoko nad stołem. (Przybilska, 2002)

(121) Samolot lata nad miastem. (Przybilska, 2002)

Prijedlog *nad* smještava trajektor u prostoru iznad orijentira, njihove se površine ne dodiruju. Iako, Matovac (2013) nam prema Mitkovskoj i Bužarovskoj (2012) govori da do dodirivanja trajektora i orijentira može doći ako je riječ o natprirodnoj sili. Instrumental upućuje na mirovanje trajektora, odnosno trajektor ne dopijeva u taj položaj i ne odlazi iz njega, premda se može u toj smještenosti kretati (kao što vidimo u primjeru (121)).

(122) Dom stoi nad jeziorem. Dzieci bawią się nad rzeką. (Przybilska, 2002)

Valja istaknuti da se prijedložni izraz oblika *nad + instrumental* često koristi uz hidronome. Izrazom možemo izraziti položenost grada ili sela uz vodu, ili položenost nekoga uz vodu (rijeka, potok, izvor, more, jezero) gdje čak ni ne trebamo koristiti njeno ime (primjer (122)).

Prema Przybilskoj (2002), do uporabe izraza u ovom slučaju dolazi zbog naše perspektive gdje je voda nešto što je dolje, dok smo mi/grad nešto što je gore, na višoj nadmorskoj visini.

(123) Kraków leży nad Wisłą. (Przybilaska, 2002)

(124) Nad przepaścią legł most. (Przybilaska, 2002)

(125) Mieszka nad granicą Niemiecką. (Przybilaska, 2002)

(126) Nad osiedlem Sołtysiny stroma Sołtysia Góra, zbudowana z andezytu. (Przybilaska, 2002)

O istoj uporabi riječ je i kada govorimo o drugim stvarima s istim položajem: *przepaść, wąwóz, zatoka, potok* (Przybilaska, 2002)... Primjer toga imamo pod (124). Prijedlog koristimo i kada je riječ o granici, kao u primjeru (125), te kada imamo brdo koje se nalazi pored grada (Przybilaska, 2002). Primjer toga imamo pod (126). Dakle, u tom je slučaju riječ o blizini, ne nužno o položaju trajektora iznad orijentira.

(127) Matka stoi nad kołyską. Piotr całymi dniami siedzi nad książkami. (Przybilaska, 2002)

Nad s instrumentalom koristimo i kada imamo osobu kao trajektor koja se nalazi uz orijentir, ali percipiramo to tako da je osoba gornjim dijelom tijela nagnuta nad orijentir te zato koristimo taj prijedlog (Przybilaska, 2002). Primjer toga imamo pod (127).

Nad + akuzativ

(128) Podniósł ręce nad głowę. (Przybilaska, 2002)

(129) Ptak wzniósł się nad dom. (Przybilaska, 2002)

Akuzativ nam, kako smo već vidjeli kod prijedloga *w*, ukazuje na kretanje, stoga prijedlog *nad* s akuzativom označava adlativno kretanje u kojem trajektor zauzima poziciju iznad orijentira. Takvo je adlativno kretanje često kretanje kojemu je polazišna točka neko mjesto koje se nalazi na nižoj nadmorskoj visini od točke koja je cilj kretanja (Przybilaska, 2002). Primjer toga imamo pod (128) i (129).

(130) Janek poszedł nad rzekę. (Przybilaska, 2002)

U primjeru (130) vidimo adlativno kretanje trajektora do vodene površine, rijeke. Dakle, ako smo trajektor smjestili uz orijentir i koristili pri tome prijedlog *nad* s instrumentalom, sada ćemo koristiti *nad* s akuzativom da označimo njegovo adlativno kretanje do istog orijentira, ako je riječ o trajektoru koji je živo biće i o orijentiru koji je vodena površina.

3.6.1. Usporedba s hrvatskim prijedlogom nad

Prijedlog je *nad* prema Matovcu (2013) po učestalosti uporabe dvadeset i drugi prijedlog u hrvatskom jeziku. Rjeđe ga se koristi, kao i u poljskom jeziku, a također ga se može vezati s akuzativom i s instrumentalom. Konstrukcija s instrumentalom češća je od one s akuzativom. Sam nam padež može puno reći o prostornom odnosu. Prema Siliću i Pranjkiću (2005), instrumental je padež koji precizira mjesto trajektora s obzirom na orijentir.

Nad + instrumental

(131) Našao ga, gdje sjedi s novinama, primaknuvši se bliže k svjetiljci, što je nad stolom visjela. (HJK)

(132) Nad krovom medju širokim lišćem žutjele se dozrele smokve. (HJK)

Prijedlog *nad*, kako najjasnije vidimo u primjerima (131) i (132), označava prostornu smještenost trajektora iznad orijentira. U takvoj smještenosti ne dolazi do njihovog dodirivanja. Instrumental nas upućuje na smještenost, a ne na ablativno ili adlativno kretanje. Možemo prema tome vidjeti da se osnovno prostorno značenje podudara sa značenjem njegovoga poljskog ekvivalenta.

(133) Pahuljice snijega, vijuci se nad ponorom pred gradskim vratima bile su rumene. (HJK)

U primjeru (133) možemo vidjeti da, kao i u poljskom primjeru pod (124), možemo koristiti prijedlog s nekim prostornim imenicama, ako je moguće da trajektor smjestimo iznad takvoga prostora.

(134) Zar nisam pognuta nad mašinom kao nekad nad kolijevkom, brižno i užurbano? (HJK)

(135) Još jednom diže oklopnik glavu, da pogleda brdo nad mjestom, da pogleda svoj ponositi grad. (HJK)

U primjeru (134) trajektor poimamo kao nagnut gornjim dijelom tijela nad orijentir, stoga kao i u primjeru (127) koristimo prijedlog *nad*.

Prijedlog *nad* koristit ćemo i ako želimo smjestiti brdo ili planinu u prostoru s obzirom na grad, budući da nam percepcija pokazuje da je brdo na višoj nadmorskoj površini od grada. Ovdje se također uporaba poklapa s uporabom poljskoga ekvivalenta. Možemo to vidjeti u primjeru (135).

(136) Ja sam se rodila nad jezerom u selu među samim omorikama i smrekama, pod kojim se jezero pjenušalo, hućilo i penjalo uz brijeg. (HJK)

(137) Ovdje kao i u Iloku nad Dunavom, nad fratarskom kriptom, na tankom lancu njiše se kadionica: nježno metalno zubalo puno žeravice, okovano dudovim i mačjim bradavicama! (HJK)

(138) Mjesto Futok na Dunavu bude odabrano za glavni stan carev.; List je čak objavio njegovu razglednicu iz Bonna na Rajni, u kojoj pozdravlja sve čitatelje. (HJK)

Razlika u uporabi javlja se kada govorimo o vodenim površinama i granicama. Kako bismo u hrvatskom jeziku izrazili ono za što se u poljskome koristi prijedlog *nad* u primjerima (123) i (125) koristit ćemo uglavnom prijedlog *na*. Ako je riječ o životu na granici reći ćemo *živim na granici*, ako ćemo htjeti grad smjestiti uz neku vodenu površinu reći ćemo *to je grad na rijeci*. Iako, pretragom korpusa možemo naći neke iznimke tome. Kako vidimo u primjeru (137) ponekad se koristi prijedlog *nad* kako bi se grad smjestilo uz vodenu površinu. Primjeri su takve uporabe konstrukcije u hrvatskom jeziku rijetki, puno je učestalija uporaba s prijedlogom *na* kako vidimo u primjeru (138). Teško je reći zašto onda uopće dolazi do uporabe prijedloga *nad* u takvim konstrukcijama te uz koje bismo ga gradove koristili. Moguće da je riječ o drugačijoj percepciji, osobito ako je riječ o nekim gradovima koji su položeni na dosta višoj nadmorskoj razini od rijeka. Iako, i s takvim primjerima možemo koristiti prijedlog *na* te nikako nećemo pogriješiti ako ga koristimo. Prema Matovcu (2013) poljski jezik naglasak stavlja na vertikalni odnos, zbog toga dolazi do uporabe prijedloga *nad*

u tim prostornim odnosima, dok hrvatski jezik stavlja naglasak na dodirivanje površina zbog čega se koristi prijedlog *na*.

U primjeru (136) također možemo vidjeti uporabu prijedloga *nad* s vodenom površinom, ali pretragom korpusa i usporedbom s primjerom (122) možemo zaključiti kako su u hrvatskom jeziku takvi primjeri rijetkost, dok su u poljskome sasvim uobičajeni dio standardnoga jezika. U hrvatskome ne možemo pogriješiti ako u takvom kontekstu koristimo prijedlog *na* s lokativom, dok u poljskome ne možemo koristiti prijedlog *na*.

Nad + akuzativ

(139) I Laura nadnese zublju nad glavu i stade se šuljati u jamu do svoga druga. (HJK)

(140) Sagnuo sam glavu nad tanjur i polako jeo. (HJK)

Prijedlog *nad* koristimo s akuzativom kako bismo ukazali na adlativno kretanje trajektora koje završava njegovim dolaskom do mjesta iznad orijentira, gdje se njihove površine ne dodiruju. Primjer toga vidimo pod (139) i (140). Mogli bismo uporabu prijedloga s instrumentalom precrutati na uporabu s akuzativom. Ako imamo nadmjesni položaj trajektora iznad orijentira određene vrste, tada i adlativno kretanje koje za cilj ima položaj iznad toga orijentira označavamo istim prijedlogom *nad* samo s akuzativom.

Razlika je, kako smo spomenuli i kod uporabe s instrumentalom, u tome što u hrvatskome adlativno kretanje do vodene površine ne označavamo prijedlogom *nad*. Pretragom korpusa nismo našli iznimku toga kao što smo je našli kod uporabe s instrumentalom. U hrvatskom jeziku koristimo prijedloge *do* i *na* za izražavanje takvoga adlativnog kretanja: *došao je na jezero, stigao je do rijeke*.

Dakle, mogli smo vidjeti da i poljski prijedlog *nad* i njegov hrvatski ekvivalent nose isto prostorno značenje nadmjesnosti gdje ne dolazi do dodirivanja trajektora i orijentira. U oba se jezika prijedlog veže s instrumentalom i s akuzativom. Njegova veza s prvim ukazuje na smještenost iznad, dok njegova veza s drugim padežom ukazuje na adlativno kretanje gdje je cilj položaj iznad orijentira. Glavna je razlika u tome što prijedlog u poljskom jeziku koristimo da označimo smještenost uz ili kretanje do neke vodene površine, što smo mogli vidjeti da u hrvatskom jeziku nije slučaj. Iako postoji poneki primjer gdje se to može dogoditi u povezanosti s instrumentalom, nije riječ o pravilu te će se uglavnom koristiti prijedlog *na* da se označi smještenost trajektora uz vodenu površinu. Kada je riječ o adlativnom kretanju i vezi prijedloga s akuzativom pretragom korpusa nije nađena ni jedna iznimka, u hrvatskom jeziku ne možemo u tome kontekstu uopće koristiti prijedlog *nad*.

3.7. Pod

Prijedlog je *pod* prijedlog koji se rijetko koristi u poljskom jeziku te se češće javlja u povezanosti s instrumentalom nego s akuzativom (Przybilska, 2002). Prostorno značenje koje prijedlog označava suprotno je prostornom značenju prijedloga *nad*. Prema Siliću i Pranjkoviću (2005) riječ je o značenju podmjesnosti. Dakle, trajektor je smješten u prostoru ispod orijentira.

Pod + instrumental

(141) Pies leży pod stołem. (Przybilska, 2002)

(142) Książka leży na stole pod gazetą. (Przybilska, 2002)

Prijedlog *pod* s instrumentalom označava takvu prostornu smještenost trajektora gdje se on nalazi ispod orijentira (primjeri od (141) do (144)). U takvoj je smještenosti orijentir više vidljiv od trajektora (Przybilska, 2002). Ovdje može (primjer (142)), ali i ne mora doći do dodirivanja trajektora i orijentira (primjer (141)). Kada je riječ o dodirivanju tada suprotni prostorni odnos izražava prijedlog *na* s lokativom. Kada nema dodirivanja, suprotni prostorni odnos označava prijedlog *nad* s instrumentalom.

(143) Zawodnik przepłynął kilka metrów pod wodą. (Przybilska, 2002)

(144) Piotr nosi sweter pod marynarką. (Przybilska, 2002)

Također, kao što je slučaj kod prijedloga *nad*, trajektor ne mora mirovati, može biti riječ o pomičnom trajektoru koji svoju radnju vrši u takvoj podmjesnoj poziciji. Primjer je toga primjer (143) gdje možemo vidjeti da je orijentir supstancija u kojoj se trajektor nalazi. Ali prijedlog *pod* koristimo zato jer je naša percepcija takva da orijentir vidimo kao površinu ispod koje se nalazi trajektor. Ujedno, orijentir vidimo više nego trajektor koji nam je dijelom prekriven orijentirrom.

U primjeru (144) trajektor se nalazi ispod površine orijentira što ne poimamo isto kao u prethodnim primjerima gdje je orijentir bio smješten horizontalno. Ovdje je riječ o vertikalnoj smještenosti, ali i dalje je trajektor prikriven i nalazi se ispod orijentira.

(145) Kobieta w chustce szła pod ścianą. (Przybilska, 2002)

Prijedlog *pod* koristimo i kada trajektor nije smješten ispod površine orijentira, već kada se, kao u primjeru (145) nalazi kod njegovoga donjeg dijela. Tada je nužno da orijentir nadvisuje trajektor, tako da u našoj perspektivi to izgleda kao da se orijentir nalazi nad trajektorom, pa možemo i reći da je trajektor *pod* njim. Prijedlog ovdje možemo zamijeniti prijedlogom *przy* s lokativom, iako nas takva konstrukcija ne upućuje u visinu orijentira. Odnosno konstrukcije nisu sinonimne. Ako koristimo prijedlog *pod*, tada znamo da je orijentir viši od trajektora koji mu je u podnožju, no ako koristimo prijedlog *przy*, to nas upućuje samo u blizinu dvaju objekata, ne govori ništa o tome je li orijentir viši od trajektora (Przybilska, 2002).

(146) Mieszkał w Jabłonnej pod Warszawą. (Przybilska, 2002)

(147) Bitwa pod Grunwaldem. (Przybilska, 2002)

Uzevši u obzir sve rečeno, prijedlog možemo koristiti i uz zemljopisna imena kada mjesto koje je orijentir poimamo kao veće i kao nešto što je smješteno iznad trajektora koji želimo smjestiti u prostoru. Orijentir je ujedno u blizini trajektora. Primjer toga vidimo pod (146) i (147). Kada je riječ o primjeru (146) riječ je samo o položenosti trajektora u blizini orijentira. Odnosno uz selo, koje je trajektor i koji poimamo kao manji od orijentira, koristimo prijedlog *pod* kako bismo ga smjestili u blizinu orijentira, koji je grad i koji time vidimo kao nešto veće (Przybilska, 2002). U ovom slučaju nije riječ o tome da je nešto na višoj nadmorskoj visini ili čak u podnožju čega, već je riječ o isključivo blizini.

Budući da je riječ o blizini, prijedlog možemo zamijeniti prijedlogom *koło* s genitivom kada govorimo o smještenosti u blizini gradova. Tako bismo primjer pod (146) mogli preoblikovati u *Jabłonna koło Warszawy* (Przybilska, 2002).

Pod + akuzativ

Sve rečeno o prijedlogu *pod* s instrumentalom možemo primijeniti i u njegovoj uporabi s akuzativom. Samo što nas akuzativ upućuje u adlativno kretanje koje za cilj ima smjestiti trajektor ispod, u podnožje ili blizu orijentira.

(148) Weszli pod zadaszenie. (Przybilska, 2002)

(149) Zawodnik zanurzył całą głowę pod wodę. (Przybilska, 2002)

(150) Piotr włożył sweter pod marynarkę. (Przybilska, 2002)

U primjeru (148) imamo adlativno kretanje koje trajektor smještava pod orijentir koji se nalazi iznad trajektora kojeg ne dodiruje. U primjeru (149) imamo orijentir u koji se trajektor smještava, ali ga percipiramo kao površinu pod koju trajektor ide. Ujedno, ovdje dolazi do dodirivanja trajektora i orijentira, kao i u primjeru (150).

(151) Wszyscy poszli pod teatr. (Przybilska, 2002)

(152) Samochód zajechał pod dom. (Przybilska, 2002)

Prijedlog ćemo *pod* koristiti i kada govorimo o adlativnom kretanju kojemu je cilj blizina orijentira kojeg vidimo kao višeg od trajektora, a trajektor dolazi do njegovog podnožja (Przybilska, 2002). Primjere toga imamo pod (151) i (152).

(153) Zaraz po maturze wyjechała do ciotki pod Lublin. (Przybilska, 2002)

(154) Dojechałem pod Wrocław. (Przybilska, 2002)

Kao i u uporabi s instrumentalom prijedlog koristimo i kada govorimo o zemljopisnim imenima, prvenstveno kada je riječ o gradovima u čiju blizinu želimo nešto smjestiti. Primjere toga imamo pod (153) i (154).

3.7.1. Usporedba s hrvatskim prijedlogom pod

Prijedlog *pod* u hrvatskom jeziku također označava smještenost trajektora s donje strane orijentira, odnosno ispod površine orijentira. Veže se s instrumentalom i s akuzativom.

Pod + instrumental

(155) Na šarenom sagu pod stolom sjaju se otvorene cipelice, povećavajući svojom crninom bjelinu čarapa preko nježno svedenih nožica iznad širokih svilenih vrpca, kojima su svezane lake cipele. (HJK)

(156) Po livadama i po nizinama sve već bilo pod vodom. (HJK)

(157) Kvaternik nosi pod košuljom medaljon. (HJK)

Prijedlog *pod* s instrumentalom koristi se kako bi izrazio prostorno značenje nalaženja trajektora ispod orijentira, značenje podmjesnosti. Najjasnije to vidimo u primjerima od (155) do (157). U primjeru je (155) trajektor smješten u prostor ispod orijentira te ne dolazi do njihova dodirivanja. U primjeru je (156) trajektor smješten ispod orijentira, ali u ovom

slučaju dolazi do njihova dodirivanja. U slučaju kada dolazi do dodirivanja, prijedlog koji izražava suprotni prostorni odnos je *na* s lokativom, a kada nema dodirivanja *nad* s instrumentalom. Dakle, stvar je ista kao i u poljskom jeziku.

Možemo vidjeti da je prema navedenim primjerima uporaba jednaka kao i uporaba poljskoga ekvivalenta, orijentir je uglavnom veći od trajektora koji je svojim položajem prikriiven.

(158) Sada nastade ljuta bitka pod bedemima. (HJK)

(159) Antonio drhtaše pod zidom, stišćući držalo oštrog mornarskog noža. (HJK)

Mogli smo u poljskom jeziku vidjeti da se prijedlog *pod* koristi i kada trajektor želimo smjestiti u podnožje orijentira koji ga nadvisuje. U primjerima (158) i (159) vidimo istu uporabu u hrvatskom jeziku. Trajektor možemo smjestiti u podnožje nadvisujućeg ga orijentira.

(160) Nikola Šubić Zrinski istakao se već kao vrlo mlad u borbi s Turcima pod Bečom 1529. godine. (HJK)

(161) Selo pod gradom Sokolcem bilo je prazno; vrednije stvari, kao škrinje, bisage svake vrsti, sve je to bilo nekud uklonjeno. (HJK)

Orijentir može biti i grad, kao u primjeru (160) gdje imamo borbu koja je smještena kod grada, pa stoga možemo koristiti prijedlog *pod*. Trajektor može biti i selo koje smještavamo u blizinu grada, kao i u poljskom jeziku. Matovac (2013) također piše da ako prijedlog *pod* koristimo u značenju blizine, orijentir je tada veći od trajektora koji je smješten s njegove donje strane te se nalazi na drugoj podlozi, ali u blizini.

Iako, u hrvatskom jeziku prijedlog se *pod* ne koristi toliko često kao u poljskom da bi izrazio značenje blizine (Matovac, 2013). Smatramo da je u tom kontekstu češća uporaba prijedloga *pokraj, uz, do*.

Pod + akuzativ

(162) Zaključa kovčeg i baci ga pod stol. (HJK)

(163) Policajci su izašli na mjesto događaja i u razgovoru s mještanima utvrdili da bi mogući počinitelj prekršaja mogao biti muškarac koji se sakrio pod dekom negdje u središtu naselja kod jedne barake. (HJK)

U hrvatskom jeziku prijedlog *pod* s akuzativom izražava isto prostorno značenje kao i njegov poljski ekvivalent. Dakle, riječ je o značenju adlativnoga kretanja koje kao cilj ima podmjesnu poziciju ispod orijentira. Ali cilj kretanja nije samo ispod njegove površine nego i u podnožju orijentira koji je veći od trajektora te u njegovoj blizini. U primjeru (162) prijedlog izražava tipičan prostorni odnos gdje je adlativnim kretanjem trajektor došao u područje ispod orijentira. Trajektor i orijentir ovdje se ne dodiruju, stoga suprotni prostorni odnos može izraziti prijedlog *nad* s akuzativom. U primjeru (163) dolazi do dodirivanja, stoga suprotan prostorni odnos može izraziti prijedlog *na* s akuzativom.

(164) Kočijaš pristrani konje pod zid. (HJK)

U primjeru (164) imamo uporabu prijedloga koja nosi značenje adlativnoga kretanja trajektora koji za cilj ima dolazak u podnožje orijentira kojeg percipiramo kao višeg od trajektora. Ovdje je također važna blizina orijentira i trajektora.

(165) Neka potraje samo još koji dan, i kmetovi će doći pod Zagreb, ako ih vojska ne zaustavi ili ne raztjera. (HJK)

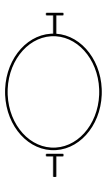
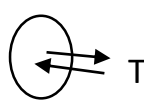
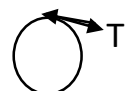
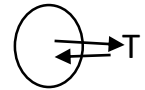
Ali primjerice, ako pogledamo poljske primjere pod (153) i (154), gdje se prijedlog koristi s nazivima gradova, možemo zamijetiti da u hrvatskom jeziku u tom kontekstu ne bismo koristili isti prijedlog. U primjeru (165) možemo ipak vidjeti jedan takav slučaj, ali rekli bismo da je prije riječ o iznimci nego o pravilu. Ujedno, primjer je preuzet s korpusa iz teksta koji potječe iz 1902. godine, stoga ne bismo mogli reći da je primjer uporabe prijedloga *pod* u suvremenom hrvatskom jeziku. Druge primjere nismo pronašli. Dakle, iako prijedlog *pod* s akuzativom možemo koristiti kako bismo izrekli adlativno kretanje koje završava u blizini orijentira ili njegovom podnožju kao u primjeru (164), tu blizinu ne možemo izraziti imenom grada kako možemo u poljskom jeziku.

Mogli smo tako vidjeti da prijedlog *pod* nosi kao i njegov poljski ekvivalent osnovno prostorno značenje podmjesnosti. U oba jezika označava smještenost trajektora ispod orijentira ako ga vežemo s instrumentalom, a ako ga vežemo s akuzativom, označava adlativno kretanje koje za cilj ima takvu smještenost. Prijedlog izražava i prostorno značenje blizine i takve smještenosti gdje je trajektor u podnožju orijentira koji percipiramo kao viši od njega. Matovac (2013) nam ističe kako je značenje blizine jako rijetko kod hrvatskoga prijedloga *nad*, nešto je češće kod hrvatskoga prijedloga *pod*, ali to je puno rjeđe nego u poljskom jeziku. I kod prijedloga *nad* i kod prijedloga *pod* osnovna se prostorna značenja podudaraju u oba jezika. Razlike koje postoje razlike su u uporabi prijedloga s imenicama određenoga tipa. Tako primjerice u hrvatskom jeziku nećemo prijedlog *nad* s akuzativom koristiti da izrazimo adlativno kretanje koje za cilj ima dolazak do vodene površine kao u poljskom jeziku, a prijedlog *pod* s akuzativom nećemo koristiti da označimo adlativno kretanje koje za cilj ima dolazak do grada, što je u poljskom jeziku sasvim uobičajeno.

Mogli smo vidjeti, u ovom potpoglavlju kao i u prethodnima, da na osnovno značenje prijedloga utječe padež. To je u skladu s citatom Belaja koji smo naveli na početku trećega poglavlja. Ovdje smo, kao i kod prijedloga *nad*, *w* i *na* mogli uočiti da akuzativ vežemo s prijedlogom kada govorimo o adlativnom kretanju. Belaj (2014) je s akuzativom vezao koncept cilja, što odgovara našoj analizi, jer adlativno je kretanje ono koje ima određeni cilj, a to gdje cilj jest ovisi o značenju prijedloga. Lokativ je povezoao uz koncept smještenosti, a instrumental uz paralelizam. I to smo potvrdili gledajući poljske i hrvatske prijedloge. Vidjeli smo kako Belaj povezuje genitiv s konceptom ishodišta, što smo potvrdili uz prijedloge *od* i *z*, ali teško nam je to povezati s prijedlogom *do*. Naime, za taj smo prijedlog rekli da označava adlativno kretanje, a takvo kretanje vežemo uz dolazak do cilja, a ne uz ishodište. Belaj (2014) to objašnjava pojmom *perceptivnoga ishodišta*. Ako uzmemo u obzir da dani prijedlog uglavnom označava dolazak trajektora do površine orijentira, bez njihovoga dodirivanja ili ulaska, tada ga ne bismo mogli povezati s akuzativom. Orijentir je taj koji je *perceptivno ishodište*, što znači da on ima funkciju određivanja završnoga položaja trajektora. Odnosno, da citiramo Belaja (2014: 319): „S obzirom na takav krajnji rezultat trajektorova kretanja,

ishodišna shema još uvijek ostaje pogodan strukturni okvir za profiliranje završnoga odnosa trajektora i orijentira, budući da njihov kontakt na konceptualnoj razini izostaje, a sam orijentir ima funkciju *perceptivnoga ishodišta* u određivanju završnoga položaja trajektora nakon što je njegovo kretanje u cijelosti realizirano.“

Mogli smo još zamijetiti kako smo imali posla s prijedlozima koji uglavnom izražavaju suprotne prostorne odnose, odnosno simetrične odnose. Tako prijedlog *nad* izražava suprotni prostorni odnos od prijedloga *pod*, prijedlog *u* s akuzativom suprotni od prijedloga *iz* s genitivom (odnosno *w* suprotan od *s*, koji je ujedno suprotan i od *na*). Od prijedloga *od* suprotan je *do*, iako u poljskom jeziku zbog specifičnosti značenja prijedloga *do* njemu suprotan može biti i prijedlog *s* s genitivom. Pintarić (2000) je likovno tabelarno prikazala prostorne odnose među prefiksima, a prvi je dio tablice posvećen upravo simetričnom kretanju. Spominjemo to ovdje, jer postoje neke sličnosti između toga kakve relacije izriču prefiksi i prijedlozi. Stoga smatramo kako bi nam prvi dio tablice bio od koristi pri pokušaju prikazivanja simetričnoga kretanja prijedloga koje smo naveli. Dakle, tablicu od Pintarić (2000) koristimo kao podlogu za tablicu simetričnih kretanja na koje ukazuju prijedlozi koje smo ovdje naveli. Tablica je dana ispod teksta. Veliko O je orijentir koji ujedno predstavlja svojim oblikom predmet, stoga možemo zamisliti izlazak iz njega kada nam strelica pokazuje put iz njega prema trajektoru kojeg smo obilježili s T. Odnosno trajektor je taj koji vrši taj put. Ispod prijedloga prikazani su odnosi, a prijedlozi koje vidimo na krajnje desnoj strani, *z* i *do*, prikazuju simetričan odnos u poljskom jeziku koji ne možemo istim prijedlozima izraziti u hrvatskom jeziku. Naravno, budući da je riječ o kretanju, prikazali smo prijedloge koji se s obzirom na svoje dinamično značenje vežu s genitivom ili akuzativom.

Simetrično kretanje					
do/od	nad/pod	na/pod	z/w iz/u	z/na s/na	z/do
T → O → T	T O T				

Tablica 1.

4. Zaključak

Prijedlozi su nepromjenjiva vrsta riječi koja se nužno veže uz neku imensku riječ pri čemu utječe na padež te riječi. Uz tu nesumnjivo gramatičku funkciju koju vrše imaju i semantičku ulogu. Cjelokupan kontekst utječe na odabir prijedloga i padeža s kojim se veže, a određeni padež također utječe na cjelokupno značenje. No, usprkos tome prijedlog ima svoje osnovno značenje koje je prema kognitivnoj lingvistici značenje iz domene prostora.

U ovom radu analizirali smo uporabu nekih poljskih prijedloga u njihovom prostornom značenju. To su prijedlozi *do*, *od*, *w*, *z*, *na*, *nad*, *pod*. Htjeli smo vidjeti u kojim slučajevima koristimo navedene prijedloge, koje je njihovo osnovno prostorno značenje te s kojim se padežom vežu. Zatim smo njihovu uporabu usporedili s upotrebom hrvatskih ekvivalentnih prijedloga. Htjeli smo vidjeti značenje hrvatskih ekvivalenata te dolazi li do podudaranja u upotrebi i značenju. Na taj način provedena analiza i usporedba temelji se na kognitivnoj gramatici. Odnosno, uključili smo značenje u gramatički opis te smo koristili sintaktičko-semantičku metodu. Pri tome nam je pomogla analiza prijedloga Przybilske i Matovca, kao i Belajeva analiza padeža.

Otkrili smo kako svaki od navedenih prijedloga ima svoje osnovno prostorno značenje koje se podudara sa značenjem njegovoga hrvatskoga ekvivalenta. Ipak, neka odstupanja i razlike su zamijećene. Kod nekih je prijedloga bila riječ samo o manjim razlikama. Iako su prijedlozi u oba jezika u povezanosti s istim padežom nosili isto značenje, u samoj uporabi nismo ih mogli vezati s istom vrstom riječi. Tako smo primjerice prijedlog *nad* s akuzativom u poljskom jeziku mogli vezati s imenicom koja označava vodenu površinu, dok u hrvatskom jeziku nismo, iako u oba jezika *nad* s akuzativom izražava adlativno kretanje kojeg je cilj smještanje trajektora u područje iznad orijentira. Isto tako, iako u oba jezika prijedlog *na* označava nadmjesnost, a u povezanosti s akuzativom ima adlativno značenje gdje kretanje završava na površini orijentira, u poljskom jeziku možemo takvu konstrukciju koristiti s imenima gradova kako bismo označili kretanje prema njima, a u hrvatskome ne možemo. Ako bismo takvo značenje htjeli izraziti u hrvatskom jeziku, koristili bismo prijedlog *do* s genitivom.

Veća je razlika ona koja se javlja kod uporabe prijedloga *do*. Prijedlog se *do* u hrvatskom i poljskom jeziku veže s genitivom te ima značenje adlativnoga kretanja. Razlika u tome kada se prijedlog koristi nastupa kada se orijentir promatra kao spremnik. U poljskom jeziku gotovo se uvijek dani prijedlog koristi kako bi označio ulazak trajektora u orijentir. U hrvatskom jeziku takvo se značenje uglavnom izražava prijedlogom *u* s akuzativom. Hrvatski prijedlog *do* možemo koristiti s istom vrstom orijentira (npr. *kuća*, *grad*), ali tada naglasak stavljamo na sam put ili na kratkotrajno zadržavanje trajektora u orijentiru. Dakle, prijedlog nećemo koristiti ako govorimo o ulasku u orijentir.

Jedinstven smo primjer vidjeli i kod prijedloga *z* koji smo vezali s genitivom kod kojega smo kao hrvatski ekvivalent izdvojili čak dva prijedloga, *s* i *iz*. Naime, poljski prijedlog obuhvaća značenje oba hrvatska prijedloga. S jedne strane, označava ablativno kretanje s orijentira koji poimamo kao površinu što odgovara hrvatskom prijedlogu *s* s genitivom, dok s druge strane

označava ablativno kretanje gdje orijentir percipiramo kao spremnik iz kojega trajektor izlazi, što odgovara hrvatskom prijedlogu *iz* s genitivom.

Mogli smo vidjeti i da određeni padež s kojim se prijedlog veže doprinosi određenom značenju. Tako možemo zaključiti da akuzativ koristimo ako želimo pokazati direktivnost. Kada smo prijedlog *w* povezali s akuzativom vidjeli smo da imamo značenje adlativnoga kretanja trajektora u orijentir koji poimamo kao spremnik. Kada smo prijedlog *na* spojili s akuzativom, dobili smo značenje adlativnoga kretanja koje za svoj cilj ima gornju površinu orijentira. Prijedlog *pod* u vezi s akuzativom označava adlativno kretanje do područja ispod orijentira, dok prijedlog *nad* upućuje na adlativno kretanje kojemu je cilj iznad orijentira. Prijedloge *w* i *na* povezali smo i s lokativom, a ta nam veza pokazuje smještenost trajektora kod prvoga prijedloga u unutrašnjosti orijentira, kod drugoga na njegovoj površini. Prijedloge *pod* i *nad* vezali smo s instrumentalom, a te nam veze pokazuju smještenost trajektora – kod prvoga prijedloga ispod orijentira, kod drugoga iznad. Tako možemo vidjeti da iako značenje donekle varira, svaki prijedlog ima značenje tipično za njega. Kod prijedloga *w* to je unutar-mjesnost, kod prijedloga *na* i *nad* to je nadmjesnost, kod *pod* to je podmjesnost.

Prijedloge smo *do*, *od* i *z* vezali s genitivom te smo mogli vidjeti da je u tim slučajevima riječ o kretanju trajektora. Kretanje je ablativno ako je riječ o prijedlogu *od* i *z*, a adlativno ako je riječ o prijedlogu *do*. Mogli smo i ovdje vidjeti kako je s hrvatskim ekvivalentima osnovno prostorno značenje isto, iako postoje već spomenute razlike kod prijedloga *do* i *z*.

Prijedlozi koje smo obradili, osim prijedloga *z* s instrumentalom, pokazuju nam simetrična prostorna kretanja. Parovi prijedloga koji ukazuju na takva kretanja su *do* i *od*, *w* s akuzativom i *z* s genitivom, *na* s akuzativom i *z* s genitivom, *nad* s akuzativom i *pod* s akuzativom, *na* s akuzativom i *pod* s genitivom, *do* i *z* s genitivom. Ta smo simetrična kretanja pokazali u tablici te smo vidjeli da samo simetrično kretanje predstavljeno parom *do/z* ne možemo u hrvatskom jeziku predstaviti njihovim ekvivalentima.

Mogli bismo zaključiti kako se navedeni poljski prijedlozi u svom osnovnom prostornom značenju ne razlikuju od svojih hrvatskih ekvivalenata. Razlike koje nastupaju, uglavnom su manje razlike u upotrebi prijedloga s određenim padežom. Stoga vjerujemo kako učenje i upotreba prijedloga poljskoga jezika nekome komu je materinski jezik hrvatski, ne bi trebali predstavljati problem. Problem bi mogle predstavljati upravo razlike u uporabi koje se javljaju, stoga vjerujemo kako bi se učenje prijedloga trebalo fokusirati upravo na te razlike.

5. Literatura

Knjige:

- Alerić, M. i Gazdić-Alerić, T. (2013) *Hrvatski u upotrebi*. Zagreb: Profil.
- Bąk, P. (2007) *Gramatyka języka polskiego: zarys popularny*. Warszawa: Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Belaj, B. I Tanacković Faletar, G. (2014) *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga prva. Imenska sintagma i sintaksa padeža*. Zagreb: Disput.
- Bereda, T., Dolacka, M., Marszałek, H., Strzałowska, A. i Wodiczko, M. (1999) *Niesforne przyimki*. U: Podracki, J. (ur.), *Polszczyzna płata nam figle: poradnik językowy dla każdego*. Warszawa: Medium, 127 – 142.
- Bralczyk, J. i Gruszczyński, W. (2002) *Słownik gramatyki języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna.
- Coventry, K. R. i Garrod, S. C. (2004) *Saying, Seeing, and Acting: The Psychological Semantics of Spatial Prepositions*. New York: Taylor & Francis Inc.
- Hagège, C. (2010) *Adpositions*. Oxford: Oxford University Press.
- Kamińska-Szmaj, I. (1990) *Różnice leksykalne między stylami funkcjonalnymi polszczyzny pisanej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Markowski, A. (2007) *Język polski. Poradnik prof. Markowskiego*. Warszawa: Langenscheidt.
- Matovac, D. (2013) *Semantika hrvatskih prijedloga: doktorski rad*. Osijek.
- Matovac, D. (2017) *Prijedlozi u hrvatskome jeziku: značenje, prostorni odnosi i konceptualizacija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Nagórko, A. (2007) *Zarys gramatyki polskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Nagórko, A. (2010) *Podręczna gramatyka języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Nowak, T. (2008) *Przyimki lokatywno-inkluzyjne we współczesnym języku polskim: „w głębi”, „w obrębie”, „w środku”, „we wnętrzu”*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Przybilska, R. (2002) *Polisemia przyimków polskich w świetle semantyki kognitywnej*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”.
- Rišner, V. (2006) *Od 18. stoljeća do suvremenoga jezika: Prijedlozi i prijedložni izrazi*. U: Rišner, V., *Iz jezične prošlosti i sadašnjosti*, Osijek: Matica hrvatska Ogranak Osijek, 81 – 130.
- Silić, J. i Pranjković, I. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga, d.d.
- Strutyński, T. (1997) *Gramatyka polska: wprowadzenie, fonetyka, fonologia, morfologia, składnia*. Kraków: Wydawn. Tomasz Strutyński.

Šarić, Lj. (2007) Konstrukcije za izražavanje prostornih odnosa u hrvatskom jeziku. u *Sintaktičke kategorije. Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem „Hrvatski sintaktički dani”*, uredio Branko Kuna, 253-270. Osijek: Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Šarić (2008) *Spatial concepts in Slavic: a cognitive linguistic study of prepositions and cases*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag.

Wróbel, H. (2001) *Gramatyka języka polskiego*. Kraków: Spółka Wydawnicza „Od Nowa”.

Rječnici:

Anić, V. (2000) *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.

Derksen, R. (2008) *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden: Brill.

Članci:

Biel, Ł. (2016) Wyrażenia przyimkowe w krajowych i unijnych aktach prawnych – analiza korpusowa funkcji przyimków w polskim języku prawnym. U: Kondratczyk-Przybilska, D., Niewiadomski, A. I Walewska, E. (ur.), *Język polskiego prawa: nowe wyzwania*. Warszawa: Międzywydziałowe Koło Naukowe Kultury Języka Prawnego i Prawniczego Uniwersytetu Warszawskiego *Lingua Iuris*, 9 – 35.

Cornish, F. (2012) Micro-syntax, macro-syntax, foregrounding and backgrounding in discourse.....When indexicals target discursively subsidiary information. *Belgian Journal of Linguistics*, John Benjamins Publishing, 26, pp.6-34.

Janowska, A. (2018) „Kilka uwag o rozwoju wtórnych przyimków przestrzennych”. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. 53, 43 – 58.

Kovačević, B. I Matas Ivanković, I. (2007) ”Parni prijedlozi”. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33: 245-261.

Lesz – Duk, M. (2007) Wtórne przyimki przyczynowe we współczesnym języku polskim. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Filologia Polska. Językoznawstwo*. 6, 67 – 75.

Mitkovska, Lj. i Bužarovska, E. (2012). The preposition and prefix *nad* in South Slavic languages with emphasis on Macedonian. *Jezikoslovlje* 13 (1): 107-150.

Pintarić, N. (2000) Organizacija prostora u prefikslnih glagola hrvatskoga i poljskoga jezika. U: Stolac, D., Grubišić, V., Katnić-Bakaršić, M., Kolumbić, N. I Kryžan-Stanojević B. (ur.), *Riječki filološki dani*. Rijeka: Filozofski fakultet Rijeka, 297 – 312.

Portali, online rječnici i korpusi:

Narodowy Korpus Języka Polskiego – Wyszukiwarka PELCRA - <http://www.nkjp.uni.lodz.pl/>

Słownik języka polskiego (ur. Witold Doroszewski) - <http://sjpd.pwn.pl/>

Słownik języka polskiego PWN - <http://sjp.pwn.pl/>

Poradnia języka polskiego PWN - <https://sjp.pwn.pl/poradnia>

Hrvatski jezični korpus - <http://riznica.ihj.hr/>

Croatian web corpus - <http://nlp.ffzg.hr/resources/corpora/hrwac/>

6. Sažetak

Sažetak

Cilj ovoga diplomskoga rada bila je analiza uporabe poljskih prijedloga *do, od, w, z, na, nad, pod* i usporedba s njihovim hrvatskim ekvivalentima. U teorijskom dijelu na početku rada razmotrili smo definicije prijedloga, njihovu gramatičku i semantičku funkciju te podjelu. Nakon toga pristupili smo analizi. Kako bismo uspješno povezali prijedlog s padežom na mikrosintaktičkoj razini, trebali smo vidjeti koje je osnovno značenje određenoga prijedloga te u kojim se kontekstima primjenjuje. Držali smo se samo osnovnoga prostornoga značenja svakoga od navedenih prijedloga. Nakon utvrđivanja kada se koji prijedlog u svom prostornom značenju veže s kojim padežom, usporedili smo ga s njegovim hrvatskim ekvivalentom. Zaključili smo da svaki poljski prijedlog nosi jedno osnovno prostorno značenje koje je jednako značenju njegovoga hrvatskoga ekvivalenta. Ustanovili smo da postoje određene razlike u uporabi analiziranih prijedloga, čemu treba posvetiti pozornost, napose u učenju poljskoga jezika.

Ključne riječi: prijedlog, mikrosintaksa, rekcija, trajektor, orijentir

Streszczenie

Celem niniejszej pracy magisterskiej była analiza stosowania przyimków polskich *do, od, w, z, na, nad, pod* oraz porównanie jej ze stosowaniem ich ekwiwalentów chorwackich. W części teoretycznej na początku pracy rozważyliśmy definicje przyimków, ich funkcje gramatyczne i semantyczne oraz podział. Następnie przeprowadziliśmy analizę. Aby pomyślnie połączyć przyimek z przypadkiem na poziomie mikrosyntaktycznym, musieliśmy zobaczyć, jakie jest podstawowe znaczenie określonego przyimka oraz w których kontekstach można go stosować. Trzymaliśmy się tylko podstawowego znaczenia przestrzennego każdego z wymienionych przyimków. Gdy ustaliliśmy, kiedy konkretny przyimek łączy się w swoim przestrzennym znaczeniu z którym przypadkiem, porównywaliśmy go z jego chorwackim odpowiednikiem. Doszliśmy do wniosku, że każdy polski przyimek ma jedno podstawowe znaczenie przestrzenne, które jest takie samo jak znaczenie jego chorwackiego odpowiednika. Stwierdziliśmy również, że istnieją pewne różnice w stosowaniu przyimków. Jest to kwestia, na którą należy zwrócić szczególną uwagę podczas nauczania języka.

Słowa kluczowe: przyimek, mikroskładnia, rząd, trajektor, landmark